

DROBNOKRESBY

JAKUB ARBES¹

Zpuchřelá nitka

(Pražská idylla)

Chci vypravovati prostinkou a přece charakteristickou příhodu ze života dvou velkých, ale vetchých dětí: starce a stařenky.

Vstupme především do jejich bytu!

Úzkou, ale světlou kuchyňkou – ve které na první pohled poznáš, že v ní vládne hospodyně, jejímž heslem jest úzkostlivě vzorná čistota – vejdemo do čtverhranného pokojíku o dvou oknech, kterýmiž viděti jest do malého, úzkého a v pozadí nějakými domy ohraničeného dvorečku.

Vyhlednuv kterýmkoli oknem nenalezl bys ničeho, na čem by oko tvé ať již s potěšením, nelibostí nebo docela s odporem spočinulo; dvorek jest úplně prázdný a nevábí praničím.

Za to první rozhlédnutí po pokojíku mile tě překvapí.

Nábytek jest sice prostý a staromodní, ale nikoli chudobný. Přes to že koná služby již přes půl století, zdá se býti zánovní. Nikde nepostřehneš odporného odření nebo jakéhokoli porouchání.

Nábytku není ostatně mnoho: velká dubová postel, dvě almary, skříň na prádlo, větší kulatý stůl o jedné noze a menší stůl čtverhranný, tři dřevěné stolice a některé jiné drobotiny jest vše, čeho si po prvním rozhlédnutí povšimneš.

Avšak rozestavení nábytku toho není náhodné, nýbrž beze všech rozpaků pověděno: přímo vzorné. Trvám, že nepřepínám, dí-li, že není ve světě hospodyně, která by dovedla kdekoli a jakýkoli nábytek s větší úsporou místa a zároveň výhodněji, praktičtěji a vkusněji rozestaviti, nežli jest rozestaven zde.

Ovšem nutno nám věriti na slovo, neboť kdybychom se chtěli pokusiti o věrné, názorné a podrobné popsání pokojíku toho, nestačilo by několik těsné potištěných archův.

¹ Převzato z: ARBES J., *Drobnokresby*, Velké Meziříčí 1890 (redakčně upraveno).

Nám však nejde nežli o charakteristiku povrchní a proto dodáváme, že octnuv se v pokojíku tom prohlásil by jej každý za útulné hnízdečko – tiché, čisté, v němž nelze sice žít po velkopansku, ale nečiní-li prostoduchý člověk přepjatých nároků na život, přece dosti spokojeně a pohodlně.

Koberců, třásní, záslon a jiných zbytečných a polozbytečných okras zde není.

Podlaha však jest čistě vydrhnutá. V oknech stojí několik hrnků bazalky a myrty. Na stěnách visí několik primitivních obrazů svatých a světic. Na prádelníku stojí pod baňatým sklem soška Panny Marie a u dveří visí staré „schwarzwaldovky“ s dlouhým perpendiklem, jenž táhlým, zádumčivým svým pohybem, provázeným dutým, ale doposud energickým tikotem, pokojík oživuje.

Před mnoha lety visívala v jednom okně také klíčka s kanárem, který ohlušujícím svým vřískotem „bavíval“ obyvatele pokojíku přes sedmnáct roků, až mu přerostly drápky, že nemohl se již na bidélku udržeti, a po několikaměsíčním vláčení marastického těla svého po „podlaze“ klíčky konečně zahynul. Klíčka odnesena na půdu, kde visí u vikýře pro „všecky možné případy“.

Přes všecku prostotu činí však pokojík ten dojem zvláštní. Panujeť v něm skoro až poetický přísvit; slunce do něho doposud ještě nikdy přímo nevníklo – a ze všad zeje na tebe úctyhodná, skoro bychom řekli, posvátná patriarchálnost'.

Jediný krok přes práh a jediné rozhlédnutí se kolem – a člověku zdá se, jakoby jej byl ovanul vzduch z první čtvrti našeho století...

A v tomto pokojíku, jež právě již na šedesátý a první rok obývají dva lidé – domácí pán a paní nehrubě výnosného jednopatrového domku na Pohořelci – udál se před nedávnem případ, jenž snad zasluhuje, aby byl vypravován...

* * *

Po dlouhé zimě, po kterou byla letos, jak známo, i obloha nad Prahou ve dne v noci skoro neustále zakaboněna, nadešel před nedávnem také večer, kdy svěží větřík jarní rozvál jednotvárný mrak, a na obloze prokmitly hvězdy...

Pro staré lidi nebývá to sice nic zvláštního, a poetové, kteří rádi líčívají vetchosť stáří jako svrchovanou poesii konečného smíru s protivenstvími života, dopouštějí se buď vědomě nebo nevědomě poklesku proti životní pravdě.

Leč tentokrát zdá se, že naskytl se pro poety případ nad míru vhodný: pan domácí stál totiž již přes čtvrt' hodiny u jednoho z obou oken a díval se upřeně do prázdna...

V pokojíku byla čirá tma. Nebylo tudíž možno rozeznati, jakým směrem se dívá; ale poněkud vztyčená hlava zdála se nasvědčovati, že dívá se na oblohu.

Myslí-li nebo cítí-li něco při tom, nelze udati; ale stál nepohnutě a neslyšel ani, jak paní domácí v kuchyňce, kde upravovala právě večeři, šuká a kutí.

Náhle sebou pohnul. Poněkud vztyčená hlava sklesla v normální polohu a otočila se líně ke dveřím do kuchyňky.

Chvíli se zdálo, jakoby naslouchal, jak v kuchyňce talíře cinkají.

„Kačenko, Kačenko!“ zvolal z nenadání přitlumeným hlasem, v němž zachvívala se laskavá prosba.

Cinkání talířů v kuchyňce umklo a ozvala se odpověď hlasem dosti energickým, ale přece měkkým, skoro dětinsky laskavým:

„Voláš mne, Martínku?“

„Volám,“ odušil Martínek nezměniv posice.

Hned na to bylo za dveřmi slyšeti šoupavé krůčky, dvěře se zlehka otevřely, a na prahu objevila se paní domácí.

„Pojď a podívej se, Kačenko!“ vyzývá pan domácí poslušnou svou „polovici“ a otáčí se pomalu zase k oknu.

„Co pak – prosím tě?!“ míní Kačenka a přistupujíc k manželu dívá se oknem ven.

„Nevidíš?“ ptá se on.

„Co pak?“ opakuje ona.

„Tamhle!“ dokládá on, při čemž nadzvedá ruku a prstem ukazuje na oblohu.

„Hvězdy?“ táže se tónem udivení ona.

„Ne, – jen tu jednu – vidíš?... Tamhle nad protějším domem!... Zrovna nad komínem.“

„Tu zarudlou?“

„Ano – tu zarudlou.“

Paní domácí zarudlou hvězdu sice vidí, ale nechápe, proč ji manžel ukazuje. Neodpovídá...

„Nemyslíš, milá Kačenko,“ ujímá se slova manžel hlasem skoro elegickým, „že je to zrovna ta hvězda, na kterou jsme se před šedesáti a několika lety dívali, když jsem tě poprvé doprovázel od muziky domů?“

Udivení paní domácí se vzdává. Po šedesát a několik roků, co Martínka zná, nikdy ho nenapadlo mluvit o hvězdách, neřku-li o hvězdě jediné.

Mlčí...

„Nemyslíš?“ opakuje pan domácí netrpělivě.

Tón hlasu jeho přiměl paní domácí k odpovědi.

„Ty hloupej!“ pravila rázně. „Kdo pak si takové hlouposti pamatuje?!“

A nečekajíc odpovědi obrátila se a šoupavými krůčky zmizela za dveřmi kuchyňky, jež za sebou prudce přirazila.

Pan domácí zůstal – řekněme to vulgárně – „jako opařen“. Neboť „takto“ nebyla mu manželská polovice doposud ještě nikdy odpověděla.

Leč pardon!

Laskavý čtenář odpustí, že odchýlivše se od obvyklého způsobu vypravování neseznámili jsme ho předem s osobnostmi. Napravíme chybu tu okamžitě!

* * *

Pan Martínek a jeho Kačenka byli vzorní, ba směle možno říci nejvzornější manželé na Pohořelci.

Neméně než osmdesát roků bylo již „přeletělo přes jejich hlavy“, neméně nežli šedesát roků a několik měsíců žijí už spolu svorně v míru, aniž jen mráček nevole zakalil závidění hodnou shodu dvou duší a srdcí, které – řekněme to jedinou větou – neměly téměř pro nic jiného smyslu nežli – pro sebe...

K neuvěření a přece pravda: nevystihlý osud byl na těchto dvou lidech spáchal zločin přímo nepochopitelný.

Byliť dobří, skoro možno říci ideálně dobrodušní. Po celý dlouhý život svůj nikomu neublížili, ba ani stébla na přič nepoložili – ale na popraží hrobu byli doposud ještě tak prostí a naivní jako za dob mládí. Dovedliť se přímo rekovně ubrániti všem útokům kultury, která na ně se všech stran dorážela, a zůstali patriarchálně neúhonní, ale zároveň nevědomí.

Světlem bylo jim bezprostřední okolí. Mohliť pamatovati mnohé, přemnohé, co bylo se událo na světě; ale nepamatují téměř praničeho. I nejvelkolepější události světové přešly přes ně nebo mimo ně jako jarní pršky. Mysli jejich nebyly nikdy ničím vzrušeny kromě událostmi, vlastně nejprostšími, nejvšednějšími příhodami, které se týkaly jich samých.

Nyní již sami ani nevědí, jak se stalo, že nepoznali školy, že nenaučili se psáti, ani čísti a že jen stěží spočítají peníze, které dostávají nebo vydávají.

I tak zvané životní zkušenosti, které se vtírají člověku proti jeho vůli, nenalezly u nich dostatečně kypré půdy. Dovedliť se jim ubrániti s přímo rekovnou statečností.

Přes to vše nebo správněji řečeno: právě proto nebyl životní zápas jejich nikterak snadný.

Naopak – byl to krutý boj o uhájení pouhé existence, a jenom neuvěřitelné téměř vytrvalosti děkuji, že domohli se po nadlidském napínání a přepínání sil konečné útulku, v němž mohou bezstarostně vyčkat, až na ně neodvratná smrt' zakývá.

Když Napoleon I. na ostrově sv. Heleny umíral, byl náš pan domácí řeznickým učněm ve svém rodišti ve Střešovicích, a kamarádi mu jinak neřikali nežli „pitomý Martin“.

Kačenka byla v tu dobu sirotek a sloužila na Pohořelci jako chůva u „nějakých pánů“, o kterých podnes neví, „jací páni“ to vlastně byli. Pamatuje se jen, že paní říkala pánovi „Franc“ a pán paní „Madlenko“, že měli rozpustilé děti, s kterými byl pravý kříž, a že se Kačenka v rodině té vždycky do syta najedla.

Po několika letech stal se z Martina chasník, z Kačenky švarná holčina, a když se jednou náhodou potkali, stalo se atd. atd..

Když roku 1836. císař Ferdinand korunován za krále českého, byl Martin již mistrem, měl na Pohořelci malý krámeček a „řezničil“ za vytrvalé výpomoci své Kačenky – jak doposud někdy, ovšem nepřípadně říkává – „jen to prášilo...“

Jinak v životě obou v podstatě pranic se nezměnilo. Pracovali jako jindy od nejčasnějšího rána do pozdní noci začasté do úpadu. Bylo-li možno, „popřáli si“, to jest pojedli, co jim chutnalo; po případě si také poodpočinuli a nestarali se o nic kromě o sebe.

Když jim počalo štěstí aspoň tak přát, že mohli týdně nějaký groš uložit, ukládali si. Roku 1848., když vypukla v Praze revoluce, měli již skoro tři sta zlatých v samých stříbrných dvacetníkách uspořeno. Ze strachu, aby o ně nepřišli, zakopali je v noci, když hořely staroměstské mlýny, v krámu hluboko pod dlaždice; ale nemohli pak po několik nocí spát, až peníze zase z úkrytu vyzvedli a doma „bezpečně“ do skříně uložili.

Po roce 1848. ovšem začala osvěta na oba mocněji dorážeti. Slýchávali tak ledacos, o čem se jim doposud ani nesnilo. Ale co slyšeli, šlo z pravidla „jedním uchem tam a druhým ven“. Vše, co snad přece vyzískali, bylo utvrzení prostinké jejich mravouky:

„Pracuj a žij poctivě! Nikomu neubližuj! Nikoho nezarmucuj! Nikomu v ničem nepřekážej! A pamatuj na „stará kolena“!

Jediné poslednímu heslu děkovali, že po dalších dvaceti letech mohli si koupiti chatrný domek, v němž živnost' svou provozovali, a že po dalších desíti letech mohli i živnosti zanechat a žít na dále „z hotového“.

Dům po splacení všech výloh ovšem vynáší necelých tisíc zlatých, hotovost' ve spořitelně uložená pak něco přes sto zlatých úroků. Není to tedy mnoho; leč pro bezdětné skromné manžely stačí...

Vše, co jsme byli právě uvedli, není však přece tak pamětihodné jako vzájemný poměr obou manželův.

Byliť a zůstali, jak běžná fráze dí, „jednou duší ve dvou tělech“.

Paní Kačenka stala se nejen vzornou hospodyní, nýbrž – abychom tak řekli, „strážným andělem“ svého manžela. Znáť ho, jak tvrdívá, „od kosti“ a „vidí prý mu i do žaludku“. Zná všechny jeho zvyky i některé, ovšem nečetné zlozvyky a od šedesáti roků mu ve všem s nejvzornějším sebezapřením vyhovuje.

Nikdy se naň nezamračila, a tím méně aby se byla ušklíbla. Každé jeho mimořádné přání uhodla „od jakživa“, nežli je vůbec pronesl – krátce byla a jest muži svému opatrovníci v nejvlastnějším slova toho smyslu.

A on – k jeho cti budiž to připomenuto – ačkoli muž, jehož zaměstnání nesrovnává se zrovna s mravy jemnými, byl a zůstal v domácnosti berouškem nebo, jak Kačenka tvrdívá, „pařezem, na němž by mohla dubové suky štípat“.

Mezi oběma staříčkými manželky panovala tudíž vzorná harmonie.

Přirozenoť, že jest i domácnost' těchto dvou lidí ve všem všudy téměř nedostižitelná.

Všechno má své odvěké místo, o všechno jest postaráno, na všechno pamatováno. Nikdy nic se nehledá. Manžel i manželka o všem vědí. Nikdy ničeho se nepohřešuje. Všechno, nač vůbec jen může býti pomysleno, jest po ruce.

A tak tomu bylo i tentokráte, když pan Martin zavolal svou Kačenku, nepoznává-li hvězdičku, na kterou se právě díval.

V tu chvíli panu Martinovi pranic nescházelo. Nic nechtěl, po ničem netoužil, ba snad pranic nemyslíl.

A jediná vzpomínka.

Eh! Proto mu Kačenka snad přece nemusila říci: „Ty hloupej!“

Napadlo ho to však jen jaksi přeletmo; v bezprostředně následujícím okamžiku na to pozapomněl.

Po památné hvězdě se již neotočil, nýbrž popošel ve tmě ke kulatému stolu a usednuv podepřel hlavu o obě dlaně...

* * *

Minulo asi deset minut.

Paní Kačenka kutila zatím v kuchyňce, pan Martin seděl v pokoji.

Konečně otevřely se dvéře. Paní Kačenka přinesla světlo, postavila je na velký stůl – prostřela malý stolek a přinesla večeři: trochu polévky, dva kousky řízků a dva skroječky chleba.

Vše stalo se mlčky.

Pan Martin pomalu vstal od stolu kulatého a usedl ke stolku čtverhrannému na své místo. Paní Kačenka učinila po jeho příkladu a usedla jako vždy jindy manželu svému naproti.

Teprve nyní možno nám zadívati se také oběma do tváře.

Bezvousá, mírnými vráskami rozbrázděná tvář páně Martinova jeví klidnou, vlastně flegmatickou dobrodušnost'. Na první pohled poznáš, že to člověk, „který si nikdy nelámal hlavy“, kterému byly všecky záhady světa úplně lhostejny, který jaktěživ o nic jiného se nestaral než o věci nejnnutnější, nejbližší, a to vždy jen se stanoviska nejobmezenějšího.

Tvář ta mluví k tobě zcela srozumitelně: „Chceš-li býti tak šťasten jako pan Martin, jednej ve všem všudy jako on!“

V podrobnostech ovšem jest tvář ta skoro až všední: oblá, skoro možno říci vypasená a nesvěží pleti. Čelo jest úzké, nos tupý, brada úměrná; za to ústa jsou široká, uši nápadně odchlípeny, krátce přistřížený, skoro úplně šedivý vlas ježatý, a šedé oči tak malé, že jich pod sádelnatými víčky hrubě ani nepozoruješ.

Za to v obličejí paní Kačenky přede vším jiným pozoruješ hnědé oči: bystré jiskrné, číhavě neklidné, skoro možno říci baziliščí. Podlouhlá tvář s tučnými, skoro karmínovými lícemi jeví doposud někdejší živost', ba ohnivost' temperamentu. Jeť samá vráska; pěkně vyklenuté čelo jako varhánky, okolí koutků úst jako části pavučinových sítí. Plavý, nad skráněmi prořídilý vlas jest jen nepatrně prošedivělý.

Postavy jest paní Kačenka prostřední; sedí a chodí doposud vzpřímeně jako mladice; pan Martin naproti tomu jest postavy hřmotné, ale nápadné již přihrben, jako se sraženým krkem...

Večeře zahájena obvyklým u těchto dvou lidí způsobem.

Pan Martin poznamenal se ledabyly křížem, vzal lžici, projel jí několikrát polévkou, načež nabral, profoukl a zvedal lžici k ústům.

Paní Kačenka naproti tomu sepjala ruce a pomodlila se tiše krátkou modlitbičku, nežli vzala lžici do ruky.

Sotva však pozřela první lok, nadzvedla hlavu a optala se (jako činívala již déle půl století vždy, kdykoli společně něco pojídali), úsečně, ale významně:

„Dobrá?“

Pan Martin odpovídal obyčejně hned; tentokráte si dal na čas.

„Nu – dobrá?“ opakovala ona.

„Dobrá,“ zamumlal pan Martin mezi sedm neb osm svých zubů, které mu byly zbyly ze závidění hodného druhdy hryzu, kdežto paní Kačenka se doposud těšila zubům skoro všem.

„Nu, tak vidíš!“ bylo vše, čím dala paní Kačenka na jevo úplné uspokojení, že umí doposud ještě vařiti po libosti svého muže.

Polévka snědena jak obyčejně mlčky. Teprve když přišel na řadu řízek, rozpoutal se jazyk paní Kačenky.

„Rozkrájej si! Rozkrájej, Martínku!“ vybízela, když už mel pan Martin rozkrájeno.

„Přisol si! Přisol, dušinko!“ upozornila, když sahal po slánce.

„A dej pozor, abys se nezakuckal!“ napomínala, když mu byl první kousek zaskočil.

Pan Martin obyčejně na každou poznámku své „drahé polovice“ odpovídal; tentokráte – buď že náhodou nebo z jiné nějaké příčiny ani nehlesl.

S počátku si toho paní Kačenka nevšímala; ale asi po desíti minutách se ozvala:

„A což pak ty? – He?“

Pan Martin něco zamručel.

„Nemluvíš!“ doložila paní Kačenka přízvukem dobrodušné výčitky.

Pan Martin neodpověděl, nýbrž položil vidličku vedle talíře a upřel zrak na paní Kačenku.

„Co na mne tak koukáš?“ ozvala se tato po krátké chvíli a doložila: „Jez, hloupej!“

Pan Martin vypouklil na ženu oči.

Osudné poslední slovo, kterým ho byla dnes večer již po druhé poctila, učinilo naň tentokráte nepoměrně hlubší dojem nežli poprvé. Zakabonil čelo, ušklíbl se, ale nehlesnuv sáhl po vidličce a jedl dále.

„Nu – vidíš!“ ozvala se po několika vteřinách paní Kačenka. „Proč pak bys nejedl, když máš co a když ti ještě chutná?“

Tentokráte chtěl pan Martin odpovědět; ale zaskočilo mu – zakuckal se.

„Proč pak nedáš pozor!“ kárala paní Kačenka a osudnou náhodou dodala po třetí: „Ty hloupej!“

Pan Martin kuckaje prudce vstal; zrudlá jeho tvář jevila hněv.

„Co je ti?“ ptá se úzkostlivě paní Kačenka.

Pan Martin chtěl vzdorovitě říci: „Nic!“ ale rozkuckal se.

V bezprostředně následující chvíli utrl se mu však následkem naparování se malý knoflíček od košile pod krkem a odletěv na poloprázdný talíř na stole nápadně cinkl.

„Co to?“ vzkřikla paní Kačenka vyskočivši.

„Vidíš přec!“ odpovídá zlostně kuckající pan Martin ukazuje na knoflíček. „To jsi – pěkná – hospodyně... Ani knoflíček – neumíš pořádně“.

A bezděky nebo zúmyslně udeřil pěstí na stůl, až talíře a příbory poskočily.

Ustrašená paní Kačenka přiskočila.

„Hned ti knoflíček zase přišiju!“ konejší muže.

I bere knoflíček a zatím, co muž dokuckává, otvírá paní Kačenka zásuvku stolu, kde má ve vzorném pořádku uložené náčiní k šití – bere jehlu; ale – běda! – niti jsou černé; po bílé niti ani památky.

Pan Martin sleduje úzkostlivě šukající paní Kačenku s mračným výrazem ve tváři. Snad poprvé v životě jeho bouří se v něm hněv, aniž vlastně ví proč; leda by si připomínal, že něco podobného – jako utržení knoflíčku – nebylo se mu přihodilo posud ještě nikdy...

Paní Kačenka bílých nití v zásuvce nenalezla. I jala se hledati jinde – ve skříní, v almarách, v kuchyni, vůbec všady, kde se domnívala, že může míti uloženo neb pohozeno, co právě hledá.

Pan Martin se zatím úplně utiřil; ale neusedl, nýbrž sledoval ženu svou zrakem nevěštícím nic příjemného. Šukání její ho vždy více dráždí...

Však víme, co znamená, když člověk uvyklý přes půl století na nejvzornější pořádek, náhle pozoruje, že.

Pan Martin znova udeřil zlostně pěstí na stůl.

V tom vrací se paní Kačenka z kuchyně.

„Už mám, už mám!“ volá vítězoslavně, ukazujíc malé klubičko bílých nití. „Bylo založeno!... Hned, hned ti knoflíček přišiju, milý Martínku.“

Pan Martin chtěl se sice ušklíbnout a říci: „Ne, nechci;“ ale ochota ženina jej odzbrojila.

Stoje doposud s mračným výrazem v tváři díval se, jak žena vytahuje velké kostěné brejle, jak si je nasazuje a namáhá se třesoucí rukou navlíknouti nit do ouška jehly.

V tu chvíli bylo mu ženy skoro až líto...

Po dvou nebo třech minutách podařilo se paní Kačence navlíknouti, načež s nejlaskavější ochotou přistoupila k muži se vším, čeho bylo potřebí, aby na něm vykonala potřebnou hospodářskou operaci.

Když se ho dotkla, aby mu dala na jevo, že má usednouti, on sebou poněkud škul; ale usedl přece. Žena mu porozepla vestu a švadronic po svém způsobu úryvkovitě nejvšednější fráze přišila knoflíček co možná nejrychleji a nejpevněji.

„Tak, tak!“ libovala si, když ustříhovala nit. „Teď je zase všechno v pořádku, milý Martínku, není-liž pravda?“

Ale Martínek mlčí a dívá se zamračeně před sebe.

„Nu, tak dojez přece, dojez!“ vybízí paní Kačenka. „Řízeček zatím vystydl – nechtěl bys, abych jej přihřála? Ohníček ještě nevynáší. – Chceš?“

„Nechci!“ zamručel pan Martin úsečně a chápal se vidličky, aby vystydlý zbytek řízku dojedl.

Paní Kačenka domnívající se, že byla svou lichotnou ochotou zaplašila mráček mužovy nevole, usedla na své místo a chvatně dojíдалa. Pan Martin naproti tomu dojíдал pomalu, jako nechtě a s odporem, až posléze dojedl i on a poodstrčil talíř do prostřed stolu.

Možná, že se při tom příliš prudce pohnul nebo krátce cítil, že košile u krku znova povolila. Ruče sáhl si pod krk a shledal, že je knoflíček zase ten tam a že mu nejspíše zapadl za řadra.

„Ale teď toho mám po krk!“ vyrazil prudce ze sebe a udeřil pěstí na stůl po třetí.

Paní Kačenka nevědouc, co se stalo, vyskočila.

V duši páně Martinově bouří se tentokráte hněv s bezpříkladnou u něho prudkostí.

Chce něco pronést, ale hlas mu vypovídá službu. Mručí cosi, ale mručení podobá se vrčení podrážděného hafana. Z bezvýrazných očí srší blesky podráždění – krátce, co děje se právě v duši jeho, nedělo se v ní doposud ještě nikdy.

Paní Kačenka snaží se i tentokráte užiti svého nesčetněkrát se osvědčivšího umění chlácholení; ale sotva se k panu Martinovi přiblížila, odstrčil ji – načež vyskočil tak prudce, že buď náhodou nebo zúmyslně – převrhl i stůl.

Výkřik zděšení vydral se z prsou paní Kačenky.

Po několik vteřin zůstala jako ve ztrnutí; na to se obrátila a beze slova odkvapila do kuchyňky.

Pan Martin zůstal v jizbě sám.

Něco podobného nebylo se ve vzorné rodině té doposud ještě nikdy stalo.

Dobří lidé ti nebyli se pohněvali ani z příčin závažných a důležitých; tentokráte došlo však ke hněvu z důvodů přímo malicherných...

K neuvěření a přece v jisté míře aspoň poněkud vysvětlitelno. Organismus páně Martinův byl patrně rozrušen; nějaká choroba ohlašovala se prvními svými příznaky.

* * *

Co následovalo jest sice prostinké, ale svou smutnou pravdou dojemné.

Paní Kačenka přirazivši za sebou dvěře chvěla se strachy na celém těle. Bylo jí nevýslovně úzko. Nevěděla, co počítí, až když jí vstoupily slzy do očí.

I přiblížila se ke dveřím a naslouchala.

Dlouho neslyšela pranic; po té se jí zdálo, jakoby pan Martin mumlaje přecházel po jizbě; pak jakoby se byl zastavil a po chvíli – jakoby se svlékal a sám si odestýlal postel.

Po chvíli ticha zazněl z pokojíku temný zvuk, jako by se byl pan Martin prudce převalil do peřin – a zase bylo ticho...

Paní Kačenka napjatě naslouchá u dveří, až pak posléze – asi po čtvrt' hodině se jí zdálo, že muž usnul – slyšelať mírné chrápání...

I pootevřela pomalu a opatrně dvěře a vplížila se do jizby. Však sotva zrak její zakroužil kolem, vzkřikla zděšením.

Pan Martin ležel na polo vysvlečen vedle lože, z pola na velké peřině, kterou byl patrně pádem stáhl s postele...

Přiskočila a poklekla k němu – byl bez sebe – z ňader dral se chroptivý dech...

Nepozbyla duchapřítomnosti. Vyskočivši pospíšila k sousedce a prosila, by došel někdo pro lékaře. Vrátila se a jala se muže křísiti...

Nepodařilo se jí to, až když asi po půl hodině přišel lékař, jenž zjistil nával mrtvice.

Učiněno vše, co předpisuje věda.

Bezpříkladně houževnaté ústrojí páně Martinovo oddolalo – k ránu se mu ulehčilo a ve třech dnech mohl opustiti zase lože...

Po celou tu dobu nepromluvil srozumitelného slova; blábolil jen...

Teprve třetího dne k večeru, když přecházeje chvíli po jizbě usedl na židli k oknu a zadíval se na hvězdnatou oblohu, kde kmitala se zase zarudlá hvězda, promluvil první srozumitelná slova.

„Vi-vi-díš?“ pravil namáhavé ke své Kačence, která stála podle něho.

„Tu zarudlou hvězdičku? Vidím, vidím,“ odpověděla ochotně a po chvíli smutně dodala: „A všechno, – všechno stalo se pro zpuchřelou nitku...“

On pak namáhavé a bolestně doložil:

„Náš život – také už – visí jen – na zpu – zpuchřelé nitce“...

A v jeho i v jejích očích zaleskly se slzy... Zarudlé hvězdy, na kterou se dívali, neviděli

Kdy přetrhne se zpuchřelá již nitka jejich života, ovšem nelze ani nyní předvídati.

Možná, že za několik let; ale možná také, že za několik neděl nebo dní...

Blíženci

(Povídka paedagogická)

Už tomu více nežli půl století, co sběhla se na osamělém statečku v Podšumaví zcela všední událost'.

Hospodář byl totiž odejel do Prahy a nežli se vrátil, přinesla mu „vrána“ nebo jak jinde v Čechách zvědavost' dětí se konejšívá – „čáp“ dva zdravé hochy.

„Přinesení“ to lišilo se od obvyklosti jen tím, že bylo potřebí pomoci lékařské.

Jinak nesběhlo se při tom pranic zvláštního, leda že porodní bába, jakmile se narodil hoch první, spěchala s ním k oknu, by se po přání matky podívala, jaké má dítě oči. Lékař jí okřikl a pokáral, že není radno vystavovati novorozeně jasnému světlu slunečnímu – a bylo dobře.

Hned po prvních dnech pozorováno, že jsou si oba hoši téměř k nerozeznání podobní.

Později shledáno, že mají oba hnědé oči, černé vlasy a že jsou tělesně stejně vyvinuti.

Od narození život dvojčátek v nejmenším se nelišil. Žilit' nerozlučně ve stejných poměrech a pod stejnými vlivy.

Spali v jednom loži, jedli jednu krmí. Co slyšel nebo viděl jeden, slyšel i viděl také druhý; a později druh bez druhu nikdy ničeho nepodnikl.

Přirozený následek toho byl, že rozvíjeli se oba nejen tělesně ale i duševně nápadně stejnoměrně.

Když začali choditi do školy, byli, ana je matka také stejně šatila, netoliko co do ústrojí tělesného, nýbrž i co do povah téměř k nerozeznání – tudíž blíženci v nejvlastnějším slova toho smyslu.

Ochuravěl-li jeden, ochuravěl stejnou nemocí i druhý, a jenom jednou se stalo, že mladší běžev se starším o závod, upadl a naraziv hlavou do plochého kamene, lišil se po několik dní od bratra boulí na čele poblíž pravého spánku.

Jinak neudálo se v životě jejich až asi do osmého roku pranic, co by bylo mohlo míti na některého z nich zvláštní nějaký vliv v té míře, aby se nápadněji lišil od druhého.

A přece vyvíjely se povahy obou různé a nabývaly, ovšem nenápadné, rázu téměř diametrálně se lišícího.

První příznaky bylo lze pozorovati, ačkoli si jich nikdo z bezprostředního okolí nevšimnul, když slyšeli vypravovati první pohádku...

Vpravme se na chvíli v ovzduší pohádkové!

V pološeru nízké jizby s hambálkovým stropem sedí kolem krbu seskupeno několik osob.

Louč v krbu popráskávajíc dohořívá. Zarudlý plamínek plápolavě vyšlehuje – podivné stíny míhají se po stropě – a přitlumený hlas, znějící jako z hrobu, vypravuje matohlavý výtvar bezuzdné obraznosti.

Všichni přítomní zdají se naslouchati napjatě. Zraky všech jsou obráceny k vypravujícímu, jenž prostý a přece v nejvyšší míře rozčilující příšerný příběh líčí s démonickým klidem neúprosné nutnosti.

Avšak – jak různý jest dojem na každého zvlášť!

Hospodář, zkušený muž s klidným ustáleným názorem o světě, naslouchá, opřen jsa o veřeje dveří, jakoby v duši jeho nevznikal žádný obraz. Slyšel pohádku tu již nesčetněkrát. V drsné, osmahlé tváři jeho nyní již ani sval se nezachvěje, a jenom občas se zdá, jakoby kolem rtů pohrával pohrdlivý úsměv.

Matka hospodářova, přisleplá a přihluchlá stařena, sedící opodál na truhle, slyší jen úryvkovité vety. I ona pohádku zná, a pouvadlé rty sešpulují se každou chvíli k úsměvu, jakoby chtěla i nechtěla říci: „Aj! To už známe – dávno víme a přece posloucháme.“

Hospodářova sestra, kypré boubelaté děvče, sotva dvanecítmaleté, sedící těsně podle vypravujícího pohádkáře, naslouchá pozorně. I ona byla pohádku již slyšela, a vypravování ji nyní baví jen jako vzpomínka na přestálý strach za dob mládí: mírné vzrušujíc.

Za to přihluchlý čeledín, sedící po druhé straně pohádkářově – statný to jonák s bezvýrazným šedým okem – nezdá se míti ani pro hrůzu, tím méně pro radostné momenty skoro ani smyslu.

Dívá se sice na vypravujícího s vypoulenýma očima a pootevřenými ústy, zdá se lapati každé slůvko; nicméně účinek vypravování jest tak nepatrný, jakoby čeledín vůbec ani dostatečně nechápal, co právě slyší.

Nejnepozornější jest hospodyně, obstarožná žena s výrazem starostlivosti v nehrubé sličné tváři.

Sedíť na nízké stoličce těsně pod krbem a přímo proti vypravujícímu. Dívá se sice na pohádkáře jako ostatní, ale naslouchá jen „na půl ucha“.

Věnujeť pozornost také svým hochům, dvojčatům, z nichž starší (ovšem jen asi o hodinu) sedí po její pravém boku, mladší pak po straně levé.

Oba jsou vtělenou pozorností, vlastně napjatostí – a přece jest účinek na každého jiný.

Vypravující pohádkář, starý vysloužilý voják s drsným, odporným výrazem ve tváři, zarostlé prošedivělým plnovousem, nalézá se právě v mihotavém osvětlení dohořívající louče.

Oběma hochům zdá se býti příšerou, s které nemohou spustiti zraků, která je odpuzuje, ale přece vábí, které se bojí a přece by byli neradi, kdyby zmizela nebo třeba jen umlkla.

Mladší hoch sedí vzpřímen bez jakékoli opory s hlavou vztýčenou a pootevřenými ústy. Tvář jeho jeví odhodlanost', ba skoro smělost'; oči jsou trochu vypouleny, drobné zřítelnice bez pohnutí.

Starší hoch choulí se naproti tomu časem bázlivě k matce.

Před duševním zrakem jeho vyhupuje se obraz zcela určitý, jasný a plastický, jakoby vypravovaný rozčilující děj odehrával se bezprostředně před zrakem jeho.

Tvář hochova mění kaleidoskopicky svůj výraz: nepozornost', nepokoj, úzkostlivost', strach a hrůza střídají se s klidem, pozorností, napjetím a blahým uspokojením.

Hoch rozumí, jak se zdá, všemu, každé větě, každému odstínu, každé záhadě – cítí vše, ať potěšení a radost', ať utrpení, bolest' nebo hrůzu.

Každý záblesk jasu nebo stínu obráží se ve výrazném oku; všechny odstíny blahého uspokojení, hrůzy a příšernosti zračí se v jeho tváři. krátce: dojem pohádky jest úplný.

A když pak posléze pohádkář hrobovým hlasem příšerné vypravování své ukončil – mladší hoch za'al pěst', kdežto starší na celém těle se chvěje, skryl tvář svou v matčině klíne...

* * *

Od toho večera bylo nápadno, že povaha obou hochů různě se vyvíjí.

Hoch starší stával se vždy bázlivějším, pravým „strašpytlem“, jak mu později, když si této vlastnosti povšimnuto, říkávali.

Nejmenší šelest jej vzrušil, ba postrašil. V noci nebo jen za večerního šera nebyl by za nic na světě vyšel sám na dvůr nebo do komory, tím méně do chléva nebo na půdu, vůbec kamkoli, kde nebylo světla a lidí.

Hoch mladší naproti tomu nezdál se míti o bázni tohoto druhu téměř ani ponětí.

Noc nenoc, tma netma – vše jedno, šel, kamkoli a kdykoli byl poslán – vyběhl pozdě večer nebo v noci na dvůr, kdykoli ho napadlo.

Různost' povah jevila se však znenáhla i jinak.

Starší začal pomalu žítí více pro sebe, mladší pro své okolí. Onen podnikal vše opatrně, ba jaksi úzkostlivě, tento pak vždy odhodlaně, směle, ba rázně.

Vše, co tuto naznačeno, vyvíjelo a stupňovalo se znenáhla, tudíž skoro nepozorovaně a mělo také, jak přirozeno, své následky.

Úspěch ve škole především jiným byl nápadně nestejný.

Starší býval, jak učitel sám dosvědčoval, vtělenou pozorností.

Sedával jako socha nepohnutě, naslouchal výkladům s napjetím, a přece, když byl vyvolán, zdálo se, jakoby se probouzel ze sna – odpovídal nesměle, bázlivě; zajíkal se, vůbec činil dojem hochu nehrubě nadaného.

Mladší naproti tomu, jak se zdálo, napjaté pozornosti ani nepotřeboval.

Nechť byl vyvolán kdykoli, třeba když byl překvapen právě ve chvíli zřejmé nepozornosti, nejevil nikdy nejnepatrnější rozpačitosti. Zrak jeho zakroužil po jizbě – hoch v mžiknutí stav věcí pochopil a odpovídal na vše, nač byl tázán, bez zajikání, začasť třeba nesprávně, chybně, ale vždy s nemalou jistotou, jako žáček nadaný, pozorný a pilný.

Přirozenoť, že různosť ta, ze které plynuly nesčetné rozdíly jiné, činila rodičům nemalé starosti.

Školní neúspěch, vlastně jak se zdálo, přirozená nenadanosť staršího hochu zadržovala často podnět k starostlivým rozjímáním.

Každého dne nabádán hošík k větší pozornosti a pilnosti a vyhrožováno mu i trestem.

Ale nic naplat. Nechť pilnosť třeba strojnásobil, úspěch byl vždycky stejně neutěšený: nepřítomnosť ducha, roztržitost, nejapnosť vyjadřování se, krátce – kdykoli měl dáti na jevo, co umí, zná a ví, vždy jevil nejistotu a rozpačitost.

Mladšího naproti tomu nebylo nikdy třeba k čemukoli nabádati.

Nebylť ani zpola tak pozorný a pilný jako starší; nikdy se nenamáhal, tím méně aby byl síly své přepínal – a přece vždy všechno věděl, všechno znal a o všem dovedl promluvit.

Nikdy nepřišel do rozpaků, nikdy se nezajíkl, nikdy se zkoušky neb čehokoli jiného nebál.

Neobyčejná bystrosť ducha jeho lišila se tak nápadně od duševní malomocnosti bratrovy, že nadání přiznávalo vlastně jen jemu, kdežto staršímu všeobecně odpíráno.

Původně měli rodičové v úmyslu dáti oba hochy na studie a věnovati na jejich vychování ze skrovného jmění svého, co vůbec bylo možno.

Nicméně když ve dvanáctém roce věku svého hoši měli býti posláni do Plzně na gymnasium, bylo věru nesnadno rozhodnouti, mají-li býti dáni na studie oba nebo jen mladší, nepoměrně nadanější.

Ze staršího byl se totiž stal nesmělý, úzkostlivě opatrný váhavec, který nemohl být nikdy s ničím hotov. Vyhýbaje se kamarádům sedával nejraději kdesi o samotě ve snivém zadumání, jakoby svět kolem něho neměl proň ničím vlnám a půvabův.

Bázlivosť ho doposud neopustila. Ve tmě chvěl se na celém těle... Při hrůzném nebo příšerném vypravování naskakovala mu husí kůže. Vyhýbal se všemu, co by mu mohlo způsobiti nepříjemnost – nejvíce pak hluku, ať již jakéhokoli druhu.

Bývaloť zřejmo, že vrzání, skřípání a podobné neladné zvuky působí naň nepříjemně. Bouchnutí dveřmi jej lekalo. V čas bouře, když se hrom rozburácel, zalézal do nejzazšího kouta jizby a nevylezl, až bouře minula.

Mladší hoch byl naproti tomu již v tomto věku „každý coul hrdina“.

Bujný, veselý, ba rozpustilý kamarád, dívající se na svět směle a skoro vyzývavě, jakoby byl sám středem jeho. Hoch bez bázně, smělý, odhodlaný, rázný, všechno rychle chápající, bystře pozorující a bez dlouhých rozpaků vše možné podnikající.

Hluk a vřava, byť sebe větší, nebyly mu nikdy na závalu, naopak začasť se zdálo, že jsou vlastně jeho živlem, že cítí se v hluku a ve vřavě, byť pro jiné, zejména pro bratra, sebe nepříjemnější, nejvolnější.

Za takových okolností není divu, že rodičové, nanejvý opatrný a povahy svých hochů znající otec, dlouho váhal, nežli se rozhodnul dáti oba hochy na studie: mladšího definitivně, staršího pak jen jaksi na zkoušku...

* * *

Minul rok – parva absolvována; hoši vrátili se na prázdniny.

Změna v povahách a úspěchu školním nebyla však pražádná. Mladší absolvoval s vyznamenáním, starší jen „proklouznul“.

Nicméně i druhý, třetí, ba i čtvrtý rok studií ukončeny podobné jako první, leda že povahy obou hochů se ustálily a rozlišující vlastnosti jejich ještě více se přiosťřily.

Z mladšího stal se bujný světák, ze staršího skoro až chorobný samotář a snílek; – z onoho mladík se všemi vlastnostmi muže, z tohoto, abychom tak řekli, snivomřivý, zženštilý jinoch, jenž vznětlivou úzkostlivostí, nesmělostí a bázlivosť vyrovnal se nejhysteričtější ženštině.

Nápadně podobni byli si doposud; ale starší nosil již od parvy brejle, kdežto mladší měl doposud bystrý zrak jako sokol.

Různost' ta připisována, jak se zdálo, zcela přirozeně okolnosti, že méně nadaný starší hoch skoro neustále byl nucen „vžeti v knihách“ a studovati nepoměrně pilněji, kdežto mladší, nadanější, začasťe po celé neděle a měsíce o knihu nezavadil.

Jiná různost' začala se v tu dobu jeviti v náklonnostech jejich.

Mladší miloval veselou společnost, hluk a vřavu, zábavy a vyražení všeho druhu; starší pak uzavřenost' a především jiným hudbu.

Kdy a kde vznikla v něm náklonnost' poslední, sám nemohl udati: ale zdálo se mu, jakoby se byla vyvíjela znenáhla a nepozorovaně po celý život jeho.

Z náklonnosti vyklíčilo za nedlouho zcela přirozené rozhodnutí. Začal se v prázdných chvílích učiti hře na housle a prospíval za nedlouho nepoměrně líp nežli v ostatních studiích.

Tak míjel rok po roce zdánlivě bez nápadných změn, až ukončeny šťastně i další studie gymnasijsní, a oba mladici měli se rozhodnouti pro obor studia universitního.

Avšak ani ten, ani onen neměli k dalšímu studiu valné chuti.

Mladší, rázný a odhodlaný mladík se sokolím zrakem, rozhodně prohlásil, že dále studovati nebude, nýbrž že dá se na vojnu; starší pak, nesmělý a bázlivý, z něhož byl se stal zatím nadšený ctitel hudby, rozhodnul se pro konservatoř.

Otec ničeho nenamítal; stalo se tudíž po vůli obou synův.

* * *

Minulo přes třicet roků.

V době té zajisté starší i mladší prožili každý svůj román života – se všemi radostmi i strastmi, jaké poskytuje životní úkol, jež si byli po vlastní náklonnosti a z vlastního popudu zvolili.

Po celou tu dobu žili od sebe odloučení. Mladší ve všech možných městech Rakouska, starší pak ve všech možných městech Evropy; první jako dělostřelecký důstojník, postupující zcela pravidelně v hodnostech, až stal se plukovníkem, druhý jako vynikající houslista, jenž vyzískav uměním svým slávy i jmění, vrátil se před rokem do vlasti a usídlil se trvale v Praze, kde žije i bratr jeho ve výslužbě.

Seznámil jsem se s oběma před nějakým časem, a v brzku stali jsme se důvěrnými přátely.

Není divu, že v rozmluvách našich často se stala zmínka o zvláštním rozvoji jejich povah, o němž byli oba po mnoho let přemýšleli, aby se dopídili prvopočátků příčin, kterýmiž byla nápadná tato různost' znenáhla přivoděna.

Poznal jsem v obou bratřích muže vzdělané a různící se nápadně povahami, jak bylo výše vyličeáno, i nyní v pozdním věku mužnosti.

V podstatě neliší se, jak sami tvrdí, od sebe v ničem, v čem nelišili se před třiceti lety.

Starší však jest povaha nepoměrně hlubší, muž citu a vzácných vědomostí ze všech oborů lidského vědění – hloubavý myslitel, kterýž věnoval bedlivou pozornost i věcem, jimiž se lidé jeho zaměstnání zřídka kdy zabývají.

Jak dalece srovnávají se výsledky jeho pozorování a přemýšlení s povšechnými nezměnitelnými zákony přírody, nechť rozsoudí čtenář sám z vlastních jeho slov, kterými snažil se kdysi vysvětliti různost povah dvou, abychom tak řekli skoro shodných bytostí, jež se byly pod stejnými vlivy vyvíjely.

„Přemýšlel jsem,“ pravil prostě, „o záhadě té po léta a dospěl k výsledku tak prostinkému, že obyčejností a všedností svou skoro až zaráží. Jsem totiž pevně přesvědčen, že téměř všechny význačnější vlastnosti, kterými se povaha má nápadněji lišila a liší od povahy bratrovy, vznikly a vyvíjely se zcela přirozeně následkem – různosti zrakových a sluchových nervů. Bratrův sokolí zrak a moje krátkozrakost, ku které položen nepochybně základ již v prvních vteřinách mého života, když mne bez přechodu vystavili jasnému světlu dennímu, zdá se mi, vysvětluje domnělou záhadu ve směru jednom, kdežto bratrova nedoslýchavost, patrně následek úrazu z mládí, jenž se jevil zevně po nějaký čas pouhou boulí na čele, vysvětluje aspoň poněkud záhadu ve směru druhém.“

Po té na chvíli se odmlčel, načež – jakoby chtěl zaplašiti i poslední pochybnost – klidně doložil:

„Nezapomeňte, prosím, že my lidé věnujeme pozornost všemu možnému, ale nejdříve všímáme si sebe samých. Panuje-li vůbec nějaká obdoba mezi ústrojím zvířecím a lidským, stačí upozorniti, že ucho nebo-li sluchový nerv jest orgánem bázně. Zvířata, jež mají nejbystřejší sluch, jsou nejbázlivější, kdežto zvířata s nejbystřejším zrakem nejsmělejší.“

Rub a líc

(Obrázek z policejní praxe)

Podzimní večer – tichý, snivý, zádumčivý...

Měsíc, skoro v úplňku, byl se již před hodinou vyhoupl nad obzor. Matný jeho svit, vnikaje prořídlym listovým divokého vína do besídky v útulné zahrádce, kreslí všady, kam zapadne, chvějivé – tu zasedlé, onde zahnědlé, tu a tam stříbrolesklé arabesky nejpodivnějších tvarův...

A v poetickém tomto zášeří.

Vsáté známe prostinké milostné výjevy z nesčetných popisů!...

Mladý, švarný muž a sličná dívka – v nejdůvěrnějším, nejsladším hovoru...

A víme také – jak nepříjemné, ba bolestné bývá vyrušení.

Kolkolem panuje hluboké ticho rušené jen šepotem milujících...

Náhle zazněly za nizouckou zídou dělicí zahrádku od sousedního dvorku přitlumené hlasy lidské: fistulkový soprán a hluboký bas.

Milující toho nepostřehli, až když po chvíli soprán poněkud zřetelněji pronesl slova:

„A jak ti povídám, kamaráde – ty musíš, musíš! Na tebe spoléháme. Tys hlavou, a bez tebe nás první výstřel jako vrabce rozpráší...“

Mladý muž v besídce, jenž byl právě nejsladší slova šeptal své nejmilejší, zvedl hlavu a naslouchá.

„Slyšelas, duše milá?“ zašeptal sotva slyšitelně.

Dívka přikývla hlavou.

„Slyšela – ale nerozumím!“ zašeptla v odpověď.

A oba naslouchají – pozorně, napjatě.

Přes zídou zaznívají však jen přidušeně dva hlasy lidské, hovořící, vlastně umlouvající se k něčemu. Jenom jednotlivá, nesouvislá slova jsou však postřehitelná; smysl řeči je temný.

Mladý muž v besídce vstal a naslouchá napjatěji.

Chvíli neslyší nežli temný hukot hlubokého basu, potom zamručení a posléze zdá se mu, že pronesena byla hlasem tím za zídou slova:

„Jsem tedy váš – spolehněte se! Ani bodáky.“

A zase nastalo ticho, jež vzrušil po chvíli soprán – s počátku nesrozumitelně, ale konečně jasně a určitě:

„Zítřa v pondělí zastavíme tedy do jednoho práci a obklopíme byt ředitelův. A bude-li se ředitel vzpouzet – eh! oko za oko, zub za zub. “

A bas přitlumeně dodal:

„Spolehni se! Já ho třeba skolím!“

Po té bylo přes zídku slyšeti ještě po několik okamžiků mumlavé zvuky, načež zaduněly vzdalující se lidské kroky, až zavládlo kolkolem zase hluboké ticho.

Mladý muž v besídce však doposud napjatě naslouchal. Ve tváři jeho sice ani sval se nepohnul; ale v duši dělo se přece jen cosi neobyčejného.

Náhle se obrátil ke své nejmilejší.

„Není pomoci, milá duše; musíme se rozloučit!“

„Ach, zůstaň, zůstaň – aspoň ještě chvíli!“ žebroní dívka a ovíjí ručku kolem jeho šije.

„Není možno, milá sladká duše! Ani okamžik nelze váhati. Povinnost volá. A byť i ne povinnost – lidskost káže napnouti veškeré síly k odvrácení nebezpečí, jež snad hrozí lidem, kteří ničeho nezavinili.“

Po těchto slovech dívka již nenaléhala. Ještě několik okamžiků postáli, ještě jednou se políbili, načež se rozloučili...

Dívka vrátila se do bytu, a on – policejní komisař – pospíšil do své úřadovny, aby bez odkladu učinil, čeho bylo třeba k vyšetření stavu věcí a k zamezení bezdůvodných násilností...

* * *

Kde a kdy udál se tento prostinký případ zamlčuju z důvodů na snadě ležících.

Připomínám jen, že sběhl se před několika roky ve větším městě, jež jest od jiného města odděleno širokou řekou.

Přes přirozenou překážku tu vede však několikero mostů, tak že jsou obě města spojena způsobem umělým a tvoří vlastně přece jen osadu jednu, ovšem velkou, čítající dohromady více nežli padesát tisíc duší.

Nesčetné vysoké začmouděné komíny a husté kotouče kouře, jež vznášívají se den co den a začasť i v noci nad oběma městy, označují dostatečně základní ráz jejich – skoro výlučně průmyslový, tovární.

Netřeba tudíž ani dodávati, jaký druh obyvatelů vykazují. Bohatství sousedí tu v bezprostředním blízku s chudobou a bídou. Dva, tři tisíce hebkých rukou, které nebyly nikdy

nuceny pracovati, obklopeno jest bezmála dvacateronásobným počtem rukou zmozolovatělých prací nejusilovnější, nejúměrnější...

Možnost' sporů bídy a práce s přepychem a zahálkou jest tudíž v obou městech nepoměrně větší než kdekoli jinde. A proto i služba bezpečnostní v nejvlastnějším a zároveň nejlidštějším slova toho smyslu nad jiné jest obtížná, svízelná a namáhavá.

Bdělost' a obezřelost' samy o sobě nestačí. Zdeť třeba umírněného, poctivého, tudíž přesvědčujícího taktu, jenž začasté jedině může vzniklé spory zmírniti nebo vznikající již v samém zárodku utlumiti.

A tímto taktem vynikal mladý policejní úředník, jehož milostné dostaveníčko bylo tak nepředvídaně přerušeno.

Jemu šla povinnost' nade všechno. V hodině byl celý policejní aparát, jež měl právě k dispozici, na nohou. Konfidenti, tajní i veřejní strážníci rozletěli se po celém městě, aby bylo zjištěno, zakládá-li se podezření na pravdě čili nic.

Ale – jak v takových případech často se děje – vyslaní vrátili se do jednoho s pouhými pověstmi. V pravdě nezjištěno vlastně pranic, co by opravňovalo k obavám nebo k zakročení.

Trest' raportů byla v podstatě tato:

„Dělnictvo největší továrny na kartony jest rozmrzeno na ředitele, že propustil minulou sobotu z práce mladého lenocha, jenž byl závodu spíše na škodu nežli ku prospěchu.“

Za takových okolností náčelník policie komanduje z pravidla „k noze zbraň“ nebo docela „klid“.

Avšak mladý komisař, jenž byl s poměry místními důkladně obeznámen, věděl, že ředitel, na kterého dělnictvo právě, jak se zdálo, z malicherné příčiny pobroukává, jest muž bez srdce a uznalosti, který již po léta dělnictvo sužuje a týrá, a právem zasluhuje opovržení a nenávisť, jakou mu bylo dělnictvo již nesčetněkrát na jevo dalo.

A na základě toho také kombinoval.

Možnost' hromadného vystoupení dělnictva se vši možnou rázností – byť i byla příčina pro okamžik malicherná – nezdála se mu býti vyloučena, a proto učinil všemožná opatření. Policejní aparát zůstal po celou noc v permanenci, vojenská hotovost' v nejbližších kasárnách uvědoměna, že bude snad potřebí její pomoci – a policejní komisař sám probděl celou noc, aby nebyl ničím překvapen.

* * *

Zatím, co dalo se toto v městě na pravém břehu řeky, kde panoval úplný klid a nic nenasvědčovalo jakékoli bouři, jevíly se v sousedním městě na levém břehu zcela neklamné známky bezpříkladného jitření mezi dělnictvem.

I tam byla velká továrna na kartony. Ředitel její byl muž rozvážlivý, poctivý, k dělnictvu spravedlivý, vůbec jedna z oněch vzácných povah, která v nesnadném úřadě svém dovedla si po léta zachovati náklonnost' a přízeň veškerého dělnictva v té míře, že téměř po celé čtvrt' století nepronešeno závažného stesku.

Muž ten pokládán všeobecně za otce neb aspoň upřímného rádce dělnictva, které se k němu uchylovalo při každé příležitosti o radu a nikdy neodcházelo neuspokojeno. Veškerá činnost' jeho čelila po celou řadu let ku všemožnému zlepšení trudného osudu dělnictva.

A přece tentokráte, necht' už z příčiny jakékoli nebo docela bez důvodu – pobouřil proti sobe nejen dělnictvo vlastní, nýbrž všech závodů celého města.

K čemu po čtvrtstoletí nezavdána v městě nejnepatrnější příležitost' – pracující lid jako na povel byl podrážděn a netajil se ani dost' málo svým hněvem a rozhořčeností.

Již v neděli odpoledne kupily se davy dělníků před továrnami, hlavně před továrnou a obydlím ředitele, jenž byl na sebe uvalil hněv dělnictva – dávající všemožným způsobem rozhořčenost' svou na jevo a chovající se výhrůžně.

Ve všech hospůdkách a krčmách dělnických nemluveno o jiném nežli o nenáviděném nyní řediteli – podněcováno a popuzováno proti němu, vůbec jitření lidu pracovního nabývalo rozměrů vždy hrozivějších.

Policejní komisař města toho, muž obstarožný, kterýž byl ve službě policejní ztrávil již bez mála čtyřicet roků a konával povinnost' svou vždy již jen jaksi omrzele a s nechutí, prožil odpůldne v kruhu rodinném a pod večer uchýlil se do hotelu, v němž trávil den co den večery prázdně v kruhu bezstarostných přátel.

Nebylo ho sice tajno, co se v městě děje. Mnohého byl očitým svědkem a dal jen rozkaz, aby byly davy dělnictva policejními orgány buď po dobrém nebo po zlém rozehnány.

K večeru se to policistům podařilo – po dobrém.

Dělnictvo skutečné se rozešlo, a komisař u vědomí, že vykonal svou povinnost', hověl si obvyklým způsobem popouštěje uzdu boдрému humoru, kterýmž přátely a známé své obveseloval jako v dobách normálních.

Leč dříve nežli hotel opustil, začaly docházeti nové raporty o zmáhajícím se jitření dělnictva – v krčmách a hospůdkách, kde vášnivě hřímáno proti nenáviděnému řediteli a vyhrožováno mu pomstou.

Konečně došel i raport, že kují se i plány krvavé a že jde snad i o bezživotí muže, jenž byl dle všeho bez podstatné příčiny hněv lidu pobouřil.

Vším tím nedal se však vyškolený policista přivést ani na chvíli z duševní rovnováhy. Vyslechlť i poslední, nejzávažnější raport chladnokrevně a odbyl jej ledabylou poznámkou:

„Eh, larifáry! Řeči – pouhé povídání. Teď jsou podráždění. Až se vyspí, až se jim hněv vykourí z hlav, budou zase jako berouškové... A ne-li – vždyť jsou ještě prostředky po ruce k ukročení a po případě pokoření.“

I bavit se bezstarostně dále.

A když pak před půlnocí ubíral se domů, nabyt nezvratného přesvědčení, že jitření ochablo.

Ulice byly klidny, a jen tu a tam zazníval z některé pokoutní hospůdky mručivý hovor jako zmírající nevrlost’.

Octnul se doma ulehl, a za nedlouho dostavil se „spánek spravedlivých“...

* * *

Následujícího dne vyhouplo se slunce nad obzor, aniž bylo v tom neb onom městě něco podezřelého pozorovati.

Jako kdy jindy ubíralo se dělnictvo již před východem slunce do práce, která ve všech závodech zahájena obvyklým způsobem.

Mladý komisař města na pravém břehu řeky však nelenil. Učinilť za včas, tudíž dříve nežli se dělnictvo odebralo do ohrožené továrny, tajně všemožná opatření, aby v případě potřeby mohl vystoupiti co možná důrazně.

Tajní strážníci obcházelí továrnu, veřejní byli skryti v blízkých domech, a komisař odebral se k řediteli továrny, aby si dal stav věci vyložiti; krátce celý policejní aparát byl připraven, a v nejbližších kasárnách bylo i vojsko pro všechny možno případy přichystáno.

Ředitel bydlící v budově tovární neměl o nespokojenosti a hněvu dělnictva ani potuchy. Přivítal policejního komisaře s klidným, bezstarostným výrazem v tváři, ba poděkovav mu ironicky za jeho úzkostlivou starostlivost’ dal mu neklamným způsobem na jevo, že pomoci jeho naprosto nepotřebuje.

S pocitem zklamání a skoro zahanbení opouštěl policejní úředník ředitele.

Mrzut rozhlédl se v průjezdě továrny po prostranném dvoře a již chtěl vykročiti když – začala na továrních hodinách bít osmá – a nenadálý výjev upoutal jeho pozornost’.

Jako podráždění šršání hrne se s hněvivým mručením dělnický lid ze všech místností továrních a kupí se výhrůžně na dvoře. Někteří jsou ozbrojeni kyji a klacky, jiní železnými tyčemi – kde kdo co popadl...

Jediné přitlumené písknutí komisařovo stačilo, aby přes dvacet tajných i veřejných policistů shluklo se kolem svého náčelníka.

Téměř v nerozdílném okamžiku allarmováno i vojsko, a silné oddělení vojska chvátá policii na pomoc.

Davy dělníků srážejí se zatím v dav jediný, který dává se již na pochod k bytu ředitelovu.

Na pokyn komisařův tasí stráž zbraň, rychlým krokem postupuje a s dvou stran obklopuje roznícený lid, jenž překvapen začíná jeviti nerozhodnost.

I komisař postoupil a octnuv se vzbouřeným na blízku promluvil k nim několik slov – prostých sice, ale přesvědčujících.

„Máte-li nějaké stížnosti, nějaká přání,“ pravil mimo jiné, „předneste je, a já, seč na mně jest, postarám se, aby bylo spravedlivým žádostem vašim vyhověno.“

Z davu zavzněl úšklebný smích; někteří hrozivé zamávali zbraněmi nad hlavami.

Policejní komisař nedal se másti. Promluvil k lidu ještě jednou vyzývá je ke smírnému jednání.

„Má-li někdo něco na srdci,“ pravil mimo jiné, „vystup a přednes přání nebo stížnost svou! Já každého nejen vyslechnu, nýbrž – uznám-li stížnost jeho spravedlivou, vyhovím ve všem. Nevím-li však ani oč jde, není mi možno“ atd...

Krátce, policejní úředník začal s lidem mírně vyjednávat.

Když pak asi po čtvrt hodině dostavila se i posila vojenská, a lid poznal, že by byl každý odpor proti přesile přímo šílenstvím, dal konečně na jevo ochotu svou k smírnému vyjednávání.

Policejní komisař převzal úkol prostředníka. –

Lid vrátil se ke své práci, a komisař vymohl mu na řediteli úlevy, jakých se dělnictvo ani samo nenadalo.

Vzpouza vypukla totiž z příčiny malicherné; ale zlé svědomí ředitelovo ve chvílích ohrožení se přece hnulo. Vyhověl dělnictvu ve mnohém, k čemu by se za jiných okolností nebyl dal pohnouti ani násilím.

Možné katastrofě zabráněno. Nesrovnalosti mezi dělnictvem a ředitelem vyrovnány bez hluku a k úplné spokojenosti obou stran v necelé hodině.

* * *

Zatím, co dále se toto v městě na pravém břehu, bylo město na břehu levém – v pravém vzbouření.

Sotva se začalo šeriti, srocoval se dělnický lid na ulicích a netaje se svou rozhořčeností choval se vždy výhrůžněji.

Policisté snažili se jej rozehnati; ale nic naplat. Podařilo-li se jim to v ulici jedné, lid srotil se v ulici druhé – a krátce před východem slunce, když se měl odebrati do práce, táhl v ohromném davu z ulice do ulice a v počtu několika tisíc hlav zastavil se posléze před továrnou, jejíž ředitel, který také bydlil v budově tovární, byl z neznámé příčiny uvalil na sebe hněv lidu.

Policejní komisař probuzen allarmující zprávou, že se dělnictvo vzbouřilo.

V první chvíli zprávě ani nevěřil, ale když došel nový raport, že rozlícený lid dobyl se násilně do továrny, kde stroje a vše, co mu do cesty přišlo, rozbíjí – že někteří z nejzuřivějších vnikli i do bytu ředitelova a ředitele týrají – učinil co možná nejrychleji všechna opatření k potlačení vzpoury.

Pospíšil se všemi policisty, jež měl po ruce, před továrnu.

Vyzval jménem zákona rozkacený lid, aby se rozešel; ale přesvědčiv se, že veškeré napomínání jest marné, a že policejní moc nestačí, vyžádal si rychle i pomoci vojenské.

Zatím byl lid rozbil a zničil skoro vše, co bylo lze v továrně zničiti – ba zranil i ředitele do krve.

A když pak posléze přibýlo vojsko, nezbylo po náhledu policejního komisaře nežli zakročiti s veškerou přísností zákona.

Na opětné vyzvání vzbouřeného lidu, aby se utišil, odpověděno z davu úšklebným smíchem a vyhrůžkami.

Vojsko vystřelilo napřed do vzduchu, a když pak po opětovném vyzvání lid se nerozešel, střílilo do lidu...

Dvanáct lidí padlo mrtvých nebo raněných po prvním výstřelu – osm při druhém a čtyři při třetím...

A teprve po té vzdali se vzbouřenci na milost' a nemilost'...

Vzpoura byla potlačena.

Následky její vlekly se, jak přirozeno, po mnoho měsícův. Zavedenoť vyšetřování, a neméně než půldruhého sta osob odpykalo si odbojnosť svou v žaláři.

* * *

V obou městech zavládl opět klid.

Na pravém i levém břehu pracoval lid jako jindy obvyklým způsobem začasť do úpadu a jenom někdy připomínal si příčiny a následky osudného dne, kdy bylo proti němu policejně zakročeno.

Asi po roce připomenuto sobě na tak zvaných vyšších místech i činnosti obou policejních komisařův.

Komisaři města na levém břehu řeky poslán úřední přípis, ve kterém mu vysloveno uznání za jeho rázné potlačení vzpoury, která mohla snadno nabyti nebezpečných rozměrů; – komisaři na pravém břehu pak dáno ústně na jevo, že se sice obezřelé chování jeho uznává, ale že snad přece není radno allarmovati celý policejní aparát i vojsko ve případech, které nemají žádných povážlivých následků v zápětí...

Barvínkový věnec **(Sensitiva)**

V prostranném sále jednoho z nejznámějších hudebních ústavů pražských sešla se malá, ale vybraná společnost. Konánat' právě poslední výroční zkouška chovaneč – což bývá pro rodiče, přátele a známé vynikajících žákyň vždycky chvíle povznášející a radostná.

I milovníci a znalci umění začasť k podobným zkouškám se scházívajjí, by o té neb oné žačce pronesli svůj soud.

A tak tomu bylo i tenkrát.

Milé, sličné i nesličné mladistvé tvářinky obyčejně módně vyfintěných žaček, bledá nebo zaruměněná líčka, planoucí, ba začasť rozjiskřená očka a vůbec veškerá individuální různosť tváří a výrazů chovaneč i posluchačstva – nevyličitelný ruch a šum střídající se s tichem slavnostním – šepem neb i hlasitě pronášené šetrné i nešetrné kritisování jednotlivých výkonů, vůbec vše, co činívá tento druh produkci pro pozorovatele tak zajímavým, bylo lze i tehda studovati.

Konečně, odpoledne po čtvrté hodině, právě když červencové slunce začalo vrhati nejjasnější své paprsky do sálu, zahájena produkce poslední, nejzajímavější.

Dvě děvčátek věku asi šestnácti jar vystoupilo na podium.

Obě velké, štíhlé a pěkně rostlé, obě elegantní a přece zjevy poetické.

Jedna – Ella – černovlasý, černobrvý, černooký diblík s bledou zajímavou tvářinkou bezvadných rysů skoro antické krásy; druhá – Bernardina – růžolíci, boubelatá blondýnka s přítulně azurovým okem, višňovými rtíky a neodolatelným úsměvem... Nejdůvěrnější přítelkyně a zároveň žačky nejnadanější.

Zaznělo preludium piana, v sále zavládlo hrobové ticho.

Dívky začaly zpívati.

S počátku jaksí ostýchavě, nesměle; potom však s jistotou rutinérek – přesně a bezvadně.

Dvě hlásků jasných a zvonivých jako stříbro a přece individuálních a dramaticky výrazných rozvlnilo zklidnělý vzduch, jako když dvě slavičeků současně zahájí své elegické žalmy.

Duetto – jedno z nejnesnazších – mělo s počátku ráz tklivě dojemný. Byla to píseň deroucí se z prsou sladkou něhou stísněných.

Náhle tón přítlumeně jásavý, jako když záblesk blaha šlehne roztruchleným srdcem, po té tóny vřelé, pak vroucí a po té vždy plamennější, až zpěv vyzněl ve žhoucí finale, jakým snad vůbec ještě nikdy dívčí hlasy srdcí lidských nerozechvěly.

Několik jen minut – ale divuplné kouzlo lahodných a přece dramaticky výrazných, objemných a slušné již vyškolených dvou dívčích hlasů koná pravé divy.

Děvčátka dvorně, ale přece jaksí škrobeně se uklánějí a sestupují s podia – posluchačstvo však trvá v hlubokém mlčení bez hnutí jako přimrazeno.

Náhle vypuká bouře pochvaly nelíčené a zasloužené. Ze šumně dunivého potlesku vyznívají hlasy uznání, ba obdivu...

Ruch a šum jest nevyličitelný. Posluchačstvo vstává – vše se hrne a tlačí blíže k podiu, kde Ellina matka objímá své dítě, a stříbrovlasý amatér a znalec prorokuje Bernardině budoucnost' nejstkvělejší...

Produkce jest u konce.

O posledním výkonu žaček nejnadějnějších jest mezi nejpřísnějšími z přítomných právě znalců jediný hlas. Divuplné hlásky obou přítelkyň vřaďují se prostě a přece nejpřípadněji mezi hlasy fenomenální.

* * *

Ella i Bernardina zůstaly sobě i na dále věrnými, upřímnými družkami.

Nastala jim nyní doba přísných přípravných studií. Obě měly nejlepší učitele a prospívaly úžasné rychle.

Po dvou letech počaly vystupovati veřejně v menších koncertech, kde každý výkon jejich odměňován co nejtědřeji bouřlivou pochvalou.

Po několika měsících konečně dosáhly, po čem prahly: obě byly engažovány – Bernardina v Praze, Ella v cizině.

Od této chvíle životní dráhy jejich se rozcházejí.

Bernardina přijala engažment za podmínek skromných. Ella za podmínek závidění hodných.

Obě se líbily – obě, jak běžná fráze recensentská dí, „dělaly furore“ a „plnily domy“.

Ale rozdíl byl již v prvopočátcích značný: Bernardinino působiště zůstalo omezeno, a uznání jejího talentu nepřekročilo mezi vlasti; působiště Ellino neustále se měnilo, a sláva jejího jména letěla světem.

Bylo to cosi jako triumfální let divuplné sireny. Kamkoli zalétla, všady vítána s jásotem. Kdekoli zaslechli jen šumot její křídel, všady nasloucháno se zatajeným dechem, brzo-li se snese níže a zapěje okouzlujícím hlasem svým aspoň píseň jedinou.

Ctitelé a obdivovatelé její každým dnem se množili. Časopisy všech odstínů přinášely dithyrambické recenze i z per referentů nejpřísnějších, pochvalou nejskrblivějších – „velké obecenstvo“ pak bylo elektrisováno a odměňovalo každý výkon Ellin nadšeně pochvalou.

Knížata i millionáři, duchaplní státníci i poetové světové pověsti ucházeli se o její přízeň. Salony vznešených i nejvznešenějších kruhů byly jí otevřeny do kořán a pokládáno za čest' a vyznamenání, počtila-li je na chvíli svou návštěvou.

„Zlatý déšť“ sypal se jako z rohu hojnosti ve všech možných formách: tu jako závidění hodná gáže nebo zvýšená tantiéma, tu jako královský dar některého potentáta, jindy jako present nadšeného entusiasty nebo zamilovaného ubožáka, který se třeba zadlužil, jen aby jí spůsobil na chvíli potěšení.

Život její podobal se zázračnému kaleidoskopu nevýslovné rozkoše. Pila z poháru života plnými doušky a byla svrchovaně šťastna i blažena.

Zprávy o báječných jejích úspěších docházely i do vlasti.

Nebylo týdne, aby nebyly časopisy s hrdostí zaznamenaly nový nějaký triumf, kterýmž sláva umění českého šířena světem – jméno šťastné, neobyčejné umělkyně bylo i ve vlasti po zásluze ctěno a váženo.

Zatím, co Ella zjednávala jménu českému čest' a slávu v cizině, Bernardina působila ve vlasti v kruhu nepoměrně užším, tudíž i skromnějším.

Též ona docházela uznání, též o ní psáno lichotivě, ba nadšeně v časopisech, i ona budívala bouře pochvaly, kdykoli vystoupila, kdykoli a kdekoli zapěla třeba jen jedinou píseň.

Talentem i hlasem vyrovnala se družce své úplně.

Proto není divu, že rovněž nemohla si právě stýskati na nepatrnou snad gáži a nedostatek darů všeho druhu.

U ní nebylo sice možno mluvit o „zlatém dešti“, ale přece aspoň o „zlatých sprškách“.

I její ctitelé a obdivovatelé vůčihledě se množili, i jí byly otevřeny domy všech kruhův, i o její přízeň ucházeli se bohatí i chudí – též ona pila z pohárčku života plnými doušky a byla spokojena, šťastna a blažena v míře svrchované.

A přes to vše, že žily odloučeny a každá v jiném ovzduší, Ella i Bernardina zůstaly si věrnými přítelkyněmi.

Dopisovaly si často a upřímně sdělovaly si navzájem své touhy a přání, vzpomínaly na své mládí a na všechny ony dětské a polopannenské rozkoše, slovem zůstaly si v celku i na dále tím, čím si bývaly dříve: nejvzornějšími, duševně spřízněnými družkami.

* * *

Minulo šest nebo sedm roků.

V době té staly se v životě umělkyň závažné změny: obě se provdaly zvolivše sobě muže po přání svého srdce; obě byly po nějaký čas šťastnější a blaženější nežli před tím.

Avšak štěstí.

Však víme, jak bývá vrtkavo.

Bernardina nachladivši se ochuravěla a v několika měsících marného léčení „pozbyla hlasu“, vlastně – někdy divuplný hlas její pozbyl své kouzelné lahody, zdrsňel – operní kariéra Bernardinina byla ukončena.

Se srdcem zdrceným rozloučila se s divadlem, jež jí bývalo dosud vším, a uchýlila se do zátiší, kde žila spočátku smutně, později pak alespoň v míru a klidu resignující ženy.

V několika letech však zacelil vše vyrovnávající čas jizvy nejpalcivější. Bernardina pocítila v upomínkách svých úlevy, a jako anděl míru snesla se na ni poesie s veškerým svým kouzlem.

Bývalá „diva česká“ stala se spisovatelkou.

A byla zase poměrně šťastnou – a byla by se jí stala úplně, ba svrchovaně, kdyby jí byl krutý osud neodepřel slastí mateřských.

Avšak i Ella, ačkoli až dosud ode všech pohrom ušetřena, pociťovala občas uprostřed nejbujnějších radovánek osamělost, i ona byla v třicátém šestém roce věku svého bezdětnou.

Po roce a několika měsících však se štěstí na obě družky poznovu usmálo. Zvěstovalyť si, že jest nejrůznější jejich přání vyplněno a že k dovršení jeho nezbývá, nežli aby jejich dítka – děvčátka – těšily se nezkalenému zdraví a prospívaly...

* * *

Minulo dalších deset roků štěstí vsutku závidění hodného.

Ella vedla v cizině život v nejušlechtilejším slova smyslu rozkošnický. Mělať k dispozici vše, čeho může bohatství poskytnouti šťastnému člověku.

Bernardina neoplývala sice bohatstvím, ale nepoznala také nedostatku; vedla tudíž život nepoměrně skromnější, ale jinak zcela spokojený.

Tak nadešlo i druhé desetiletí.

Míjel opět měsíc po měsíci, rok po roce, až posléze vratké štěstí od nich se odvrátilo – obě přítelkyně ovdověly. Kruté tyto rány osudu zasazeny přímo do srdce a zůstaly dlouho rozjitřeny.

Jinak se v životě obou pranic nezměnilo, leda že Ella již dávno před smrtí svého manžela byla nucena uchýliti se ze života veřejného do zátíší a žila nyní podobně jako Bernardina výlučně jen dospívající své dceři.

Bylo jí však nyní v cizině a odloučenosti od světa nepoměrně smutněji nežli Bernardině. Zasteskatť si po vlasti, po rodné Praze, kterou nebyla již tak dlouho viděla, – a na sklonku druhého desetiletí usídlila se s dcerou svojí trvale v Praze.

Tak setkaly se obě přítelkyně skoro po čtvrtstoletém odloučení jako obstarožné matrony opět – Ella stříbrovlasá, s uvadlou pletí a apathickým výrazem ve vráskovité tváři, Bernardina, ačkoliv i v její tváři jevíly se stopy neúprosné pokročilosti věku, doposud svěží a s výrazem klidné, úsměvné resignace.

Setkavše se padly si do náručí a rozplakaly se... Bylo jim oběma nevylicitelně teskno. I vypravovaly si pak vzájemně o svých slastech a strastech, o svém životě a – staré přátelství spečetily slibem, že budou nyní žítí takořka nerozlučně.

I žily tak – v jednom domě, v jednom patře, na jedné chodbě – Ella v bytě o šesti pokojích v nádheře, Bernardina v bytě o jediném pokojíku s kuchyňkou.

* * *

Opět minuly dva roky – nadešlo jaro.

A náhle, jako když z šedavého mraku šlehne nepředvídaně blesk záhuby, zasáhl krutý osud současně v kruh obou přítelkyň.

Obě dcery, které se byly až dosud těšily nezkalenému zdraví, jedním dnem ochuravěly, jedním dnem ulehly a po třinedělní těžké chorobě jedním dnem zemřely.

Hoře neblahých matek bylo bezměrné; obě div si nezoufaly.

Ella podala o nenahraditelné ztrátě přátelům a známým zprávu úmrtními lístky a inserty ve všech listech pražských; Bernardina v hoři svém na přátele a známé zapomněla.

O ztrátě Ellině rozepsaly se listy i v části redakční v delších i kratších člancích, v nichž skládán také povinný hold genialní umělkyni světového jména, která byla slávu umění českého šířila v cizině; – o ztrátě Bernardinině veřejnost' vůbec ani nezvěděla.

Pohřeb byl společný – dva pohřební vozy a řada kočárů na účet Ellin objednaných.

Pohřební vůz dcery Elliny ověšen byl nesčetnými věnci, jež byla nešťastná matka zakoupila; pohřební vůz dcery Bernardininy ozdoben byl toliko jediným, ale stkvostným věncem, darem Elliným.

Účastníků pohřbu sešlo se však jen několik z nejbližšího okolí. Tak zvané „velké obecenstvo“ přes díthyrambické články v novinách zůstalo netečno – proslavená zpěvačka, o které bylo již dříve tolik chvály četlo, byla mu nyní – po letech – lhostejnou.

Pohřební průvod se hnul – většina kočárů byla prázdná... V necelé hodině dospěl z Malé Strany na Volšanské hřbitovy, kde smutný obřad ukončen. Hroby vykopány těsně vedle sebe. Věnc s vozu dcery Bernardininy vhozen do hrobu dcery Elliny, načež naň rakev spuštěna; podobně vhozen také jeden z nesčetných věnců s vozu dcery Elliny do hrobu dcery Bernardininy...

Obě matky zůstaly u hrobův, až byly úplně zasypány, až i na rov Elliny dcery složeny všechny věnce, tak že byl jimi celý zakryt, kdežto rov dcery Bernardininy zůstal bez jakéhokoliv označení.

Po té vrátily se nešťastné matky se zdrcenými srdci ve společném voze domů.

* * *

Minula noc, nadešlo jitro – jedno z nejkrasších jiter jarních...

Hoře obou matek bylo neztížitelné. Obě noc probděly a proplakaly. Z rána pak Ella nemohla odolati – musila navštívit rov svého jedináčka, poslední bytosti, která ji byla ještě k životu poutala.

V půl hodině dojel povoz její na hřbitov.

Octnuvši se u rovu své dcery, poklekla mezi rovem tím a rovem dcery Bernardininy a počala se vroucně modlití.

Jitro bylo přímo divuplné. Obloha bez obláčku, vzduch svěží a čistý – kyprá zeleň nejranějších listův a libý zpěv ptáků – vše tak vábné – ale pro Ellu bezvýznamné.

Po chvíli byla však ze zbožně truchlivého zadumání vyrušena. Po široké cestě, vedoucí středem hřbitova, zarupal písek – lehoučkový, ale chvatný krok ženský vzrušil ranní ticho.

Ella, zvednuvši k prsům nachýlenou hlavu, spatřila bledou dívku, nesoucí v ruce prostý barvínkový věnec. Dívka – dle všeho nějaká šička nebo tovární dělnice v prostých, ale čistých kartounových šatech – dospěla až k rovu, u něhož Ella klečela – a bez rozpaků položila věnec na neoznačený rov dcery Bernardininy.

Ella se vztýčila.

„Víte, kdo zde odpočívá?“ optala se dívky.

„Vím, vím,“ odtušila dívka.

„A kdo vám pověděl?“

„Poptala jsem se u hrobníka.“

„Jste snad příbuzná nebo známá?“

„Ah, nikoli, milostivá paní,“ odpovídá dívka, a slzy se jí tlačí do oka. „My u nás v továrně – zde na Žižkově – teprve včera pozdě večer o tom zvěděly a složily se po krejcarech na prostý věnec.“

Elle sevřelo se srdce nevyličitelnou teskností. Neodpověděla.

„Ale věřte, milostivá paní,“ pokračovala neznámá dívka tónem nejnaivnějším, „kdyby byla Praha, kdyby byly celé Čechy zvěděly, co se stalo, věřte! – že není v Čechách osady, která by nebyla poslala věnec aspoň jediný. Čím nám, prosím, může býti hoře a neštěstí proslavené zpěvačky, o které včera psaly všechny noviny a které z nás nikdo jaktěživ neviděl a neslyšel – a čím jest nám hoře dobré, předobré paní, jejíž spisy každé dítě zná.“

Dívka nedomluvila.

Srdce Ellino sevřelo se nevýslovnou bolestí.

Hluboký, přitlumený vzdech vydral se jí ze stísněných prsou; zavrávorala a byla by sklesla, kdyby se nebyla zachytila nejbližšího kříže.

Teprve v tuto chvíli poznala bezměrný rozdíl mezi životem svým a životem věrné, upřímné své družky – teprve v tuto chvíli pochopila úplně dosah nezmařeného sice, ale přece jen pochybeného života svého...

Jest možno – je třeba dodatí snad ještě jenom slůvka?

Na rozcestí

(Povídka paedagogická)

Plný jas odpoledního slunce červencového vniká otevřeným oknem do útulného pokojíku.

Kolem velkého kulatého stolu uprostřed jizby sedí celá rodina: otec i matka, děd i babička, dva synové a dvě dcery. Toliko nejmladší, asi třináctiletý hoch – mazlíček rodiny – stoje u okna dívá se lhostejně do zahrádky, kde svěží větřík rozhoupává právě jediný větší strom, košatou a stinnou lípu.

Nábytek a vůbec celá úprava pokoje nenasvědčuje sice bohatství a zámožnosti, ale také ne chudobě. Vše jest vkusné a čist'oučké. Místnost' sloužíva totiž rodině za salonek, do něhož se svádívají hosté a v němž scházívají se členové rodiny jen v případech mimořádných a nad jiné důležitých.

A tak stalo se i tentokráte.

Jediné rozhlednutí stačí k nabytí přesvědčení, že jde o závažné nějaké rodinné rozhodnutí.

Otec, statný, ač stříbrovlasý padesátník s výrazem laskavé přísnosti v hladce oholené, poněkud vychrtlé tváři výrazných rysů – sedí vzpřímen jakoby chtěl pronést jen ještě poslední rozhodné slovo v záležitosti nad míru důležité a zároveň i choulostivé.

Matka, o něco mladší otce a doposud ještě žena skoro sličná s něhyplným výrazem a pomněnkovými očima – sedí po boku manželově skoro zdrcena. Tvář její má výraz trpké bolesti – v řasách chvějí se stopy slz.

Zraky všech osob kolem stolu jsou upřeny k hlavě rodiny. A ve všech tvářích jeví se výraz více méně vážného, skoro možno říci truchlivého napjetí, jaký se jevíva ve tvářích lidí, kteří přes všechno úsilí zůstatí neúhonnými přece jednou poklesli a očekávají právě výrok spravedlivého soudce.

A přece ani jediný z nich není sobě vědom nějaké viny nebo poklesku. Naopak, každý ze všech sil se přičinil, aby bylo v rodině všeobecné uspokojení hostem neustálým.

Otec jest muž přísné práce a neobyčejné energie ducha. Přes to vše, že neměl dostatečného předběžného vzdělání, domohl se v úřadě, do něhož byl před lety vstoupil jako pouhý písaříček, slušného postavení. O vychování svých dítek pečoval vzorně a především dbal toho, aby se jim dostalo aspoň takového vzdělání, by nemusily v životě vésti o skyvu chleba tak krutého zápasu jako kdysi on.

Matka a později i děd, matčin otec, druhdy učitel, hlavu rodiny ve snaze její horlivě podporovali.

Výsledek byl v plné míře uspokojující.

Oba starší synové, z nichž jeden studuje medicinu, druhý práva, byli a jsou doposud vzorní studenti. Povahami se sice liší: starší jest spíše flegmatický, mladší cholerický; ale oba zdají se míti jen jediný cíl před očima: uspokojení rodičův.

Podobně obě dcery. Starší jest učitelkou, mladší absolvovala právě s vyznamenáním učitelský kurs a zadala si již o místo učitelky.

I nejmladší hoch nevymyká se v celku z rámce povšechných názorů, jež se v rodině pokládají za právoplatny. Jinak by asi sotva byl miláčkem rodiny...

A přece právě on jest příčinou všeho, co jsme byli právě naznačili.

Je to štíhlý, kostnatý hoch s nápadně vyklenutým hrudníkem. Rysy tváře, obzvláště poněkud ploché a nízké čelo, baňatý nos, úzké rty a energická brada připomínají podobu otcovu. Kaštanový vlas a výrazné, někdy i snivé pomněnkové oči upomínají však na matku, obzvláště ve chvílích, když se hoch usměje.

Povahou jest hoch obzvláště pozoruhodný. Skoro možno říci, že všechny vynikající, přímo vzorné vlastnosti starších bratrův i sester soustředily se v něm jediném.

Pravda sice, že si doposud ještě rád zaskotačí jako zdraví hoši jeho stáří vůbec, že jest někdy i dětinsky rozpustilý, ale skotačení a rozpustilost jeho nikdy nezabíhají do zámezí. Naopak bývají umírněnější, jaksi usedlejší. Jinak jest mírný, tichý, vzorně poslušný a rovněž tak ochotný a skoro úzkostlivě pilný.

Skoro se zdá, že bratří a sestry byli mu ve všem vzorem. Nikdy nebylo ho třeba upomínati, má-li své úlohy v pořádku, – školní knihy zdály se mu býti jediným potěšením. Sedával s knihou v ruce déle nežli kterýkoli bratr nebo sestra, když bývali nejpilnější – odříkával si každou úlohu na hlas, vůbec choval se ve všem všudy dle předpisů školních a upřímné rady otce, děda, bratří i sester, z nichž ani jediný nemohl mu vytknouti nejnepatrnější podstatné odchylky od obvyklosti.

A přece právě tento hoch jest příčinou svrchovaně trapné situace, ve které se byla rodina octla. Před otcem leží totiž na stole půlarch papíru – poslední školní vysvědčení, plné špatných nebo na nejvýš prostředních známek.

Otec, jenž byl právě v delší řeči stav věcí klidně vyložil a na všechny možné důslednosti upozornil, zvedl konečně osudný dokument do výše a přísným tónem pronesl jen dvě, ale závažná slůvka:

„Co teď?“

Matka vypukla v přitlumený pláč, děd pokrčil ramenoma, babiččina vrásčitá tvář se protáhla, kdežto synové i dcery sklopili oči.

„Co teď?“ opakoval otec tónem skoro drsným upřev zrak svůj na „delikventa“, kterýž stoje doposud u okna díval se zdánlivě lhostejně do zahrádky.

Z ostatních členů rodiny nikdo rady buď nevěděl nebo se neodvážil poraditi, dokud by otec sám nepronosl návrhu nějakého.

„Přinese-li školák,“ ozval se po chvíli otec, „dvakrát po sobě tak špatné vysvědčení, že nemůže vůbec ani postoupiti, není nižádné pochybnosti o tom, má-li či nemá-li nějaké nadání, zvláště když se uváží, že vysvědčení rozhodně dobrého doposud nikdy nepřinesl a vždy jen jaksi proklouznul. Nezbyvá tudíž, nežli vzdáti se všech nadějí a odpověděti prostě a jasně na otázku: „Co teď?... Nuže, Karle,“ dokončil s důrazem, „rci sám!“

Teprve na toto přímé vyzvání hoch u okna se otočil.

Zraky všech utkvěly dychtivé na jeho tváři, ve které však nejevilo se žádné zvláštní hnutí mysli.

„Nuže, Karle,“ opakoval otec s důrazem ještě větším; „povez sám: čím chceš být?“

„Já?“ opáčil hoch upřev pomněnkové své oči na otce s výrazem mírného udivení, jakoby vůbec ani nechápal, oč vlastně jde.

„Kdož jiný?“ ujal se slova otec hlasem laskavějším; neboť podivný, poloslivý a poloprosebný pohled hošíkův jej poněkud obměkčil.

„Nevím, otčítku,“ odpověděl konečně hoch s přízvukem naivní dobrodušnosti. „Budu třeba, čím chceš ty nebo mamička nebo dědoušek nebo“.

Nedořekl. Otec byl odzbrojen. Úplné oddání se miláčkovo ve svůj osud – ať už se z cizí vůle utváří jakkolivě – působilo na otce s veškerou tíhou svých nedohledných důsledností. Duší jeho šlehlo cosi jako záblesk nejtrpčí myšlenky. Napadloť ho, jak bezměrnou odpovědnost' vzal by na sebe, kdyby rozhodnul o osudu svého dítěte bez jeho svolení, ba snad proti jeho vůli a nevzal zřetele k jeho náklonnostem...

„Ale což pak tě ještě nikdy nenapadlo, čím chceš být?“ optal se otec hlasem skoro bolestným.

„Mne, otčítku?“ opáčil hošík s důvěrnou ochotou. „Jaktěživo ne! Mně je jedno – ať jsem čímkoli – to přece víš... A řekneš-li, abych byl vojákem nebo“.

„Tedy vojákem bys chtěl být?“ vpadl otec.

„Ah ne, otčítku, ne!“ odpírá hoch. „Vojákem být nechci. Ale řekneš-li, abych byl klempířem, pokrývačem nebo“.

„Ne, ne!“ vzkřikla zděšeně matka, která si byla připomenula nebezpečí, s jakýmiž jsou řemesla ta spojena. „Vším jiným, jenom ne pokrývačem nebo klempířem!“

„I tím já, mamičko, také nechci být,“ vyložil hoch. „To já jen tak povídám“ –

„Povídám, povídám,“ přikývnul dědoušek a po chvíli pokrčiv ramenoma doložil:

„Což vše naplat! Rozhodnutí jest zatím nemožné. Nezbyvá, nežli vyčkati, až co prodlením prázdnin.“

Nedořekl.

Napověděnou myšlénkou gordický uzel rázem rozetnut.

Slůvko „vyčkati“ působilo na všechny přímo zázračně. Otcův zrak se povyjasnil, matka i babička se pousmály, ve tvářích bratří a sester jevílo se uspokojení.

Jediný „delikvent“ otočil se zase k oknu a zadíval se do zahrádky, kde vítr rozvíval právě korunu košaté lípy, a bezděky naslouchal chaotickému šelestu, jenž k uchu jeho zazníval.

Rozhodnutí o osudu miláčka rodiny tudíž odročeno. Po výměně ještě některých náhledů, co a jak asi by mělo býti zatím opatřeno, „rodinný tribunál“ se rozešel...

* * *

Den míjel po dni v celku v obvyklé jednotvárnosti.

A přece den co den, vůbec kdykoli se naskytna příležitost, projednávána palčivá rodinná záležitost se vši možnou obezřelostí a důkladností.

Všickni členové rodiny srovnávali se v tom, že jest především nutno vystihnouti a zjistiti, k jakému druhu života Karel má náklonnost' a zároveň nadání; ale když došlo k výměně náhledů, soudil každý jinak.

Co zdálo se býti dříve každému věci nejpřirozenější, skoro hříčkou, objevilo se nyní, když o tom zrale přemítáno, jako nejzáhadnější problém.

Rozhodnutí o osudu bytosti nejmilejší v její prospěch, aniž bylo možno zjistiti, jakým směrem snahy, náklonnosti a nadání její se nesou, zdálo se nyní býti skoro nemožným.

Hoch nebyl bez nadání a zkoumáno-li nadání jeho rozhledem k tomu neb onomu z nesčetných životních povolání, shledáno, že nadání jeho úplně stačí, a že by hoch v mnohém oboru mohl snad časem svým i vyniknouti.

Nicméně hošíkova povolnost' – úplné jeho oddání se v osud zaráželo.

Což kdyby bylo určité nějaké nadání doposud ještě skryto? Což kdyby se objevilo teprve později, až by už bylo pozdě vzítí k němu zřetel?

V životě hošíkově totiž pranic se nezměnilo, ba zdálo se, že neví neb aspoň nedbá, že jest předmětem pečlivého pozorování, a zkoumání.

Na všechny dotazy odpovídal prostě a upřímně. Nikdy a proti ničemu se nevzpíral, naopak jevil nejvzornější ochotu podvoliti se bez reptání a nejnepatrnější námitky rozhodnutí „rodinného tribunálu“.

Rozumí se, že bráno útočiště i k různým pokusům.

Hoch voděn po Praze od krámu ke krámu, od závodu k závodu, od dílny k dílně – do obrazáren, do malířských a jiných dílen, do divadel a na koncerty, vůbec do všech možných míst, kde by se mohla naskytnouti příležitost postihnouti jeho náklonnost k tomu neb onomu druhu životního povolání.

Ale nic naplat!

Hoch jevil ve všem skoro stejný zájem jako kdy jindy. To a ono se mu líbilo, jiné ho nevábilo...

Co tedy počítí?

„Rodinný tribunál“ ocit'oval se v rozpacích vždy zřejmějších. Mohl' sice rozhodnouti po vlastním uznání; byl ve všem úplně suverenním a nemusil se obávati žádného odporu, ba ani nejnepatrnější námitky; – ale kdož medle mu za to ručil, že rozhodne správně?

Není tudíž divu, že rozhodnutí odkládáno den ke dni.

Prázdniny chýlily se již ku konci, aniž se byl „rodinný tribunál“ octnul jen o píď blíže konečnému cíli.

Otec byl vždy zamlklejší, matka vždy úzkostlivější – ostatní členové rodiny každý po své povaze vždy starostlivější.

A kdykoli se nyní rodina sešla, by porokovala o nejpalčivější rodinné záležitosti, rozcházela se mínění přímo diametrálně, a porada končívала všeobecným a zároveň beznadějným pokrčením ramen.

Nikdo nevěděl rady, tím méně pomoci...

A již již se zdálo, že nezbude, nežli vzítí útočiště k methodě vyčkávací, to jest rozhodnouti se pro jakékoli zaměstnání dočasně a pouze na zkoušku, když – jak už v takových případech občas se děje – přispěla na pomoc náhoda.

* * *

Nadešel večer přede dnem sv. Václava.

Den byl pošmurný a nevlídný – a večer, když lehká mlha podzimní snesla se nad Prahou, jevila celá rodina, když sešla se k večeři, nápadnou sklíčenost’.

I hošík nemohl se ubránití mocnému vlivu přírody – i on jevil mírnou zachmuřenost’.

Snad ještě nikdy nepovečeřeno v tak podivn2 trapné náladě jako tentokráte. Všickni členové rodiny byli zamlklí. Každý zabýval se v duchu osudem miláčkovým, a kdožkoli na hocha pohledl, nemohl se ubránití pocitu elegické soustrasti.

Večeře odbyta nepoměrně dříve než jindy; ale celá rodina setrvala i po večeři za stolem, jakoby instinktivně očekávala nějaké důležité odhalení.

Jen hošík, znuděn trapnou zamlklostí, vytratil se nepozorovaně z pokojíku a vplížil se do vedlejšího salonku. Chvíli v něm v pološeru bezúčelně šukal, až stanul u otevřeného okna a zadíval se do zahrádky.

Neviděl nežli houstnoucí vlhkou mlhu – sotva že rozeznal obrysy z části již bezlisté lípy.

Chvíli se díval bezúčelně do prázdna, pak skoro bezděky přitáhl si stolicí k oknu, sklesl na ni – hlava se naklonila k prsům, a víčka očí se zavřela... Bylo mu neobvykle teskno, aniž věděl nebo jen tušil proč.

Kolkolem panovalo hluboké, skoro možno říci tajemné ticho...

Náhle vzdmul se venku větrík a zasvištěv v pololysých větvích lípy, rozzvučel se v nepostižitelných tónech jemného, chvějivého ševelu.

Hoch nadzvedl k prsoum skloněnou hlavu a zadíval se napjatě oknem v neurčité prázdno, jakoby z mlhavého šera měl se vyhoupnouti překvapující nějaký obraz oslňující krásy.

Ale poznovu nepostřehl nic jiného nežli šerou, vlhkou, nevlídnou mlhu... I matný stín lípy byl bez hnutí – jako v ztrnutí...

Prostá a přece divuplná hra zdánlivě jednotvárných, v pravdě však bezměrně různých a sotva postižitelných tónů upoutala bezděky hošíkovu pozornost’.

Není to sice v životě hošíkově poprvé; ale hoch přece naslouchá pozorně, ba napjatě.

Jemné vlnění nenápadných tónů působí na duši zvláštním kouzlem. Hošíkovi se zdá, jakoby základní hučivý tón šumotu, rozkládal se v tóny určitější – jakoby postihoval vždy zřetelněji nejen tóny hlubší a jasnější, nýbrž celou stupnici tónů mezi tónem nejhlubším a nejjasnějším.

Není si toho sice vědom úplně, ale přece naslouchá vždy pozorněji a napjatěji.

Tajemné chvění duchových nervů vzbuzuje v duši tajemný ohlas.

Před duševním zrakem hošíkovým vyhupují se chaoticky mlhavé jakés obrazy, jichž podstaty sice nepostihuje, ale které budí v duši sladce tesknou touhu po čemsi neznámém, nevystihlém, nedosažitelném...

Hošík bezděky se zapřádá v neobvyklé snění... Nevidí nežli šerou, nevlídnou mlhu, a neslyší ničeho nežli zádumčivý, skoro možno říci sladce opojný ševel...

V tom byl ve vedlejším pokoji pohřešen...

„Kde je hoch?“ optal se náhle otec zdánlivé bezúčelně a přece s podivným přízvukem jemné výčitky.

Matka vstala a mlčky vplížila se do salonku.

Již na prahu postřehla miláčka u okna. Bezděky připlížila se po špičkách až za něj, aniž ji byl spozoroval, a položila ruku na jeho rameno.

Hoch prudce sebou pohnul, a se rtů splynulo mu jen jediné, ale nejdůvěrnějším tónem pronesené slůvko: „Matinko?!“

„Co zde děláš, miloušku?“ optala se matka s něžnou starostlivostí, hladíc hocha po líci.

„Já?“ opáčil tázaný jaksi udiven; ale ihned dodal: „Naslouchám, jak venku větřík ševelí...“

„Nic jiného?“ usmála se matka skoro bolestně.

„Nic, mamičko, nic,“ odpovídá hošík sebevědoměji. „Já tu častěji sedávám a naslouchám...“

Všední odpověď ta matku nepřekvapila.

Chvíli ještě mlčky postála, po té vzala miláčkovu hlavu do obou dlaní a políbivši ho na čelo, zůstavila jej zase o samotě.

„Co jest? Kde je?“ optal se otec, když se matka vrátila.

Matka pověděla.

Všickni upírali k ní zraky, jakoby měla zvěstovati spasnou zprávu; ale když dopověděla, zračilo se ve tvářích skoro všech zklamání.

Jediný dědoušek se jaksi podezřele usmíval. Chvíli ještě mlčel, jakoby o něčem vážně přemítal, načež promluvil.

„Podle toho zdá se,“ pravil šeptmo a přece s důrazem, „jakoby měl hoch nad jiné jemně vyvinutý sluch. Možná tedy že snad hudba“.

Nedořekl.

Prostinká slova jeho působila na všechny přímo zázračně. Tváře všech se vyjasnily – všickni byli přesvědčeni, že jest osud miláčkův konečně rozřešen...

* * *

Co následovalo, možná dopovědět několika slovy.

Hoch ničeho nenamítal, když mu zvěstováno, že bude hudebníkem – a rozhodl se pro housle.

Po celoroční předběžné přípravě dán na konservatoř, kterou absolvoval s úspěchem...

A nyní – po šesti letech od osudného dne, kdy přinesl poslední špatné školní vysvědčení, tudíž v devatenáctém roce věku svého jest jedním z těch, kteří budí oprávněné naděje, že za nedlouho rozletí se sláva jejich světem...

Episoda z r. 1848

Úpaly žhavého slunce červnového, vlekoucího se líně po bezoblačné obloze, sežihají zeleň zahrad a polí, takže lístek k lístku se choulí, jakoby je byl ovanul první studený dech podzimu.

Od chvíle, kdy začalo líbatí první krev, kterouž bylo dne 12. června 1848 dláždění pražské zbroceno, zdá se, jakoby nebylo mělo jiného úkolu, nežli osušiti a vyhladiti co možná nejrychleji všechny krvavé stopy po barikádním boji v ulicích pražských.

Okolí Prahy jest vyprahlé. Polní úroda úžasně rychle zraje. Vše žlutne a šediví.

Na všech silnicích, cestách a stezkách leží spousty zahnědle špinavého prachu. Vzedme-li se sebe nepatrnější větřík, vznesou se běložluté kotouče do výše, zavíří do kola a ženou se jako mraky dále, by vše, oč zavadí, oblily žlutavou vrstvou jako suchým jíním.

Smutnějšího, truchlivějšího vzezření nemělo okolí Prahy skoro již po celé století.

Osady na dostřel od města jsou jako po vymření. Silnice ke bránám pražským vedoucí jsou skoro liduprázdné. A jenom tu a tam po návrších pozorovati zdálí po různu neobvyklé obrysy – vojenských vedet.

Brány pražské jsou již po tři dny zavřeny. Jenom občas otevře se malá branka, by propustila nebo vpustila vojenskou obchůzku nebo některého z nejmělejších nebo nejnevinnějších obyvatel Prahy a okolí.

Na baštách nad branami a tu a tam po hradbách Malé Strany a Hradčan stojí děla namířená směrem do okolí..

Neméně smutno, truchlivo a pusto jest ve městě samém.

Po obvyklém ruchu velkoměstském není skoro nikde ani památky, jakoby bylo stověžaté město Libušino ztrnulo.

Některé ulice po pravém břehu Vltavy jsou úplně liduprázdné, vrata a dvěře domů zavřeny, záclony spuštěny, jakoby byl veškerý život odumřel, a jenom tu a tam plíží se nesměle osamělý chodec podle zavřených domů.

Některými ulicemi vůbec nelze projít, jsou zastaveny barikádami.

Živý ruch panuje jenom poblíž břehu Vltavy, hemží se zde ozbrojeným lidem všeho druhu: studenty, občany i dělníky.

Malá Strana a Hradčany poskytují pohledu nepoměrně živějšího.

Od levého břehu Vltavy až po hradby na západ, jih a sever táboří vojsko připravené k útoku i k obraně, tudíž skoro v bitevním šiku.

Na všech náměstích, ve všech ulicích, na všech hradbách hemží se vojsko všech zbraní: zde granátníci, tam pěchota, onde myslivci nebo dělostřelci; někde pionéři, jinde husaři, kyrysníci nebo huláni... Někde, obzvláště v ulicích poblíže Vltavy táboří vojsko pod širým nebem nebo ve průjezdech domů..

Nejpestřejšího pohledu poskytují však Hradčany, kam se byl do královského hradu uchýlil Windischgrätz se svým generálním štábem, a Mariánské hradby, kde táboří zálohy – hlavně ohniví, ale nespolehliví synové pusty, Palatinští husaři, mezi kterýmiž jsou i synové nešťastné Slovače.

Boj, o který šlo, nebyl mnohému z nich ani dost málo sympatickým. Zvěst' o odporu krajanů ve vlasti proti vládě vídeňské byla zaletla i mezi ně. V mnohém chápavějším bouřila se krev a klíčila odvážná touha přispěti vlasti na pomoc.

Přísná disciplína vojenská, zvláště pak v záležitostech vlasti vlažné, lhostejné důstojnictvo snažilo se zabránit hromadné desertaci jednak tím, že uvolnilo kázeň vojenskou, pokud vůbec bylo možno.

Ruch a šum panující na Mariánských hradbách v táboře Palatinských husarů přes dusné vedro červnové byl spíše bujným, nevázaným veselím nežli ruchem tábořícího vojska, jež může býti každou chvíli komandováno do ohně.

Vojáci jsou sice připraveni na povel vehoupnouti se v osedlané koně a tasiti palaše. Ale koně stojí opodál – mužstvo ve skupinách – se baví: popíjí, výská a zpívá...

I cymbal a housle znějí. Cigáni, kde se vzali, tu se vzali, hrají czardas – ostruhy řinčí. A kdykoli cigáni umdlévají, vždy je zase vzpruží vášnivé volání tančících „Húzd-ra czigány!“ – a cigáni hrají dále...

Jásající mužstvo ovšem nemá ani potuchy, že důstojnictvo, bavící se po svém způsobu ve velkém stanu, bylo učinilo všemožná opatření bezpečnosti, aby nebyla vojenská disciplína cizím vlivem porušena.

Tábor jest obklopen strážemi – a běda každému nezvanému neb podezřelému, jenž by se chtěl vloupati do tábora.

Příšera možného desertování celého pluku vznáší se nad celým táborem. Ale opatření bezpečnosti jsou učiněna – důstojnictvo jest bezstarostno.

Chráněno před úpaly slunce, hoduje ve stanu kolem několika stolů. Číše rozplameňujícího tokajského kolují a rozvazují jazyky.

Mluví se živě, ba rokuje se o politickém stavu věcí ve vlasti, kde to vře a kypí jako v sopce, připravující se k výbuchu.

Stráže kolem stanu poskytují úplné bezpečí. Debatuje se volně – občas padne i mnohé slovo, jež by nesměl zaslechnouti auditor cizího pluku...

Však co to?

Náhle hlučení debatujících umlká, jakoby byl všechny z nenadání blesk omráčil.

U vchodu do stanu stojí asi třicetiletý muž vysoké, štíhlé, skoro vychrtlé postavy v prostém, ale elegantním civilním obleku.

Tvář jeho nemá rázu maďarského; jevíť spíše typ slovanský. Jeť bezvousá a jenom lehynký nádech rusých knírů činí ji mužnou; jinak by měla z dále přes ostré a přímé rysy své výraz svěží mladistvosti.

Jinak není tvář ta ničím nápadna. Nevysoké, souměrné vyklenuté čelo, krátký, u kořene mocně vyvinutý nos, úzké, skoro bezbarvé rty a rusý, krátce přistřižený vlas – nic nenasvědčuje nějaké abnormálnosti, kromě brejlí s modrými skly, jež dodávají tváři výrazu chladného.

Několik okamžiků postál, jakoby se pásl na rozpacích důstojnictva – po té se usmál... Zdravé zuby by ho taktéž nebyly prozradily, kdyby nebyl chyběl jeden z předních – charakteristická to známka, po které byl poznán jako někdejší soudruh společnosti, ve které se byl právě tak neočekávaně objevil.

„I totě náš stoický Platon!“ zvolal jeden z důstojníkův.

„Úšklebně ironisující sarkast,“ dodal jiný.

„A přece náš milý, v úšklebné nenávisti k ideálům věčné neúmorný soudruh,“ doložil třetí.

„Budiž nám vítán!“ zaznělo téměř ze všech úst.

I obklopili jej, podávali ruce, dotírali naň dotazy, že nestačil odpovídati.

V několika vteřinách seděl s nimi za stolem, a zábava rozproudila se novým směrem.

„Však rei, jak bylo možno dostat se v civilním obleku do tábora, ba až sem k nám?“ vyptává se jeden.

„Neptej se!“

„Prohlásil jsi se? Poznali tě?“

„Neprohlásil – nepoznali. Však neptej se! Vždyť mne znáš!“

„A co té přivádí do Prahy?“ vyzvídá jiný.

„Přišel jsem jako delegát vlády uherské.“

„Už ti tedy není vojenský stav v míru saněmi v létě, jak jsi říkával. Ty zase sloužíš? Ty's zase nadporučíkem?“

„Pravda – sloužím; ale nikoli vládě vídeňské, s kterouž vlast' vede boj, nýbrž vládě uherské. Jsem honvédským majorem,“ odpověděl chladně příchozí.

„Gratuluji k povýšení!“ zvolal jeden.

„Eljen!“ zaznělo sborem – sklenky zacinkaly – připíjeno...

„Už tedy nežiješ, jako když jsi ležel posádkou v Klatovech, kdes měsíční gáži v několika dnech prohýřil a ostatní dny hladověl?“ připomenul sarkasticky plukovník.

„Ale při otevřených oknech spíš přece v zimě v létě doposud, není-liž pravda?“ doložil podplukovník.

Tázaný neodpověděl.

„A pamatuješ se,“ ujal se slova švarný rytmistr, „když jsme byli ještě ve vojenské škole a ty jsi strhl kdysi koně a neměl z čeho koupiti jiného? Pamatuješ se, jak jsme se my, soudruhové, složili, nového koně ti koupili a přivedli?“

I na to obrejlený muž neodpověděl.

„A věřili byste,“ doložil rytmistr k ostatním, „že daru toho nepřijal? Věřili byste, že vytáhl bambitku a koně – zastřelil?“

Po těchto slovech nastalo hluboké ticho.

Muž, jehož se slova ta týkala, ani nehlesnul, a jenom kolem rtů pohrával mu hrdý a úšklebný úsměv.

„Leč rci,“ ujal se poznovu slova týž rytmistr, aby dal hovoru jiný směr; „z jaké příčiny byl's poslán vládou do Prahy?“

„Vláda,“ odpověděl tázaný, „chtěla mě původně poslati do Cařihradu a Smyrny, abych tam obstaral koupi zbrani; ale z plánu toho sešlo, a svěřen mi úkol zříditi velikolepou továrnu k vyrábění náboje, hlavně zápalek. Navštívil a prohlédl jsem podobné továrny v Raketendörflu u Wakelsdorfu a zavítal do Prahy, abych zde v přípravních pracích pokračoval. Dopoledne navštívil jsem továrnu firmy Sellier a Bellot – odpoledne jsem zavítal, jak vidíte, do vašeho kruhu“.

Hřímavě „Eljen!“ přerušilo další řeč honvédského majora – připíjeno poznovu...

„A k čemu potřebuje vláda uherská vlastního náboje?“ ujal se po chvíli, když se ruch a šum poněkud utišil, slova plukovník.

Tázaný pokrčil napřed ramenoma, rozhledl se zkoumavě kolem sebe, načež přitlumeným hlasem odpověděl:

„Trvám, že jsem mezi krajany, pane plukovníku, a že mohu mluvití upřímně. Soudím, že potřebuje vláda uherská zbraně a náboje pro všechny možné případy a především pro případ boje – s vládou vídeňskou.“

Po tomto přímém prohlášení zavládlo hrobové ticho. Každý cítil váhu posledních slov; ale žádný nechtěl projevití své mínění.

„A co pak vlastně Maďaři chtějí?“ ozval se po delší pomlčce plukovník.

„Republiku,“ zněla chladná odpověď, „s dědičným králem.“

„Podle toho zdá se, že jste nezavítal do Prahy výhradně jen za příčinou studování továrny na zápalky,“ pokračoval plukovník.

„Máte pravdu, pane plukovníku,“ odpověděl major honvédův.

„A co zde tedy chcete?“

„Já?“ odpověděl tázaný, jakoby zcela jasně nechápal; ale hned po té s důrazem a povýšeným hlasem dodal: „Chci vyjednávatí s Palatinskými husary!“

Byla-li předcházející smělá slova honvédského majora na většinu důstojníků působila trapně, zbudila poslední věta přímo úžas.

Plukovník se vztýčil, ostatní následovali jeho příkladu.

„A to pravíte nejen mně, nýbrž všem důstojníkům celého pluku přímo do očí?“ pravil plukovník tónem svrchovaného udivení.

„Znám vás, pane plukovníku,“ zněla chladná odpověď, „právě tak, jako důstojníky Palatinských husarů. Vímt', že v záležitostech vlasti jste mlčenliví jako hrob... Ostatně,“ doložil „co jsem řekl nyní vám, jsem hotov vyznati upřímně každému, kdožkoli se mne zeptá. Víra, že lidé zřídka kdy věří, když se jim svěří něco bez obalu.“

* * *

Co následovalo po tomto vyznání, zůstalo podnes tajno všech osob, jež byly očitými svědky a zároveň účastníky.

Muž, jenž byl v osudných dnech svatodušních roku 1848. přišel do Prahy „vyjednávat s Palatinskými husary“, zmizel rovněž tak náhle z Prahy, jako se tu byl objevil... Byltě vládou uherskou povolán do vlasti, kde bylo služeb jeho potřebí.

V měsíci září dal na ostrově Csepelu u Pešti jednoho z nejbohatších magnátův uherských, hraběte Eugena Zichyho po stanném právu jako vlastizrádce a vyzvědače – popravit.

Od té chvíle znal jméno Arthura Görgeye téměř celý svět a sledoval s napjetím úžasně rychlou, ale krátkou jeho kariéru vojenskou až do chvíle, kdy se jako vrchní velitel revoluční armády maďarské u Villagoše vzdal ruskému generálovi Rüdigrovi.

Z doby absolutismu

Absolutismus!

Dusné – k zalknutí dusné ovzduší... Ohromný, ale neviditelný balvan tížící celé národy a zároveň každého jednotlivce... Tajemná sfinx neúprosné přísnosti, příkrosti, ba krutosti – neviditelná a přece v nesčetných obdobích vystupující hydra útisku držící v jedné ruce bezohledný zákon libovůle, ve druhé pak okovy...

Jediné pokynutí jediného člověka – a statisíce bodáků jest pohotově, by zabránilo každému volnějšimu hnutí celých národů, by potlačilo každý projev svobodné vůle a ubodalo každou myšlenku již v zárodku.

K neuvěření a přece pravda!

Celí národové snášívají denně úmorný útlak absolutismu s mračným stoismem – uvykají začasť i brutalnosti a jenom zřídka kdy snažívají se nesnesitelné jařmo libovůle setřásti násilně.

Absolutismus, jak jej národ náš poznal několikrát, ovšem se lišil v podstatě od absolutismu vůbec. Od krvavých dragonad pobělohorských až po „humánní“, skoro možno říci, „otcovskou péčí a starostlivostí o blaho národů se vychloubající“ absolutismus po válkách Napoleonských – národ náš poznal prodlením více než-li dvou století celou stupnici absolutismu.

I on uvyknul, i on se vpravil v „nezbytí“ censury a nesčetných jiných opatření libovůle jako v něco zcela přirozeného, až konečně rok 1848. setřásl náhle všechna pouta politického útisku, a národ náš jako jiní národové zajásal.

Avšak v několika jen měsících bylo po „líbáncích svobody“...

Dusné – k zalknutí dusné ovzduší zavládlo po vši vlasti. Ohromný, ale neviditelný balvan svalen na celý národ.

Dějiny doby té budou časem svým líčiti svízele a útrapy přímo neuvěřitelné, ba výjevy srdceryvné.

Vypravuji v následujícím případ nejvšednější, zdánlivě zcela obyčejný; ale přece jen případ, který jest nejvýmluvnějším důkazem, k jak bezpříkladným krajnostem bezcitnosti odvažoval se absolutismus po roce 1848...

* * *

Právě tomu rok, co setkal jsem se na svých potulkách po Čechách s mužem, jenž mi případ ten vypravoval.

Setkali jsme se v čekárně malého nádražíčka, vlastně v nádražíčko přeměněného strážného domku, kde čekal jsem právě na vlak, jenž měl několik minut po půlnoci přijeti.

Byla střízlivá, temná noc podzimní. Obloha byla zatažena jednotvárným mrakem. Chvillemi zavál chladný větřík.

Trpělivě přecházel jsem pod širým nebem podle trati. V tom ke mně přistoupil železniční sluha.

„Pán jede ku Praze?“

„Ano.“

„Vlak se zpozdil. Právě došla depeše, že praskla náprava lokomotivy.“

„Aj!“ uklouzlo mi.

„Z nejbližší stanice telegrafováno však už pro rezervní stroj,“ pokračuje sluha. „Ve dvou hodinách vlak přijede.“

Není divu, že jsem nevrle zamručel.

„Libo-li, račte do čekárny!“ připomenul sluha tónem ochotným, jako bych neznal účelu čekáren, načež se loudavým krokem vzdálil.

Do čekárny se mi však nechtělo; přecházel jsem tudíž asi po pět minut podle trati, až mne posléze jednotvárnost' chůze unavila. Mimoděk zabočil jsem k strážnému domku a přecházel chvíli zde. Dvěře do čekárny byly zavřeny; z jediného okna však vycházelo světlo.

Několikrát přešel jsem podle dveří i podle okna, aniž jsem si něčeho všimnul.

Náhle, právě když jsem se ubíral zase podle okna, zaslechl jsem drsný, skoro hubovavý hlas ze vnitř:

„Eh – ke všem všudy! – Teprve za dvě hodiny!? – To aby do toho –“

Patrně byl sluha železniční komusi v čekárně zvěstoval, že se vlak zpozdil.

Mimovolně přistoupil jsem blíže k oknu a zadíval se do vnitř.

V matné, žlutavé záři petrolejové lampy, visící se stropu malé čekárničky, spatřil jsem v koutě seděti mužskou postavu zahalenou v temný plaid nebo staromodní plášť.

Rysy tváře nemohl jsem hned rozeznati; ale nebylo žádné pochybnosti, že to tvář muže více než-li šedesátiletého – dlouhý šedivý plnovous splýval až na prsa...

Po chvíli muž ten vstal, shodil plášť nebo plaid, jímž byl zahalen, a počal volným krokem přecházeti po jizbičce – brzy jsa tváří obrácen k oknu, brzy zase ku protější stěně, tak že jsem jej mohl vždy po několik vteřin pohodlně pozorovati.

Byla to statná, skoro bych řekl imposantní postava obstarožného již muže, prozrazujícího celým svým zjevem, zvláště vzezřením, neobyčejnou inteligenci.

Na pohled zdál se to býti zámožný statkář, vůbec člověk strávivší větší čas života svého pod širým nebem. V celku pravidelná, výrazná tvář jeho byla do hněda osmahlá; oko černé, čelo vráskami rozryté – a přece z tváře té, na pohled drsné a příkré, byla zřejmá povaha mírná, skoro dobrácká.

Muž ten mne začal zajímati.

„Vejděme!“ pomyslíl jsem si. „Snad se naskytne příležitost dovědět se, kdo to!“

Vešel jsem tedy do čekárny. Pozdraviv zastavil jsem se u dveří a rozhledl se kolem.

Obstarožný muž stojící právě u prostřed jizby poděkoval a hned mne také oslovil:

„Víte, že přijede vlak teprve po dvou hodinách?“

„Vím,“ odtušil jsem.

„Na štěstí jsme zde dnes aspoň dva,“ pokračoval po krátké pomlčce. „Můžeme si ukrátiti čas hovorem. Obyčejně tu v noci zřídka kdy někdo vstupuje.“

Po těchto slovech ukázal rukou ke stolu opodál řka: „Prosím!“

Nezbylo mi než-li zdvořilého vybídnutí neodmítnouti. Usedl jsem.

Neznámý učinil po mém příkladu usednuv za stůl přímo proti mně.

Rozhovořili jsme se obvyklým v podobných případech způsobem: lakonické otázky, týkající se věcí všedních a malicherných, ba nejvšednějších, střídaly se s odpověďmi, které lakoničností a všedností v ničem nezadaly dotazům.

Přes to jsem v brzku nabyl přesvědčení, že sedím tváří v tvář muži sečtělému a vzdělanému, který jest obeznámen takměř se vším, co veřejnost českou jen poněkud zajímá.

Dověděl jsem se také, že to zámožný statkář z nedaleké obce, bezdětný vdovec, předseda okresního zastupitelstva – a různé ještě jiné podrobnosti.

Později rozhovořili jsme se o politice dosti živě. Výroky a úsudky starcovy svědčily o pilném čtení časopisů všech politických odstínův a zároveň o dosti správném pojímání politického stavu věcí vůbec.

Mluvil chladně a střízlivě; vyhýbal se politické frázi a pronesl i několik skutečných myšlének politických, které původností překvapily.

Čím déle jsme si mínění svá vyměňovali, tím více se stařec rozehřával, až pak posléze mluvil jen on sám, rozvinuje živě, ba skoro horlivě své náhledy o panující politické situaci.

Naslouchal jsem zajímavému výkladu velmi pozorně a neušlo mi, že tvář starcova, původně jaksi chladně příkrá a drsná, vůčihledě se rozehřívá, jakoby v duši jeho klíčící uspokojení přecházelo povlovně v mírné rozradostnění.

Náhle – a sice právě, když líčil politické naděje do nejbližší budoucnosti – vrzly za mnou dveře.

Mluvicí umlknul, jakoby mu byl hlas vypověděl službu, a v nerozdílném takřka okamžiku jevila i tvář jeho mračnou nenávisť.

Jsa obrácen zády ku dveřím poohlédl jsem se.

Dveře byly pootevřeny. V šeré předsíni zpozoroval jsem mlhavou silhouettu mužské postavy, která byla patrně před tím dveře pootevřela a shlédnuvši nás – zase o dva, tři kroky couvla a v předsínce státi zůstala.

V tom šlehlo z přitmi předsíně cosi jako zažloutlý blesk... Temná postava se pohnula, a v matném svitu lampy, jenž padl právě z čekárny pootevřenými dveřmi do předsíně, zaleskl se – bodák...

Poznal jsem četníka, jenž počal právě v předsíni přecházeti.

Obrátiv se k neznámému statkáři upřel jsem naň tázavě zrak.

„Patrně byste rád zvěděl,“ pravil přitlumeným hlasem, „proč jsem se tak náhle odmlčel – není-li pravda?“

Přisvědčil jsem kývnutím hlavy.

„Přiznám se vám upřímně,“ pokračoval. „Mne doposud ještě vždycky zamrazí, kdykoli shlednu – četníka, ačkoli původní úkol a účel jeho jest u nás již dávno takofka zapomenut... Nynější četník jest již jen pouhým strážcem veřejné bezpečnosti, kdežto dříve – před více nežli čtvrtstoletím – v době absolutismu“.

Opět se odmlčel; tvář jeho, která se byla znenáhla již vyjasňovala, poznovu se zakabonila.

„Dopovím tedy,“ ujal se po krátké pomlčce slova, „co jsem byl původně vypravoval, abyste nesoudil, že nám snad nyní četnictvo vadí u volné, ovšem zákonní výměně politických náhledův, a zároveň abyste se přesvědčil, že nepatřím k těm, kteří si v tomto vzhledě činí před stráží bezpečnosti nějaké násilí.“

Po té pokračoval v rozvinování svých politických myšlének, jak sluší se na muže neohroženého, který však zná zákonní hranice, jichž nelze ani nyní veřejně překročit. Mluvil prostě, přímě a při vši opatrnosti přece jen bezohledně.

Za jeho řeči poohledl jsem se několikrát k pootevřeným dveřím a neušlo mi, že v předsíni přecházející četník patrně pozorně naslouchá.

Dle všeho slyšel každé slovo jasně a zřetelně; avšak ničím nedával na jevo, že slyší něco neobvyklého nebo docela závadného.

Teprve když statkář výklad svůj skončil, vyšel četník z předsíni a začal přecházeti podle okna. Leč i tam slyšel dle všeho každé slovo, které bylo v čekárně proneseno.

„Nuže, vmyslete se, prosím, v dobu,“ statkář ujal se slova po krátké pomlčce, „kdy nebylo možno pronést před četníkem ani několik slov o politické situaci vůbec, neřku-li aby se byl někdo odvážil politický stav věcí podrobiti nějaké kritice – vmyslete se v dobu absolutismu! Dovolíte-li, budu vám vypravovati příhodu z vlastního života, která přese všechnu svou prostotu nad jiné charakterisuje dobu, a z kteréž se snadno domyslíte, kam až tehdá horlivost orgánův absolutismu zabíhala.“

Když pak jsem dal zdvořile na jevo, že jsem ochoten vypravování vyslechnouti, starý statkář počal v tento smysl vypravovati:

„Za bouří svatodušních meškal jsem v Praze jako studující práv. Ale hnutí samého jsem se nesúčastnil.

Churavěť jsem po několik měsícův – od konce března až do začátku července, aniž jsem o tom podal domů zprávu.

Po utišení bouří přijel otec můj sám do Prahy a odvezl mne domů na svůj stateček, kde strávil jsem skoro celý rok v nečinnosti přihlížeje toliko k hospodářství.

Teprve když jsem se úplně zotavil, chtěl jsem zase nastoupiti další studia; otcova smrt mi v tom však zabránila. Byl jsem nucen převzít hospodářství a stal se tak rolníkem.

Vpravil jsem se v nový život dosti brzo a oddal se hospodářství chutě a se zálibou.

Zatím byl, jak známo, nastoupil vládu absolutismus, a v Rakousku zřízena pověstná tehdá instituce – četnictvo...

Co bylo tenkrát její úkolem vůbec, a jak si četnictvo počínalo, zajisté jest vám aspoň v hrubých obrysech známo.

Dodám jen tolik, že v osadě naší, ležící od krajského města jen dvě hodiny cesty, nebylo v několika měsících ani jediného statku, ba ani jediné chaty, jejíž obyvatelé byli by se mohli pochlubiti, že nebyl některý z nich k udání četnictva aspoň jednou již trestán nebo pokutován.

Můj statek byl jedinou výjimkou.

Znaje zákony a věda, jaké změny byly se staly u jich vykládání, učinil jsem všemožná opatření, aby nám četnictvo nemohlo, jak se říká, „na kůži“. Bděl jsem přísně nad čeledí a vůbec nad každým ve statku, aby nezavdal nejmenší příčiny k zakročení četnictva, tak že předpisův policejních dbáno u nás úzkostlivěji než-li snad mezi samým četnictvem.

Přes to vše nebylo možná ubránit se – jednou jsem byl přece jen udán a pokutován.

A příčinu zavdal jsem přes všechnu svou ostražitost' – sám...

Kdysi za bouřlivého dne v měsíci prosinci byl jsem nucen zajeti do krajského města a k večeru vracel jsem se domů.

Byla strašná vánice...

Krajina byla celá zasněžená. Sníh se chumelil, takže nebylo viděti než na několik krokův. Zároveň byl – což bývá v takových případech zřídka kdy – třesutý mráz. Vítr pálil jako kopřivy.

Zahalen v kožich seděl jsem schoulen v koutě pečlivě opatřených saní a mručel po celou cestu na nepohodu.

Na štěstí cesta rychle ubíhala, a již jsem byl jen asi čtvrt' hodiny cesty od svého statku vzdálen, když kočí náhle zadržel koně a zastavil.

„Proč nejedeš dál?“ optal jsem se.

„Prosím, podívejte se!“ odpověděl kočí mávna bičem na zad. „Tam – u křižovatky pod druhým topolem – ve škarpe – leskne se něco ve sněhu jako nůž.“

Vstal jsem a pohledl naznačeným směrem. Spatřil jsem skutečně lesknouti se ve sněhu cosi jako velký, dlouhý nůž.

„Seskoč a podívej se!“ velel jsem kočímu.

Mimoděk vzbuzená zvědavost však mi nedala.

„Zůstaň!“ zvolal jsem hned poté. „Podívám se sám.“

Vystoupiv ze saní popošel jsem asi patnáct kroků na zad a k nemalému podivení svému vidím ze spousty sněhu vyčnívati bodák. Přiblíživ se až k němu a odkopav nohou něco sněhu, rozeznal jsem lidskou postavu a po chvíli – četníka v plné zbroji.

Přiznávám se vám, že jsem byl tenkrát na četnictvo vůbec tak popuzen, že mne pohled na mrznoucího nebo již zmrzlého četníka zůstavil úplně chladným, ba že jsem pocítil i cosi jako škodolibé uspokojení.

Chvíli jsem postál; po té jsem se vrátil volným krokem a již jsem vstupoval do saní, abych jel dále, když se v duši mé cit lidskosti přece jen hnul.

I kázal jsem kočímu, by sestoupil s kozlíku a pomohl mi.

S napjetím veškerých sil vytáhli jsme četníka, jenž nejevil již žádné známky života, ze sněhu, dovedli jej k saním a naložili na ně, kde jsem přes něj přehodil vlastní plášť. Vyskočiv pak ke kočímu na kozlík kázal jsem co možná nejrychleji dále jeti.

Jeli jsme takměř úprkem.

Ostrý, palčivý vítr vál právě proti nám. Snad ještě nikdy nebyla mi nepohoda tak nepříjemná jako tentokráte a několikrát mě napadlo, že mohu svou lidumilnost' zaplatiti nastuzením.

Na štěstí byli jsme asi v desíti minutách doma, kde kázal jsem učiniti rychle vše, čeho bylo potřebí ku vzkříšení četníka.

Přes to, že byli koně nad míru unaveni a vánice vždy zběsilejší, poslal jsem bez odkladu do krajského města pro lékaře.

A teprve když lékař přijel, podařilo se mu po nadlidském namáhání přivést ubohého četníka zase k životu.“

„Toť opravdu skutek lidumilný,“ připomenul jsem s přízvukem zklamání, když byl vypravující na chvíli umkl, aby si oddechl. Očekávalť jsem vypravování fakta zajímavějšího.

Vypravujícímu to neušlo.

„Promiňte, prosím,“ pravil omlouvavě. „Co jsem byl právě vypravoval, jest ovšem případ všední, ba nejvšednější. Charakteristická pointa vrhající přímé světlo na tehdejší politicko-společenské poměry přijde později.

Však k věci!

Dopovím prostě: Nebudiž mi vykládáno za neskromnost', připomenu-li, že ošetřovali jsme k životu vzkříšeného četníka jako vlastního syna.

Dav na nejbližší stanici četnické v krajském městě ohlásiti, co se bylo stalo – neboť neohlášení pobytu pod střechou trestáno tehdá i v takovýchto případech – poskytnul jsem ubohému přístřeší po několik dní.

Den co den posýlal jsem do města povoz pro lékaře, slovem učinil jsem vše, jako vzorný lidumil.

Četník zotavoval se pomalu a po týdnu pozdravil se tak dalece, že mohl se vydati na cestu do své stanice. Chtěl jsem jej dát odvésti; ale on odmítl řka, žeť již tak zotaven, že může cestu nastoupiti pěšky.

I rozloučil se se mnou a s celou rodinou srdečně, jako se loučívá do ciziny se ubírající vděčný syn; poděkoval upřímně a se slzami v očích za vše, co jsme mu byli prokázali, a vydal se na cestu.

Byl krásný zimní den.

Doprovodil jsem jej, jak bývá na venkově ve zvyku, až na nejbližší křižovatku, náhodou na totéž místo, kde byl před týdnem ve sněhu nalezen.

Zde mi ještě jednou stiskl ruku a srdečně poděkoval, načež jsme se rozloučili. Já se obrátil k domovu, on směrem ke krajskému městu.

Sotva jsem učinil několik kroků, obrátil se a zvolal:

„Raďte dovolit! Nemáte sirku?“

Otočiv se popošel jsem ochotně k četníkovi a podal mu papírovou škatulku sirek.

„Běru si pro náhodu jen jedinou,“ připomenul vraceje mi škatulku.

Vzal jsem škatulku a vstrčiv ji do kapsy podal jsem četníkovi ruku ještě jednou a naposledy. Stisknul ji přátelsky. Rozešli jsme se...“

Po těchto slovech vypravující, jak se zdálo, zúmyslně se zase odmlčel, jakoby byl dychtiv, jaký dojem vypravování jeho na mne učinilo.

Přiznávám se, že jsem byl zklamán.

Očekávaje pikantní neb aspoň zábavnou nějakou příhodu byl jsem nucen vyslechnouti prostinké vypravování nejvšednějšího druhu, a proto není divu, že jsem s přízvukem sarkastickým připomenul:

„A to že vrhá, jak jste byl zprvu připomenul, charakteristické světlo na celou dobu?“

Tvář statkářovu přelétl onen nevyličitelný, potulelně tajemný úsměv, jakým dobří vypravovači anekdot provazívají závěrky, vlastně pointy vypravovaných pikantností.

„Až dosud zdá se býti vše, co jsem byl vypravoval,“ odpověděl s ledovým klidem, „zcela prosté, obyčejné a všední; ale co dodám, vymyká se přece jen z rámce všednosti...“

Několik dní po té dodána mi úřední obsylka z policejního úřadu krajského města. Když jsem se dostavil, zvěstováno mi že jsem k udání místní gendarmerie obžalován pro přestupek proti veřejné bezpečnosti spáchaný tím, že neměl jsem kdysi sirky ve škatulce dřevěné nebo plechové, jak bylo předepsáno, nýbrž ve škatulce papírové, což bylo tehdá zakázáno a často přísně pokutováno.

I vypravoval jsem k ospravedlnění svému pravdivě vše, co a jak se bylo stalo; ale nic naplat! Přísnému zákonu dán průchod, a já odsouzen k peněžité pokutě, v případě nedobytnosti pak několikadennímu vězení.“

Statkář umlknul.

Teprve nyní jsem pochopil úplně. Ale dříve než-li jsem pronesl slovo, upoutána pozornost' moje zvláštním výjevem.

Četník, jenž se byl dle všeho mezi vypravováním od okna přiblížil do předsínky, aby mohl vypravování pozorněji sledovati, otevřel pootevřené dvěře do kořán a popošel do prostřed čekárny.

Statkář klidně vstal a ledově se optal:

„Přejete si, pane?“

„Slyšel jsem právě, co jste vypravoval,“ počal četník suše.

„Nuže?“ vpadl mu statkář drsně do řeči.

Četník chvíli mlčel, po té jaksi nesměle odpověděl:

„Promiňte, prosím, že jsem naslouchal. Vypravování zakládá se od slova k slovu na pravdě. Muž, o němž byla právě řeč, byl mým – otcem.“

V tom zazněl zvonkový signál, že vlak opouští právě nejbližší stanici. Vstal jsem a vyšel ke kase.

Nevím tudíž, o čem statkář s celníkem rozmlouval. Zaslechl jsem jen následující úryvkovitá slova statkářova:

„Vy tedy – ach! totě náhoda... Nepoznal jsem vás... Nu, ovšem – sedm, osm let. – Otec tedy mrtev. – A vy, konáte povinnost? není-liž pravda?“ ...

Po několika minutách jsem se vrátil. Jakmile mne statkář zočil, obrátil se k celníkovi řka:

„K dolíčení prostého, ale charakteristického obrázku z doby absolutismu, jež jsem vypravoval, můžete nyní tomuto pánovi dopověděti, jak bylo provinění vašeho otce – potrestáno.“

„K tomu stačí několik slov,“ odušil četník. „Otec můj byl po několika letech od četnictva propuštěn; ale nemohl se, jak se říká, nikde zachytit. A nebýti přítomného zde pána“.

„Tak ne!“ zvolal prudce statkář.

Avšak četník přes odpor statkářův dodal:

„Nebýti zde přítomného pána, můj otec byl by – hlady zahynul“.

V tom zaznělo druhé zvonění.

Vyšli jsme na perron. Po několika minutách vlak přijel. Usedli jsme do jednoho kupé a jeli směrem ku Praze.

O čem jsme rozmlouvali, lze si snadno domyslíti.

Za bujného veselí

(Sensitivita)

Jsme v kruhu rozveselené společnosti.

Dva velké podlouhlé stoly v úzké těsné místnosti hostinské jsou obsazeny osobami na mnoze spřátelenými, vesměs však známými.

Bylyť se sešly jednak náhodou, jednak po vzájemném vybídnutí, že sejdou se ku zcela obyčejnému restauračnímu koncertu. Ale přišedše pozdě a nedostavše místa v hlavní místnosti, kde koncert odbývá, uchýlili se do místnosti vedlejší, kde baví se již po několik hodin způsobem nejnenucenějším.

Mnohdy jest ruch a šum, jež působí hlučivá zábava v různé skupiny nahodile roztríděné společnosti asi pětadvaceti rozjařených osob, přímo ohlušující.

Tu ten, tu zas onen něco vypravuje, paroduje a travestuje. Smích všech možných odstínův, od tlumeného pousmání až po neodolatelné zařechtání střídá se s různými, hlasitěji pronášenými poznámkami neb i výkřiky.

Zde prou a hádají se dva vedle sedící statní muži, jak běžná fráse dí, „na krev“ o něčem, co nestojí vůbec ani za spor nejpovrchnější.

Naproti nim obstarožný pán vykládá bledoučké slečince zcela vážně, kterak prý jest žena přes všechny přednosti své přece jen bytostí politování hodnou, poněvadž „úpí v okovech předsudků silného pohlaví“.

Slečinka naslouchá jen na „půl ucha“; rozjiskřený zrak její přes všechnu matnost výrazu bledě modrého oka těká neklidně po společnosti, jakoby hledal právě jen „tyrana“, jenž by ji „okovy předsudků“ spjal, kdežto matinka její, matrona již skoro šedesátiletá s výrazem ospalosti ve vráskovité tváři, zdá se sice výkladu obstarožného pána naslouchati, poněvadž občas příkyvuje, ale zrak její jest skoro ztrnule upřen do prázdna, zřejmý to důkaz, že i ona, zkušená, nenalézá právě záliby v povšechných frásích...

Naproti matroně sedí dva mladíci a živě gestikulující přetřásají nejnovější divadelní „událost“. Jeden hájí herečky, která byla večer poprvé vystoupila a propadla, kdežto druhý nenalézá dosti slov, aby výkon její vylíčil v barvách co možná nejčernějších...

A jiní – jinak seskupeni – jinak se baví...

Jeden sedí jako přimrazen a jenom „výmluvná“ ústa pracují „jako na zakázku“; druhý, ačkoli ve tváři ani sval se nehýbe, vrtí sebou na stoličce jako čamrda, šermuje rukama ve vzduchu, jakoby se bránil proti neviditelnému fantomu. Jeden stojí nahnut k soudruhu; druhý

přechází od jednoho skupení ke druhému – zde něco připomene, tam se na něco optá a hned zase věnuje pozornost jinému skupení nebo jiné osobě...

Někdy ruch a šum na okamžik, ba na celou chvíli zdánlivě beze vsí příčiny a přece jako na povel utichne; leč hned na to rozvinuje dusný, kouřem přesycený vzduch nevyličitelná směs šepavých, hučivých a mručivých hlasů lidských, jež přehlušují mnohdy tóny jednoho nebo několika hudebních nástrojů, zaznívajících z hlavní restaurace, oddělené úzkou předsínkou od místnosti, v které se nalzáme.

Krátce, zrakům našim jeví se kalejdoskopický, pérem naprosto nevystižitelný obraz hospodské společnosti bavící se prostě a všedně sice, ale nenuceně, rozmarně, ba bujně...

Veselosť jest všeobecná; rozjařenosti přibývá...

Skoro se zdá, jakoby všichni byli zapomněli na vše, co je bylo kdy v životě hnětlo – co jim bylo třeba hořké slzy vyloudilo a srdce křečovitě bolestí sevřelo...

Náhle otevřely se dvěře, a na prahu stanul mladý, na nejvýše pětmecítmaletý muž v uniformě vojenské kapely. Ohnivé černé oko jeho zakroužilo po společnosti, a dříve nežli postoupil, zaznělo s několika stran volání:

„Konečně – konečně přichází!“

Ruch a šum na chvíli utichl, ale hned zavládl poznovu.

Někteří vstávají, aby popošli přibyvšímu právě hostu v ústrety a podali mu ruku, jiní naň kývají volající: „Sem, sem!“ – „Kde’s tak dlouho vězel?“ a podobné.

V několika okamžicích mladý muž seděl již za stolem po boku starého pána, který ho byl již netrpělivě očekával a nyní spokojeně se usmívaje pokukoval naň s výrazem skoro až dětinské radosti.

„A Viktorka?“ zašeptal mladý muž nahnuv se k uchu starého svého souseda.

„Zdráva, zdráva a spokojena,“ odtušil tázaný tónem otcovské radosti taktéž tiše. „Všechno jest připraveno – v týdně budete svoji.“

Prostých těchto několik slov bylo důkazem, že setkal se tu mladý šťastný ženich se svým tchánem...

A zase rozproudila se živá, skoro rozpustilá zábava. Vtip poletuje s místa na místo jako okřídlen – ironie, sarkasmus i satyra slaví pravé triumfy.

Zábava jest beze vsí souvislosti – pravý chaos nejrůznějších myšlének, nápadův i frásí.

A přec i z tohoto chaosu, jenž hučí a šumí občas skoro výhradně kolem osoby právě přibyvší, lze se aspoň přibližně domyslit, kým a jakým asi host jest.

Bledá, inteligentní a přece jakousi hrdou vzdorovitostí prozrazující tvář a mnohé jiné nasvědčují stavu uměleckému. Z úryvkovitých poznámek pak se dovídáme, že to houslista – jeden z oněch vzácných talentů, kterýmž lze s jistotou předpovídati budoucnost nejstkvělejší.

Pravda sice, že mistrovství posud nedosáhl; ale děd i otec vynikli ve hře na housle, starší bratr má již světové jméno, a on – on stojí právě na popraží slávy.

Dva, tři roky ještě, a sláva jeho poletí najisto světem...

Ale doposud žije ve stísněných poměrech jako první houslista vojenské kapely – doposud znají umění jeho jen kruhy užší a nejužší – doposud ještě nikdy nekoncepceval samostatně...

Tolik dovídáme se mimoděk z poznámek a sledujeme vždy s větším zájmem zábavu, vlastně mladého nadějného genia, který v paprscích hovoru před duševním zrakem našim znenáhla vždy jasněji se vyhupuje.

Pozorujeme, že pohlíží k němu každý z přítomných netoliko s přátelskou přichylností, nýbrž i s onou přímo nevyličitelnou kamarádskou úctou, jakou budí skutečná, byť i doposud ještě všeobecně neuznaná genialnost v rouše bodré přirozenosti.

Chvíli baví se společnost dorážejíc na příchozího dotazy, kde a proč tak dlouho meškal; – ten že jej čekal již z večera, onen že aspoň před hodinou atd.

„A právě jest půlnoc!“ volá zvučným hlasem jeden z hostů dívaje se na hodinky.

„Pravda! Kapela v saloně ukončila právě koncert,“ dotvrzuje jiný.

„Eh! co nám po kapele!“ volá třetí. „Vždyť tu máme svého Karla – nechť nám něco zahraje!“

Bledou tvář virtuosovu přeletí lehýnký úsměv uspokojení.

„Ano, ano – nechť nám něco zahraje!“ voláno se všech stran.

Virtuos zavrtěl hlavou.

„Zahrej! Prosím tě! – Zahrejte!“ žebrouí jeden přes druhého.

Virtuos – však známe umělce! – jeví výraz psychicky janusovský; z tváře jeho zřejmě vyzívá, že by rád i nerad přání přítomných vyhověl –

Chvíli se dá ještě prositi, po té na polo svoluje...

„Ale co mám hráti?“ ptá se.

„Nějaké variace,“ volá jeden.

„Něco veselého, bujného, rozpalujícího,“ přeje si druhý.

„Třeba něco zádumčivého nebo smutného,“ žebrouí třetí a dodává:

„Víš – tu píseň, kterou jsi hrál letos o svém svátku, když jsem tě navštívil!“

Mladý virtuos se zvedl. Zrak jeho zakroužil po místnosti...

„Ale – na co mám hráti?“ optal se s přízvukem sarkastickým, zvednuv obě ruce do výše.

Přítomní porozuměli.

Ruch a šum umlknul – v místnosti zavládlo ticho...

„Ajta!“ ozval se kdosi po chvíli povznešeným hlasem. „Snad je tu ještě některý šumař? – Ať nám půjčí housle!“

Na slova ta zvedl se ruče jeden z hostův a vyrazil z místnosti.

Virtuos usedl, a v několika okamžicích rozhučela se bzučivá zábava jako dříve. Na šumaře i na housle takměř obratem myšlenky zapomenuto.

Po chvíli vrazil do místnosti odkvapivší host, a drže vítězoslavně housle i se smyčcem vysoko nad hlavou volal hned ve dveřích:

„Mám je – mám! dopadl jsem šumaře mezi vraty! Jen ještě minutku a byl by zmizel i s houslemi!“

A za hostem přibelhal se stařec asi šedesátiletý – vychrtlý mužík s vytřeštěným a přece bezvýrazným, skoro bychom řekli strhaným zrakem – údělem to nesčetných probdělých nocí...

Mladý virtuos spatřiv housle vstal a vztáhl po nich ruku s úsměvem, jakoby sahal po čemsi zpola milém a zpola odporném.

„Nu, to bude asi pěkná hra na tak bídný nástroj!“ zamumlal drknuv několikrát jedním prstem přes struny; – ale přece se staví opodál stolu, aby zahrál.

Starý šumař, kterémuž bylo patrně již dříve pověděno, k jakému účelu své housle propůjčuje, přiblížil se do koutka k oknu, kde usedl a skříživ pouvadlé ruce v klíně, díval se umdleným zrakem na mladého, svěžího kollegu ladícího právě staré skřipky.

Po několika vteřinách mladý virtuos začal hráti.

Několik tónů – měkkých a líbezných jako když z dáli zavzní první akkord písně slavičí, rozvlnilo vzduch, načež se tóny tetelily brzy táhle, brzy trhaně a přece v divuplném souzvuku, jaký jest v moci jen rukou přímo mistrovských.

Jistota hmatu a zručnost' v ovládnání smyčce byla zřejmá po prvních zvucích – bylať to hra umělce, ba více – byla to hra pravého mistra mezi umělci.

Všickni přítomní naslouchali takměř se zatajeným dechem. Zraky všech byly obráceny k mladému virtuosovi, jenž poněkud rozkročen hrál – jak se zdálo – jakoby byl s nástrojem svým srostl. Tělo jeho brzo se přikrčovalo a hned zase vztyčovalo, brzo ku předu a hned zase na zad nahýbalo – hlava brzo sem, brzo tam se klonila – nejinak než jakoby i tělo bylo poslušno každého tónu, jež divuplné prsty z bídného nástroje kouzlily.

Hrál variace polského skladatele.

S počátku píseň plnou něhy a lahody – cosi jako sladké úpění milosti, načež se tóny vždy více sesilují, až vyznívá hra v plný teplý souzvuk zdraví a síly, v cosi, co by se snad dalo vyjádřiti slovy „energie citu“.

Není žádné pochybnosti, že této místnosti a před tímto obecenstvem podobné mistrné zvuky posud ještě nezaznívaly.

Ký div, že jest dojem hry na všechny přímo okouzující – nejinak než jakoby se byly duše jejich octly v tajemném ovzduší neznámého kouzla nadpozemského.

Ve všech tvářích lze zřejmě čísti ohlas divuplných tónův. Ani jediná z tváří těch není již takovou, jakou byla před chvílí – v každé obřezí se tóny s větší nebo menší intenzivností.

Zde jeví se to měnivým uspokojeným úsměvem, onde tak a jinde zase jinak; slovem: naslouchající nejsou skoro ani k poznání...

Nejnápadněji jeví se dojem hry ve tváři starého šumaře a obstarožného pána, o němž jsme byli na počátku připomenuli, že vykládal bled'oučké slečince, kterak jest žena přes všechny přednosti bytostí politování hodnou, poněvadž „úpí v okovech předsudků silného pohlaví“.

Oba sedí jako přimrazení bez hnutí: i ve tvářích, zdá se, jakoby se byl až dosud ani sval nepohnul – ale z neodvratně na virtuosa upřených očí, z pootevřených úst a vůbec ze ztrnulosti celého výrazu zdá se, že duše toho i onoho nemá pro okamžik pro nic jiného smyslu nežli pro zázračné tóny.

Z „energie citu“ přešla zatím hra v tón hluboký a hned zase v tón jásavý, jako když výkřik radosti vydere se ze stísněných prsou, načež pomalu přechází v píseň vážnou, zádumčivou – v cosi, co mu ouží srdce nevýslovnou tesknotou...

A dlouho, dlouho tetelí se právě jen tyto zádumčivé, teskné, srdceryvné tóny vzduchem...

Ve mnohém oku leskne se i slza – jen obstarožný pán a šumař sedí jako s počátku bez hnutí jako ztrnulí...

Leč co se dělo v jejich duších?...

Starý šumař naslouchá ve svrchovaném udivení.

Jako tentokráte nebyl ještě nikdy slyšel nástroj svůj zníti. Nechápe, skoro ani nevěří, že jsou to jeho vlastní housle – bídný nástroj, kterým každý soudruh jeho povrhá, na který nikdo nedovede zahráti nežli píseň nejvšednější.

Duše jeho plní se nevýslovnou tísní.

Cosí jako mučivá sklíčenost' ouží mu srdce, a mimoděk zalétá v myšlénkách v doby dávno, pradávno minulé... v doby, kdy mlád, silen a pln sebedůvěry ještě pevně doufal, že časem svým vyspěje, že bude také jednou tím, čím byli tehdá již vyspělí, zruční houslisté budící obdiv a nadšení...

Avšak rok míjel po roce – léta plynula jako voda – starost' o kus vezdejšího chleba...

Ne, ne – není možno dále vzpomínati!...

Vše jest ztraceno: mladost' – naděje.

Zmařený život umělecký připomíná si snad naposled někdejší své naděje a jest mu k smrti smutno...

Ejhle, tot' minulost!

A přítomnost' – mladý mistr plný svěžesti a síly hraje dále.

Ve hře jeho jest cosí čarovně úchvatného. Hraje již přes čtvrt' hodiny za nejhlubšího ticha; skoro se zdá, jakoby se přítomní neodvažovali ani dýchati.

Jen obstarožný pán vedle bleďoučké slečinky vzdychnul si jednou zhluboka; ale hned po té, jakoby se byl zase vzpamatoval, sedí bez hnutí a s okem na hrajícího mladého mistra neodvratně upjatým.

I v jeho duši vyhupují se však podobně jako v duši starého šumaře různé, ovšem jako zamžené obrazy... I on vzpomíná; ale nikoli na sebe, na své mládí a zmařené naděje – nikoliv!... Před duševním zrakem jeho mihají se obrazy příjemné...

Vidí útulnou jizbu a v ní u okna před pulpitem asi dvanáctiletého hnědovlasého a modrookého hošíka s houslemi v ruce.

Hoch je statný, silný a zdravý; ručky jsou doposud ještě útlé – ale prstičky levice kmitají s úžasnou rychlostí po strunách, kdežto smyčec v pravici přejíždí struny s jistotou a lehkostí zároveň.

Hošík hraje... Hra jeho. eh! dvěma slovy lze naznačiti všechno: zázračné dítě.

Kdo je slyšel hráti, každý s udivením naslouchal; každý předpovídal budoucnost' závidění hodnou, jednu z nejstkvělejších...

A jakž může asi býti otcí, když naslouchaje mistrné hře mladistvého virtuosa, připomíná si své vlastní dítě – když je vidí před sebou, jakoby před ním stálo, když hrubě ani neslyší tóny ze starých houslí právě se linoucí, nýbrž tóny, jež vyluzuje vlastní, zázračné dítě z houslí nad jiné dokonalých?!

Budoucnost' – stkvělá, závidění hodná budoucnost' usmívá se zde se všemi svými blahými i bláhovými nadějemi.

Mladý virtuos hraje dále.

Znenáhla přešel však z tónu zádušného v tón jasný, plnozvučný, skoro bychom řekli vítězný... Vzduchem tetelí se tóny plné svěžesti a síly, tóny nadšeného jásotu –

V duši obstarožného otce vyhupuje se obraz jiný; ale znenáhla, jakoby vystupoval pomalu z mlhy...

Vidí svého hochu, ale nikoli stojí u pulpitu s houslemi v rukou, nýbrž leže – kdesi na nějakém bílém šatě uprostřed květin... Vidí divotvorné jeho ručinky, ale na prsou skřížené; ba vidí i nehýtky, ale namodralé... Vidí zázračné své dítě – v rakvi...

A právě když vyhoupnul se před duševním zrakem jeho obraz poslední – mladý virtuos dohrál.

Místností zahřměl jásavý potlesk...

Starý šumař v koutě setřel slzu, která mu skanula po vráskovité tváři – a nešťastný, přenešťastný otec zvedl se, aby vyšel ven...

Uvnitř slavíc triumf přítomnost' jásá, v koutě stírá si minulost' slzu, a venku zmařená budoucnost' usedavě pláče.

Nalezenec

Pozdní večer zimní...

Ledový vítr severní úpí a sténá ulicemi metaje před sebou krupicovitý sních. Brzo zaskučí, brzo zavýje a hned zase vyzní v táhlý, dutý, usínající basový tón, aby po chvíli pronikavě zahvízdl a zdánlivě jednotvárnou, v pravdě však přece jen nepostižitelně rozmanitou hučivou „píseň svou dále pěl...“

Mráz jest ostrý a pronikavý.

Matka příroda byla se zase jednou osvědčila nemateřskou, ba krutou ke každému, kdo nemaje ochranných prostředků vydán jest nelítostnému hněvu jejímu.

Ošumělá fráse, že není nad „příjemné, teploučké hnízdečko“, nebyla již dávno tak oprávněna jako tentokráte.

Zběsilost' zimní bouře noční jest tak nevázaná a neurvalá, že každý druhý, třetí člověk, meškající právě v teplém zákoutí nebo jen v závětrí, právem si pomyslí: „Eh! Totě psota, do které bych ani psa nevyhnal...“

A přece i za takové psoty lidé se plahočí... Zimou se tetelice mnohdy pláčou a úpí neb i pěstě zatínají... Zaťatou pěst' však zřídka kdo spatří – pláč a úpění přehluší bezcitný vítr.

Jak zcela jinak jest v „hnízdečku“ paní Alžběty Morávkové! Jeť zde právě dnes neobyčejně milo a příjemně zádumčivo.

Nábytek a vůbec všechny tretky, kterýmiž vkus i nevkus velkoměstský okrašluje i hyzdí své byty – stopeny jsou v pološeru. Zeleným stínítkem opatřená lampa, visící nad kulatým stolem uprostřed salonku, jest totiž tak hluboce stažena, že osvětluje pouze plochu stolní a z nepatrné části podlahu okolo stolu.

Za stolem sedí v pohodlné lenošce paní v řasnatém, květovaném županu. Majíc hlavu pravou rukou podepřenu, dívá se upřeně do otevřené knihy před sebou – patrně do nějakého románu.

Čte-li, nečte-li, nebo byla-li se nad některým místem zamyslila, nelze udati. Hlava její jest totiž hluboko nad knihu nakloněna a nalézá se tím v tak temném stínu, že není možno ani rysů tváře náležitě rozeznati, neřku-li z výrazu uhodnouti, čím se asi v duchu zabývá.

U prostředního ze tří oken vedoucích na ulici stojí v přítmí statná postava mužská, obřezaná se pouze jako silhouetta v okně, plynovým světlem s ulice jasněji osvětleném.

Muž ten stojí vzpřímen, poněkud rozkročen bez hnutí – právě jako sedí bez hnutí paní nad knihu nakloněná. Patrně se dívá upřeně oknem na ulici, kde v plápolavém světle protějščí plynové svítelní zběsilým vichrem mrskané sněhové vločky chaotický rej svůj provádějí.

Ztichne-li na chvíli hukot větru, ruší ticho v salonku jen veselý praskot v kamnech a jednotvárný, ale zřetelný tikot hodin na stěně. Hukot zuřící bouře ve všech svých odstínech však převládá...

Asi půl hodiny v salonku ničeho se nemění.

Paní nad knihou skloněná neobrátí za tu dobu ani jediného listu; muž před oknem se sice několikrát pohnul, ale nic jinak nežli jako člověk, který sice stojí pohodlně, ale přece si ještě hoví tím, že přešlapuje chvílemi s nohy na nohu, hledá jednu hlavní opory v noze levé, po druhé v pravé.

Pojednou paní u stolu vztýčila hlavu, jakoby ji byla napadla překvapující myšlénka. Obrátivši hlavu směrem k oknu, zadívala se na temnou postavu mužskou. Po chvíli odsunula jednou rukou knihu, druhou rukou pak postrčila skoro až ke stolu staženou lampu poněkud do výše, tak že posavadní okruh světla tou měrou se rozšířil, že jest nyní i postava mužská u okna skoro až po krk osvětlena.

Teprve nyní lze rozeznati, že paní i pán nalézají se v „hnízdečku“ závidění hodném. Vše nasvědčuje netoliko eleganci a vkusu, nýbrž i nádheře přímo knížecí. Nejdražší nábytek,

nejvybranější látky, nejvzácnější zlaté a stříbrné okrasy – vše jest důkazem, že zde Štěstěna roh hojnosti skoro vyprázdnila.

Milou, skoro překvapující protívou k nádheře té jest celý zjev a zvláště tvář za stolem sedící paní, která se octla nyní v plném světle lampy.

Jest to asi pětatřicetiletá ženština štíhlé a přece plné, skoro kypré postavy. Boubelatá tvář nemohla by sice co do rysů sloužiti za model madon, ale pravidelnost, zdravá pleť, ruměnná líce, kypré, žhavé rty a především nevyličitelně jemný a laskavý výraz pomněnkových očí působí tak mile a příjemně jako pohled na rozvitou růži. Je to tvář ženy na pohled svrchovaně šťastné, ženy tiché a dobré, kterouž byl život svými bouřemi až dosud ušetřil, ženy vzácné, která nemá o vášních a náruživostech posud ještě ani zdání.

Možno-li z tváře lidské aspoň někdy a přibližně souditi na povahu, řekl bys, že to bytosť andělská – a nesoudil bys zrovna nesprávně.

Paní Alžběta Morávková je vskutku bytosť, která vůbec ani neměla příležitosti někoho pohněvati, neřku-li zarmoutiti. Od nejtěšnějšího mládí oplývá vším, co blaží. Jsouc jediným dítětem šťastných a mohovitých rodičů, kteří byli štěstí její pokládali za jediný cíl svého života, těšila se všem oněm nesčetným výhodám, které chrání člověka před styky s drsností všedního života.

Vzorně pečlivé vychování, jakého se jí náhodou dostalo, neslo utěšené ovoce: paní Alžběta Morávková slynila již jako děvče v pravdě humanním a mnohostranným vzděláním, které jí nebylo jako tak mnohým dívkám z bohatých rodin pouhým pozlátkem, nýbrž v základech již povahu zušlechtilo.

Náhrou změnou v osvětlení v salonku byl i pan Morávek ze svého zadumání vyrušen. Obrátiv se k ženě zadíval se jí do očí s výrazem něžným, ba nejněžnějším.

„O čem přemítáš, holoubku?“ Ozvala se paní Alžběta hlasem tak jemně oduševnělým, že všední slova působila jako nejlaskavější vyznání.

„Ani sám nevím, milá Alžběto,“ oduševněl muž vlídně, načež se pomalu ke své žince přiblížil.

A dříve nežli se toho nadála, vzal hlavu její do obou rukou a vtisknul jí na bělostné čilko políbení; ale tak jemně jakoby je byl jen vdech. Po té se opět vztýčil a zůstav před ní státi, zadíval se jí do něhyplných, krásných očí s výrazem nejpřímnější oddanosti...

Oba se na chvíli odmlčeli.

Pan Morávek stojí právě v plném světle.

Jest muž v nejlepším věku, asi čtyřicátník – plné, taktéž zdravím kypící boubelaté tváře, s malými hnědými knírky. Není sice sličný, aniž ohyzdý; ale každý rys jeho tváře nasvědčuje

vzácné duševní rovnováže a onomu závidění hodnému klidu, jakému se mohou těšiti toliko ustálené povahy v rozhodně příznivých poměrech životních.

Podobně jako paní Alžběta jest i manžel její jednou z oněch řídkých bytostí, kterým se nenaskytla v životě takměř ani jednou příležitost osvědčiti jakoukoli pokárání hodnou vlastnost'.

I on jest jediným synem dobrých, vzorných a mohovitých rodičův. Drsnost' života nebyla se ho až dosud ani jednou dotknula. Prošel jím až dosud lehce a hravě jako bezstarostný lehkomyšlník. Odbyv studia technická projel světem, navštívil nejčelnější města evropská a obzvláště v Rusku prožil několik roků. Vrátiv se zamiloval si jedinou dceru bohatého továrníka a pojav ji za manželku žije s ní nyní na desátý rok v míru a štěstí takořka svrchovaném.

Dvě velkých továren, jedna pod dozorem tchánovým, druhá pod dohlídkou otcovou pracují s uspokojivým úspěchem netoliko k uhrazení všech vezdejších potřeb, nýbrž i k rozmnožení jmění. Dědictví po otci i tchánovi má zajištěno, on sám nemaje nižádného zaměstnání, nižádné starosti, vede se svou milou Alžbětou život věnovaný pouhému užívání.

Za svobodna ovšem žil volněji a bujněji, možno-li tak říci o tichém dobrotisku, které nikdy nevybočilo z „dráhy ctnosti“. Když pak se oženil, užíval radovánek světských společně se svou chotí s onou umírněností, jakou ve vzdělaných rodinách již pouhý tón předpisuje.

Navštěvovali společnosti, koncerty, divadlo a vůbec vše, kde možno se duševně vzrušili, po případě i dlouhou chvíli ubiti; občas podnikali delší výlety na venkov nebo do ciziny, v létě trávili na krásné ville s velikým parkem na blízku Prahy, slovem žili obvyklým způsobem bezstarostných boháčův.

Opatrné střídání zábav všeho druhu bylo příčinou, že dobří a tiší tito dva lidé, nezanášející se nižádnými plány do budoucnosti, nepocítili až dosud nikdy oné trapné nudy, jakou tento druh sybaritského života prodlením času zpravidla vzbuzuje.

Jen občas, obzvláště na podzim, když začaly se mlhy ploužiti po kraji, když šeré, nevlídné dny vůčihledě se krátily, nebo v zimě, když náhodou některého dne nebylo vůbec ani lze rozhodnouti se pro tu neb onu společnost' nebo zábavu, jakých byli již na stokrát do syta užili, pocítili cosi, co se zdálo býti nudě velmi podobno.

Pravda sice, že byli sobě v osamělých chvílích posud ještě skoro tím, čím si bývají novomanželé v líbánkách. Ale když přihlásila se v takových chvílích ku svému právu i přemítavost' a hloubavost', pocítili podivnou jakousi tesknou, jež zdála se býti nad míru podobna zádumčivé truchlivosti, jaká zmocňuje se člověka při vzpomínce na zmařený život neb aspoň na jisté okamžiky života, jichž nebyl náležitě vykořistil.

V takových chvílích důvěrná rozmluva obyčejně vázla, až posléze uvázla úplně.

Oba se odmlčeli a zadumali. V duchu zabýval se ovšem každý z nich jinými, více méně mlhavými předměty; ale oběma bylo jaksi zádumčivě teskno, jakoby jim přes všecken klid, spokojenost a štěstí, jimž se těšili, přece ještě něco scházelo, čím by bylo možno štěstí jejich dovršiti. K dovršení štěstí scházela jim ona pavučinková bytost, na kterou by byli mohli neustále mysliti, s kterou by si byli mohli hráti, o kterou by se byli mohli strachovati, slovem: ona divuplná živá hříčka, která by duše jejich byla udržovala v onom mírném a přece tak nevýslovně sladkém rozechvění, v jakém se zapomíná i na svízele a trudy, neřku-li na řídké nepříjemnosti, jakými nebývají ušetřeni ani lidé tak šťastní, jako jsou manželé Morávkovi.

A onen pocit zmocnil se jich i dnes – za bouřlivého zimního večera. Kdy Melusina lkala a úpěla, a zádumčivost vkrádala se mimoděk i v duše nejsvěžejší.

Nemohouce se z večera dohodnouti ani pro divadlo, aniž pro jinou nějakou zábavu, zůstali manželé Morávkovi doma – povečeřeli, pohovořili si mile a důvěrně – a když pak nadešla asi desátá hodina, odmlčeli se a v brzku pocítili zádumčivou tesknotu..

Tak jsme je byli překvapili v milém, útulném „hnízdečku“ – a tak je nyní vidíme státi proti sobě, když se byli konečně ze zadumání probrali...

Vyměňivše jen několik již uvedených slov, setrvali asi pět minut v mlčení.

Paní Alžběta seděla opírajíc se loktem pravé ruky o stůl a dívajíc se upřeně v tvář manželovu, který stál před ní poněkud do předu nachýlen a hleděl na vzájem do její tváře.

„A o čem jsi přemítala ty, milá Alžběto?“ ozval se po delším mlčení manžel opět sedaje.

„O ledačem,“ odvětila přitlumeně hlasem nápadně měkkým. „A právě před tím, nežli jsem tě vyrušila ze zadumání, tanulo mi na mysli štěstí Křikavových...“

„Jak to?“ vpadl Morávek jevě mírné podivení. „Vždyť jim právě letos nepřálo štěstí v té míře jako jindy, firma ta pracuje letos s deficitem –“

„Ah, to nemíním,“ vpadla živě paní Alžběta; „to se časem svým vyrovná a mimo to – vždyť mají značné jmění – Mně tanulo na mysli, že mají radost ze svých dětí... Nejstarší syn – snad se pamatuješ? – viděli jsme jej ondy v divadle. Švarný to důstojník.“

Morávek se usmál; paní Alžběta pokračovala:

„Druhý syn studuje prý s výborným prospěchem – a nejmladší dcera, nyní osmnáctiletá – Ach, Bože! Ani jsem ji ondy nemohla poznat... Krev a mléko – svěží růže – duchaplná...“

Morávek naslouchal prostým, úryvkovitým slovům s nemalým zájmem.

Znal rodinu, o které byla řeč, po mnoho rokův a věděl, co manželka prostými těmi slovy netoliko míní, ale co při nich i cítí. Chtěl něco odpovědět, ale poněvadž byl před chvílí,

když se díval oknem na ulici, myslel na podobné štěstí jiné rodiny, váhal chvíli s odpovědí, tak že jej manželka předešla řkouc:

„Však bys sobe jako otec zcela jinak vykračoval po boku tak švarného hulánského důstojníka, jako jest mladý Křikava.“

„To věřím,“ vpadl Morávek; „ale mně by byl přece milejší syn mladší, o němž se praví, že prý se mu ve školách zřídka kdo vyrovná... Můj syn by musil studovati.“

„Ovšem, ovšem,“ dokládá snivě paní Alžběta. „Musil by míti vychování vzorné – jinak.“

Nedopověděla.

V prostém slově „jinak“ spočívalo vše, co jí tanulo právě na mysli. Kdyby byla měla syna, byla by si přála jen zdravého, silného a co možná nejvzdělanějšího mladého muže.

Takový ideál tanul jí právě na mysli ve chvíli, když se jí před duševním zrakem mihali oba mladí Křikavové, a když jí vůbec ani nenapadlo, že syn její mohl by býti také opakem synů Křikavových: že mohl by býti neduživ a vůbec míti vlastnosti, které by místo radosti a potěšení měly v zápětí jen hoře a zármutek.

V tom okamžiku netanul jí ideál dcery na mysli. Za to připomenul si jej Morávek na základě slov manželčiných o nejmladší dceři Křikavové. Tanulať mu na mysli svěží, zdravá a zároveň duchaplná dívka s veškerými vnaďami poetických bytostí, které mnohdy pouhým slovem, začasté i pouhým pohledem okouzlují.

A znovu pohřžili se manželé Morávkovi v myšlénky a vzpomínky.

Venku zuřila noční bouře nezměněnou zběsilostí. Vichr lkal a úpěl... Někdy zalehl prudce do oken, až okenice zařinčely – jindy prodrav se nejnepatrnějšími skulinami zavířil salonkem, až světlo lampy mírně zaplápolalo.

Pan Morávek i jeho choť zabývali se s počátku v duchu představami, o nichž právě vyměnili několik slov; později upoutal pozornost jejich zádumčivě kvílící a úpěnlivě sténající vichr.

Naslouchali mu s počátku bezděčně a jaksí bezmyšlénkovitě; později budily různé jeho odstíny v duších jejich různé ozvěny, a za nedlouho zmocnil se obou pocit nevýslovné tesknosti.

Bylo jim jako lidem, kteří v předtuše nějakého neštěstí byli se zadumali a zprvu mlhavým, později chmurným myšlénkám svým úplně uzdu popustili.

Nebylo to sice poprvé, co se jich zmocnil podobný pocit; ale tak mocný jako tentokráte, nebyl ještě nikdy.

Na štěstí byli po několika minutách z nepříjemného zadumání vyrušeni. Kdosi trhnul totiž tak prudce zvoncem u domu, že paní Alžběta uleknuta sebou trhla, a jen Morávek jako hadem uštknut vztýčil hlavu, zadíval se k oknům, jakoby odtamtud očekával vysvětlení. Také paní Alžběta zadívala se k oknům, před kterými právě vířivý vítr fantasticky zdouval sněhové vločky, že se zdálo, jakoby se tvořila před domem sněhová smršť. Po chvíli vyměnili oba manželé tázavý pohled.

„Co to? Kdo to může býti?“ ozvala se paní Alžběta s výrazem skoro úzkostlivé zvědavosti.

Pan Morávek pokrčil ramenoma.

„Vždyť už je skoro jedenáct hodin,“ doložila paní.

„Arci, tolik už bude,“ dotvrdil pan Morávek otočiv hlavu ku stěně, na které visely hodiny; ale nepodíval se na ně, nýbrž vstal a obrátil se ku dveřím vedoucím do vedlejší komnaty.

„Podívám se na balkonek,“ připomenul rozhodně.

„Ne, ne!“ zvolala paní Alžběta s onou něžnou úzkostlivostí, která bývá takořka rozkazem.

Pan Morávek otočil se k manželce a vyměnil s ní významný pohled, jakoby chtěl říci, že rozumí a souhlasí – zaměřil mlčky k prostřednímu oknu.

Věděl sice, že odtud ke vratům neuvidí; přes to přistoupil těsně k oknu a zadíval se na ulici. Viděl však pouze divoký rej sněhových vloček ve kmitavém světle plápolajícího plamenu plynové svítilny.

On i paní jeho chvíli napjatě naslouchali. Neslyšeli však nežli zádumčivou noční píseň vichru.

„Vidíš něco?“ ozvala se posléze paní Alžběta.

„Nevidím – pranic nevidím,“ odpověděl pan Morávek upíraje zraky napnutěji nežli před tím na ulici, kde vířivý vichr tvořil právě několik hustých sněhových smrští.

Náhle zadul vichr jedním směrem a rozvál sněhovou záslonu. Panu Morávkovi se zdálo, jakoby viděl, kterak ženská postava chvatným krokem zahrnula za roh domu do příčné ulice.

„Ještě ničeho nevidíš?“ ozvala se opět paní Alžběta.

Pan Morávek pověděl, co byl zahlédl; ale ani on, ani paní Alžběta nepřikládali tomu žádné důležitosti.

V tom se jim zdálo, že přes hukot větru zcela zřejmě rozeznávají, kterak byla domovní vrata otevřena. Naslouchali tudíž napjatěji; avšak mimo nadání nebyla vrata ani po chvíli zavírána.

„Co to?“ ptala se poznovu paní Alžběta.

Pan Morávek nedovedl podati žádného vysvětlení.

Na ulici byla právě taková chumelenice, že nebylo viděti ani na deset krokův.

V tom zavál opět prudčí vítr jedním směrem a rozvál sněhovou záslonu poznovu aspoň tak dalece, že pan Morávek na chvíli celé prostranství před domem přehlédl.

Tentokráte se mu zdálo, jakoby byl za rohem nárožního domu příční ulice zahledl přikrčenou nějakou postavu, kterak vystrčila hlavu a hned zase zmizela.

Napínal tudíž zrak směrem k rohu nárožního domu příční ulice, ale když po několika minutách ničeho nespatriil, měl pevně za to, že jej před tím klamal zrak. I odvrátil se od okna a zadíval se jaksi rozpačitě na paní Alžbětu.

V tom zaslechli, kterak kdosi domovní vrata prudce přirazil, až se dům ve svých základech otrásl; po té domnívali se slyšeti i zaskřípění klíče, načež nebylo zase jiného slyšeti nežli píštivý a hučivý vichr v nesčetných jeho odstínech.

„Podivno!“ přerušila konečně paní Alžběta mlčení.

„A přece přirozeno,“ doložil pan Morávek, kterému právě napadlo vysvětlení. „Nejspíše zazvonil nějaký nezbeda, by bručivého domovníka nebo hašteřivou jeho ženu poškádlil.“

Paní Alžběta zavrtěla sice nedůvěřivě hlavou, ale když ji napadlo, že ze služebnictva, jak se byla před hodinou přesvědčila, není nikoho mimo dům, nemohla jinak nežli dáti manželu svému v duchu za pravdu, čímž zdánlivě úplně bezvýznamné vyrušení pro chvíli na dobro odbyto.

Pan Morávek přišoural se plíživým krokem od okna ke stolu a zůstav zde státi upřel tázavý pohled na svou choť. Náhle připomenula paní Alžběta s něžnou výčitkou:

„Ale prosím tě, drahá duše, proč pak už nejdeš na lože? Chceš-li zítra časně z rána odjetí, bylo by nejlíp, abys se trochu prospal. Jdi, jdi, dušinko! Já si ještě dočtu jednu nebo dvě kapitoly.“

Pan Morávek při těchto slovech několikráte souhlasně přikývnul, načež přistoupiv k žínce, vtiskl jí lehýnké políbení na sněhobílé, nyní jaksi starostlivě zachmuřené čelo.

„Dobrou noc, milá Alžběto!“ zašeptal tak jemně, jakoby v slova ta chtěl vložit více, nežli se v nich tají.

„Dobrou noc, milá duše!“ opáčila paní Alžběta s přízvukem nejsladší něžnosti.

Pan Morávek se vztýčil a otočiv se, šoural se ke dveřím vedoucím do vedlejší komnaty.

Paní Alžběta jej sledovala zrakem, až otevřel a zmizel ve dveřích zase zavřel.

Zůstala o samotě. Chvíli dívala se ještě na dvéře, v kterých byl manžel zmizel. Tvář její měla při tom výraz, jakoby bylo ve dveřích oněch zmizelo veškero její blaho; v brzku však nabyla tvář její zase dřívějšího klidu.

Paní Alžběta sklonila hlavu, přitáhla odstrčenou knihu a aniž povysunutou lampu zase níže stáhla, jala se čísti. Následek nedostatečného osvětlení začal se však jeviti v několika minutách. Paní Alžběta klonila hlavu vždy níže, až pak ji posléze náhle vztýčila a opřevši ji o obě dlaně dívala se sice do knihy, ale nečtla. Zadumala se...

Duší její kmitlo několik více méně luzných obrazů, které nebyly v nejmenším spojeny s obsahem knihy. Připomenula si tu a onu příjemnou chvíli ze svého života... Přes to jí bylo přece jaksí, abychom tak řekli, teskně sladce, nejinak nežli jako dobré, něžné duši, když v ní začíná klíčiti tajemná touha po čemsi naprosto neznámém, o čem se domnívá, že by mohlo posavadní štěstí dovršiti.

S počátku byly obrazy, jež se před duševním zrakem jejím vyhupovaly, dosti jasné a plastické; později však vždy mlhavější, až se jí posléze zdálo, že již již usíná.

Ale neusnula. Náhle vyhoupla se z mlhy krásná dětská hlavička, jak malují malíři okřídlené andělíčky – paní Alžběta se opět vzpamatovala a vhroutil se v duchu v poloznamé a neznámé slasti, jež jí byla příroda odepřela – ve slasti života mateřského.

Myšlenky a obrazy tohoto druhu byly jí sice v osamělých chvílích již dosti často připravily sladkou muku, ale až dosud nebylo jí nikdy tak podivné teskno jako tentokráte.

Slasti mateřské zdály se jí býti tentokráte příjemnějšími, nežli snad v pravdě jsou – slovem, bylo jí skoro až do pláče.

Na štěstí nekouznila jí obraznost žádných nových a dojemných obrazů, ba více, paní Alžběta nerozpřádala myšlének svých nejrozmanitějším svým způsobem – jinak by jí byly najisto vstoupily slzy do očí, a možná, že by se byla i hořce rozplakala.

Po delší chvíli byla ze svého zadumání vyrušena. Před dveřmi, vedoucími ze salonku na chodbu, kterou se přicházelo ke schodům a odtud do průjezdu, bylo slyšeti přitlumené ženské hlasy.

Paní Alžběta otočila hlavu ke dveřím a naslouchala. Poznala hlas domovnice a komorné – a zaslechla následující přitlumenou, trhanou rozmluvu:

„Nespí-li, milostivá paní,“ šeptala domovnice, „prosím, ohlaste mne!“

„Milostivá nespí,“ odpovídá komorná; „ale považte – tak pozdě! Vždyť už je skoro půlnoc“.

„Nic nevadí,“ šeptá domovnice, „mám nějaké překvapení“.

Více paní Alžběta nezaslechla. Vstala, by popošla ke dveřím a sama otevřela.

V tom zaslechla za dveřmi lehýnký výkřik překvapení. Rychle popošla ke dveřím a otevřela. V přítmí na chodbě panujícím spatřila svou komornou, vedle ní pak domovnici cosi v klíně skrývající.

„Co pak mi přinášíte, paní Tekličko?“ optala se paní Alžběta vlídně a nápadně zvědavě.

„Račte odpustit, milostivá paní,“ spustila paní Teklička živě, „že tak pozdě vyrušuji... Muž můj sice povídal: Nechod', Tekličko, nechod' – milostpaní už spí! Ale kdož pak – ah, prosím stokrát za odpuštění“.

„Ale dovolte, co pak si přejete?“ přerušila paní Alžběta řeč paní Tekličky hlasem jemně velitelským, což bylo domovnici znamením, že nepřeje si paní dlouhých výkladů.

Vyhověla tudíž jejímu přání; popošla dva kroky, tak že se nalézala ve světle, padajícím ze salonku do matně osvětlené chodby, a rozhrnula klín...

Z prsou paní Alžběty vydral se výkřik největšího překvapení; spatřila v klíně domovnice – dítě...

„Probůh, co to?“ zvolala dříve, nežli domovnice pronesla jen slůvko vysvětlení.

„Dítě – dítě,“ odpověděla domovnice, jakoby vůbec ani nebylo třeba nějakého vysvětlení.

Paní Alžběta zůstala chvíli jako ve ztrnutí...

Domovnice jala se pak obšírně vypravovati, že přináší jedno z oněch ubožátek, jež krutá, nemilosrdná bída vymyká násilně z náručí matky a vrhá na práh cizích lidí, o nichž se matka se sdceným srdcem domnívá, že stanou se ubohému červíčku aspoň přibližně tím, čím se mu ona státi nemohla...

Vypravovalat', že asi před půl hodinou kdosi prudce trhl zvoncem u domovních vrat – muž její že vyšel, aby otevřel vrata; ale když otevřel vrata, že nespatrił před domem nikoho a teprve když se rozhlédl pozorněji kolem, že zahlédl v koutku u vrat v peřince zavinuté dítě... Rychle je zvedl a donesl domů. Ale sotva pry' je žena převzala, vyrazil muž ze vrat, aby se na ulici poohlédl. Za nedlouho se vrátil. Nespatrił' před domem, ba ani v nejbližším okolí živé duše...

Paní Alžběta napjatě naslouchala žvavému výkladu domovnice; v tváři její jevíly se však mírné rozpaky.

Rozuměla sice všemu; chápala, co se bylo sběhlo, úplně, a bylo jí zcela jasno, že zde třeba něco rozhodného učiniti; přes to vše v prvních okamžicích nevěděla, jak se zachovati.

Teprve, když domovnice dokončila první oddíl svého výkladu, aby si oddechla, paní Alžběta se rozhodla. Beze slova couvla několik kroků do salonku a teprv odtud se ozvala, ale hlasem tak stíněným a nesmělým, jakoby se bála vůbec promluvit:

„Ah – ani nevím... Prosím, vstupte třeba! Nebo – jak sama myslíte...“

Domovnice uposlechla prvního vyzvání a vstoupila. Komorná vešla tiše za ní.

Zatím jazyk domovnice nelenil. Vykládala, co a jak se bylo dále sběhlo: jak bylo dítě zimou celé zkřehlé a „jako chrpa modré“; kterak je rozvinula, není-li snad v peřince nějaké psaní, ale když ničeho nenašla, jak dítě zahřívala, jak mu i cumlíček udělala, vůbec jak si počínala, nežli se rozhodla, odebrati se nahoru k „nejmilostivější paní“, aby pověděla, že „čáp“ nebo „vrána“ nebo snad „jiný pták, který děti nosí“ – tentokráte zabloudil...

Avšak i nyní ještě paní Alžběta jevila mírné rozpaky. Přikeyvovala sice hlavou, usmívala se, ba zdálo se, že jest oko její radostí rozjiskřeno; ale přece stála mlčky a nerozhodně, jakoby neměla nejmenší potuchy o tom, čeho jest třeba učiniti.

Domovnice však spustila „stavidla své výmluvnosti“ poznovu. Mluvila o všem možném bez ladu a skladu, při tom položila dítě beze všech okolků na stůl a počala je rozvíňovat.

Paní Alžběta i komorná přihlížely k tomu z blízka, ale jaksi nesměle a bázlivě, jakoby někdo rozbaloval balíček s třaskavou látkou.

Teprve když dítě bylo rozvinuto, ozvala se paní Alžběta hlasem přitlumeně jásavým:

„Aj! – totě roztomilé klouče!“

„Řimbuch, řimbuch, milostivá paní!“ doložila domovnice urovnávajíc dítěti plenky.

„Ale co si s ním počneme?“ uklouzlo paní Alžbětě s povzdechem.

Domovnice zvedla hlavu a dívajíc se jí do očí s onou výmluvnou důvěrností, s jakou prosté ženy dodávají důrazu svým němým prosbám, když se ostýchají prosbu přímo vysloviti.

Paní Alžběta porozuměla; přes to pokrčila ramenoma.

Domovnice však žvatlala dále, kterak prý i jí napadlo, co s dítětem. Muž prý ji varoval, aby k milostivé paní v noci nechodila – žeť dosti času až ráno... Zatím aby dítě opatřila, a z rána, že prý se už bude vědět, co s dítětem. A také prý poradil, že možno to ohlásiti úřadu a dítě donést do nalezince...

Teprve poslední slovo působilo na paní Alžbětu tou měrou, že se rozhodla.

„Máte pravdu, máte pravdu,“ pravila s jistotou nepřipouštějící žádného jiného výkladu. „Do rána musí zůstat dítě v domě, a z rána, až se poradím s mužem, uvidíme, co a jak...“

„Ano, ano,“ míní domovnice, „tak bude nejlíp. Do rána už to vyžle nějak ohlídám.“

Při tom jala se dítě, které s cumlíčkem v ústech připitoměle do prázdna se dívalo, opatrně zase zavínovati.

Paní Alžběta i nyní přihlížela mlčky a jaksí rozpačité; ale když dítě dalo s sebou vše dělati, aniž se rozkřiklo nebo jen zavrnělo; když viděla, že jest jako loutka, zdálo se jí, že péče mateřská o nemluvně přece není tak nedostižitelná, jak se byla až dosud domnívala, což mělo za následek, že v loudavém svém rozhodování učinila nový krok.

Když bylo totiž dítě zavínuto, a domovnice je vzala se stolu do náručí, ozvala se paní Alžběta řkouc:

„A vy je odnesete zase dolů?“

„Jakž jinak, milostivá paní!“

„A nemyslíte, že bych je mohla opatrovati sama?“ míní paní Alžběta dobrodušně.

Domovnice pokrčivši ramenoma, jala se vykládati obtíže a nepříjemnosti. Ale čím více a pádnějších důvodů uváděla, tím více vzmáhalo se v duši paní Morávkové odvážné rozhodnutí, aby se o opatrování dítěte pokusila sama. Když domovnice domluvila, paní Alžběta náhle se rozhodla.

„Ostatně,“ pravila hlasem skoro ostrým, „víte vy co – nechte vy dítě v mé ložnici a sama si lehnete do předpokoje... Kdyby bylo nepokojno, kdyby se rozkřičelo, a já je nemohla ukonejšit, zavolám vás...“

Tím byl „osud“ nalezcův pro chvíli rozhodnut.

V několika minutách učiněno vše po přání paní Alžběty. Dítě přeneseno do její ložnice, kde učiněno vše, čeho bylo nevyhnutelně třeba. Komorná přinesla košík od prádla, v němž upravena pro dítě prozatímní kolébka a postavena i s dítětem, které až dosud ani nezavrňelo, vedle lože paní Alžběty – domovnice doskočila ještě do svého bytu a vrátivši se popíplala se ještě s dítětem, načež i s komornou odešla do předpokoje, aby ulehla.

Paní Alžběta Morávková zůstala s cizím dítětem o samotě...

Chvíli postála u koše v myšlénkách dívajíc se prázdno. Náhle si připomenula svého chotě. Napadlo ji, že by mu snad přece měla povědět, co se bylo stalo, a učinila již také několik kroků ke dveřím vedoucím do salonku, kterýmž se vcházelo z její ložnice do ložnice manželovy, ale skoro již u dveří jinak se rozhodla.

„Ne, ne!“ zašeptala. „Nezбудím tě!... Připravím ti raději překvapení, až se z rána probudíš a po špičkách připlížíš po svém zvyku k mému loži, abys mi vtiskl na rozloučenou políbení na čelo a spatříš. Ano, ano – překvapit tě musím!“

Usmála se při tom tak jemně a přece vítězoslavně, jakoby připravovala choti svému překvapení nejradostnější.

Po té se vrátila ode dveří zase ke koši a zadívala se na dítě, které právě tiše a klidně spalo. Leželo ve stínu. Paní Alžběta neviděla nežli mlhavé obrysy tvářinky a peřinku, do které bylo zavinuto.

Po chvíli však jí zvědavost nedala.

Vzavši lampu s nočního stolku, posvítila opatrně na dítě.

Viděla sice jen pouhou tvářinku; ale i z té bylo lze souditi na celý organismus. Nebyl to sice žádný tak zvaný „andělíček“, o jakémž byla paní Alžběta již tak často mile snívala; nýbrž zdravý, silný, skoro bychom řekli „bachranatý“ klučina s odulou, spíše připitomělou tváří. Čelo bylo široké, líce jaksí nafouklá, rtíky kypré a nehrubě foremné, brada trochu „podražena“, tupý nosík jaksí vyzývavě nápadný – slovem vše jiné, jenom ne ideál krásy...

Několik vteřin dívala se paní Alžběta na dítě jaksí bezmyšlenkovitě. Napadlo ji sice to a ono; ale cit se v ní nezbudil nižádný – posléze postavila lampu na stolek a usednuvši na pelest svého lože, složila ruce v klín a zadumala se. Myšlenky o slastech a radostech mateřských napadly jí sice i tentokráte; ale byly jaksí chladny, ba skoro nepříjemny. Bylo jí jaksí nevolno jako ve společnosti cizího neznámého člověka, kterého sice návidí, kterému by nikdy ani slovem, ani posuňkem neublížila, ale který jí přece jen překáží, jakoby se před ním ostýchala.

Za nedlouho však myšlenkový proud zcela jinak se obrátil.

Přestavši mysliti na sebe, jala se paní Alžběta dumati o nebohém tvorů, jež jí byla náhoda, za našich dob již dosti řídká, do ložnice zavála. Před duševním zrakem jejím začaly se vyhupovati různé obrazy nedostatku a bídy. Viděla prostou podkrovní sedničku, zuboženou, utrápenou a zoufající matku – viděla i dítě – totéž dítě, jež právě klidně dřímalo v koši, jak s lahodným úsměvem v tváři vztahuje ručky k matce, která se byla s výrazem bezměrného hoře nad ně naklonila... Viděla i jiné, smutné obrazy, a v dobré duši její začal se znenáhla budití soucit...

Bylo jí jaksí sladce bolestno, nejinak nežli jako když jest člověk očitým svědkem krutého nějakého neštěstí a počíná tušiti, že jedině on bude snad moci časem svým neštěstí to zmírniti.

Náhle dítě v koši zavrnělo.

Paní Alžběta seskočila s postele. S výrazem mírné úzkostlivosti přistoupila ke koši a upřela zrak na dítě. V panujícím pološeru viděla však jemné obrysy tváře a hlavy vrtícího se dítěte.

Ruče sáhla po lampě a posvítila znovu na dítě. Spatřila usměvavou tvářinku, bledě modrá očka a pootevřené rtíky. Mimoděk vztáhla jednu volnou ruku k dítěti, jakoby je chtěla

po líčku pohladiti; ale ruka mávla jen do prázdna, líčka se nedotkla, nýbrž jako hadem uštknuta zase nazpět uškubla – paní Alžběta pocítila cosi, jakoby se dítko – štítla...

Avšak v následujícím okamžiku již nemilý, ba odporný pocit ten násilně potlačila.

Postavivši světlo zase na stolek sehnula se k dítěti a oběma rukama je zvedla. Chvíli s ním stála v náručí nad míru nemotorně ho držíc a dívala se mu s výrazem skoro až dětinské úzkostlivosti do tváře; na to si je v náručí pomalu urovnala, až pak je držela zcela pohodlně jako žena, která byla již několik dítek odchovala.

Náhle ji napadlo, že snad by bylo dobře, kdyby dítě pohýčkala. I začala jím nemotorně kýklati a obvyklým „pš“ – „pš“ konejšiti; ale dítko neustále mírně povrnívalo, jakoby bylo hýčkáním nespokojeno.

Paní Alžběta nevědouc si rady přitiskla je posléze mimoděk k ňadrům, ale hned je odstrčila a držela v nepatrné vzdálenosti od sebe. Náhodou se dítko buď tímto pohybem nebo z jiné příčiny utišilo – tvářinka jeho měla zase výraz mile smavý, očka byla klidně upřena na paní Alžbětu.

Chvíli se mu paní Alžběta dívala do oček, načež k němu začala šeptmo mluvit – ale nejinak než jako mluvívala se svým zamilovaným papouškem...

Avšak dítěti to nebylo lhostejno. Po několik okamžiků měla tvářinka jeho výraz jaksi ztrnulý, jakoby bylo překvapeno nebo uleknuto, po té začaly se rtíčky nemotorně křiviti, až se začalo usmívati... Současně vyhazovalo ony zvláštní, mile broukavé zvuky, které se nehrubě lišívají od „předení kořat“, což vše působilo na paní Alžbětu jako paprsky slunce po několikadenní nepohodě. Vážně starostlivá tvář její změnila svůj výraz – mírný úsměv počal pohrávati kolem jejích rtů...

V tom se dítko, abychom tak řekli, z celé duše rozesmálo – a paní Alžběta nemohla odolati... Mimoděk sehnula se ruče k dítěti, a mimoděk, vlastně skoro proti své vůli políbila dítě na čelo...

Teprve tím byl osud dítěte definitivně rozhodnut... Paní Alžběta se sice hned zase vzpřímila, ale prvním políbením byl učiněn první rozhodný krok ku přátelení se s nebohým stvořeníčkem.

Když pak po chvíli dítě počalo znovu vměti, počínala si paní Alžběta již směleji. Položila je na stůl, rozvinula, podložila čisté plenky a zase zavinula. Přistrčivši mu pak připravený nový cumlíček počala je hýčkati.

Dítě se ztišilo a po chvíli zamhouřilo oči. Paní Alžběta je opatrně položila do koše a svléknuvši se ulehla...

Byly právě dvě hodiny s půlnoci. Slyšela hodiny s blízké věže i ze salonu; po té usnula a spala tak klidně jako dítě až do rána.

Jak podivil se pan Morávek, když časně z rána po šesté hodině připlízl se po špičkách do ložnice své choti, by se s ní před svým odjezdem rozloučil, – netřeba dokládati... Spatřiv vedle lože v koši dítě a na loži klidné dřímající choť svou, nemohl jinak nežli vtisknouti jí na čelo políbení vřelejší než obyčejně, aby ji probudil.

Procitla jaksi udiveně; ale hned si připamatovala, co se bylo v noci sběhlo, – a pověděla to manželů svému několika slovy.

Odjezd páně Morávkův odročen; v bezprostředně následující „rodinné poradě“ pak usnešeno, aby dítě bylo přijato za vlastní...

A bez odkladu učiněno také, čeho bylo v tomto směru potřebí. Pan Morávek odebral se sám na policii, kde udal, co se bylo stalo, a prohlásil, že nalezenec přijímá za vlastního atd.; paní Alžběta pak se postarala prostřednictvím domovnice o mladou ženu, která byla ochotna za slušnou náhradu převzít v domě Morávkových péči o nemluvně atd.; slovem: v několika hodinách bylo vše vyřízeno aspoň předběžně a v několika dnech definitivně.

Takovým způsobem manželé Morávkovi nabyli, po čem byli již tak dlouho prahli. Tak octlo se ve šťastném kruhu jejich rodinném stvořeníčko, o němž se domnívali, že jim k dovršení blaha scházelo, a ze kteréhož doufali míti časem aspoň přibližně radost' a potěšení, jaké mívají rodiče ze svých vlastních zdárných dětí.

* * *

Co následovalo, jest vlastně dlouhý, po čtvrt' století se vlekoucí vychovatelský román s nečetnou řadou více méně všedních episod.

V rodině Morávkových zavládl nový život – svěžejší, nadšenější a radostnější, nežli byl posavadní.

Již v několika dnech neznala paní Alžběta většího potěšení nad pipání se „s vyžletem“, a sám pan Morávek přilnul za nedlouho k dítěti tou měrou, že by snad nebyl mohl ani vlastní dítě tak milovati.

Potěšení a radost' manželů Morávkových nezůstaly tajemstvím.

V nejbližším sousedstvu o tom různým způsobem vypravováno – a jak už jinak býti nemůže: záhadný případ a vůbec vše, co s ním bylo ve spojení nejdobrodružnějším způsobem vykládáno, tak že dokonce tu a tam mluveno i o tom, že snad jest nalezenec vlastním, ale nelegálním dítětem páně Morávkovým nebo docela paní Morávkové, a vše jen jaksi umluvená

nebo tajně provedená komedie atd. Avšak „ke cti“ manželův Morávkových musíme ujistiti, že vše to a podobné byly pouhopouhé domněnky, postrádající i nejnepatrnější pravdě podobnosti.

V prvních dnech a nedělích jevílo dítě – snad právě jen proto, že se s ním paní Alžběta i jiní přes příliš obírali – nápadnou živost' a svěžest', jakoby bylo k životu takofka násilně probouzeno. „Broukávalo“ a křivilo rtíky k úsměvu, kdykoli naň někdo chvíli mluvil nebo jiným způsobem je dráždil.

Ale již v první této době bylo by bedlivému pozorovateli neušlo, že vždy, jakmile takové dráždění přestalo, nabyla tvářinka dítěte výrazu klidného, ba začasť skoro až chladně ztrnulého. Bleděmodré jasné oko jeho dívalo se klidně „do světa“, t. j. na vše, co upoutalo jeho pozornost', tak že paní Alžběta začasť se vyjádřila, že je „jako vosková panenka“.

Jinak bylo úplné zdrávo a „učiněný andělíček“. Po celé dny a noci hrubě ani nezaplakalo, na nejvýše zavrňelo. Když mu dáno pítí a bylo převinuto, stišilo se s otevřenýma očkama a když pak se do syta do prázdna nadívalo, zamhouřilo oči a usnulo, neboli jinými slovy: nejsouc drážděno, vedlo zcela obyčejný život vegetabilní.

Při tom očividně sílilo, tak že za nedlouho „jen kynulo“, čemuž však dlužno rozuměti v ten smysl, že kostičky vůčihledě sílily.

Prodlením několika měsíců měla paní Alžběta z dítěte skutečně potěšení. Byltě to roztomilý „cvalíček“ – silný a po jídle a pítí „jako chrt“. Jinak byl jaksi nemotorný; když ho rozvinuli, protahoval se líně a nešermoval ručkama ve vzduchu jako jiné děti jeho věku. Když ho stavěli na nožičky, klesal pod tíží nápadně vyvinutého tílka, obzvláště bříška.

Následkem toho nikdo se nedivil, že dítě neběhalo tak brzy jako jiné děti. „Jeť příliš těžké,“ říkávala paní Alžběta. Rovněž tak nikomu nebylo nápadno, že v době několika měsíců dítě odnaučilo se takofka smáti. Smávaloť se vždy řidčeji, až pak posléze bylo vždy již potřebí zjevnějšího, skoro bychom řekli násilnějšího podráždění, nežli byl na něm vynucen úsměv, který v nejbližší chvíli opět zmizel, tak že tvářinka dítěte jevíla skoro neustále obvyklý svůj klid.

Z toho vysvítá, že byl tělesný i duševní rozvoj dítěte toho nápadně nenáhlý.

První jen poněkud srozumitelné slovo zablábolil nalezenec teprv asi na sklonku druhého roku věku svého, v kteréžto době také učinil první samostatné kroky – vše to ovšem k nemalé radosti paní Alžběty, které hrubě ani nenapadlo, že jiné dítky již v prvním roce věku svého žvatlávají, ba i pobíhávají.

Až do té doby dítě působilo manželům Morávkovým skutečnou radost' přímo záviděníhodnou. Žilit' již takřka jen dítěti, a nic jich více nebavilo, co nebylo s „ubohým

červíčkem ve spojení“. Avšak od chvíle, kdy dítě učinilo první krok a kdy na něm první zablábolení takorůka vynuceno, počala se až dosud nezkalená radost manželů Morávkových znenáhla kaliti. Počaliť pozorovati, že není dítě ani z části tak čilé, svěží a vnímavé jako jiné děti jeho věku; neušlot' jim, že jest těžkopádné, nemotorné a duševně jaksí zakrnělé.

S počátku arci se ještě těšili nadějí, že snad po roce nebo po dvou letech, až přijde „do světa“, t. j. mezi jiné děti, aspoň poněkud se vzpruží; ale po uplynutí dalších dvou let byl asi čtyřletý hošík právě tak váhavý, nevšímavý, nechápavý a nemotorný jako dříve.

Pravda – byl „dobrák“; byl tichý, ba dovedl si mnohdy po celé hodiny sám a sám někde v koutku s několika střípky a hadříčky hráti; avšak když jej někdo oslovil, mnohdy ani hlavy nezvedl, neřku-li aby se byl ozval nebo docela vyskočil jak jiné dítky dělávají. Nejprudší a naprosto nepředvídaná rána v bezprostředním jeho blízku nevyrušila ho než na chvíli. Zvedl hlavu, rozhledl se pomálu kolem sebe a upřel pak zase zrak na místo, kam se díval nežli byl vyrušen. Často se také zadíval upřeně kamsi v neurčité prázdno – buď na podlahu, na stěnu nebo na strop – a zeptal-li se ho někdo, kam se dívá, vypoulič jen oči a nevěděl, co říci.

Po dalších asi dvou letech, dříve ještě nežli počal choditi do školy, stala se s ním jakási, ale v celku nepatrná změna. Manželé Morávkovi posýlali jej s opatrovníci častěji mezi děti, aby „se osmělil“.

Hošík začal „skotačiti“, možno-li totiž slovem tím správně označiti bezúčelné pobíhání s místa na místo, poskakování atd., jak byl viděl u jiných dětí; ale což vše platno, když jej to po čtvrt' hodině a mnohdy již dříve omrzelo, když začasté již po několika skocích náhle se zastavil a couval kamsi do zákoutí a raději se na skotačící děti pouze díval?!

Hra a hračky nezdály se míti pro něj žádné vnady. Od neútlejšího mládí byl hračkami v pravém slova smyslu zasypáván. Paní Alžběta byla v té příčině pravou virtuoskou. Ubírajíc se hlavními ulicemi pražskými zastavovala se před každým krámem hračkářským, aby pro „ubohého červíčka“ vyhledala hračky nejvhodnější – a tím se stalo, že prodlením asi šesti roků nebylo v Praze hračky, kterou by nebýval šťastný nalezenec oblažen.

Ale již v prvním a druhém roce nejevili na lesklém a cárovitém haraburdíčku žádné zvláštní záliby. Vztáhl sice po každé nové hračce buclaté ručičky, ale vždy jaksí líně a nemotorně. Chvíli se na hračku díval, chvíli ji na všechny strany obracel; potom jakoby neměl ani tušení, k čemu je a jak si s ní má hráti, buď ji odložil neb upustil. Byla-li křehká a rozbitelná, zůstala pro budoucnost' nepovšimnuta.

Nepoměrně větší potěšení zdálo se mu působiti, když náhodou v zahradě nebo někde jinde jakýkoliv všední předmítek zbudil jeho pozornost'.

Prostinká květinka, malilitký brouček, lesklý nebo nelesklý nějaký kamínek zcela obyčejného tvaru a podobné bývalo mu začasté, jak se zdálo, milejší vzácného haraburdí. Věnovalť tomu aspoň obyčejně pozornost' déle a bedlivěji; ale i tyto předměty nezdály se ho nikterak vábiti na dlouho, ba skoro možno říci, že mu byly také více méně lhostejny. Vše to mělo za následek, že paní Alžběta přišla konečně asi po pěti letech ku zcela přirozenému náhledu, že se dítě hračkami přesytilo. I uposlechla rady manželovy a nekoupila dítěti asi po půl roku žádné nové hračky, jsouc pevně přesvědčena, že po „mravném tomto vyhladovění“ bude dítě jeviti aspoň poměrně větší zálibu na hračkách. Posléze pak je sama dovezla v kočáře před nejbohatší hračkářský krám, dovedla je do krámu a vybídl, by si vybralo, co se mu líbí.

Hošík chvíli se nejasně rozhlížel; matný, skoro lhostejný zrak jeho svezl se s předmětu na předmět, načež utkvěl na prostinkém bičíku.

„Chceš něco?“ optala se konečně paní Alžběta.

„Nechci.“

„Nic? Ani ten bičík!“

„Nic – ani bičík!“

„A což kdybych ti bičík přece koupila. Chtěl bys?“

„Chtěl.“

Paní Alžběta bičík koupila.

„A což kdybych ti koupila ještě něco?“

„Kup!“

Paní Alžběta jala se vybírat.

„Chceš tohle?“ optala se ukázavši na nějakou hračku.

„Třeba,“ odpověděl hošík suše, a paní Alžběta koupila.

Tak zakoupila neméně než asi dvacet hraček – slušnou hromádku, a konečně se ještě jednou naposledy optala:

„Chceš to všechno!“

Hošík, který byl až dosud při každé otázce přikyvoval, náhle zavrtěl hlavou a pronesl jen jediné slůvko:

„Já?“

„Nu, kdož jiný?“ mini nejlaskavějším hlasem paní Alžběta, a hošík rozhodně odvětil:

„Já – nechci. Nic!“

Vybrané hračky byly mu přes to přece domů dopraveny; leč hošík si jimi nehrál, zůstalyť mu lhostejny.

V šestém roce věku svého byl hošík ještě duševně tak opožděný, že manželům Morávkovým raděno, by ho neposílali ještě do školy. Nedovedlť vůbec ani hlavní barvy rozeznati; pletl si červenou s modrou, modrou se zelenou atd. Rovněž bylo neobyčejně nesnadno vpraviti mu pojem o pravé a levé straně; slovem: chápavost' a rozlišovačnost' jeho byly tak nepatrný, že poslán do školy teprve po roce.

Mravnějšího, tiššího a pozornějšího žáčka však nad něho nebylo. Seděl ve škamně „jako pěna“ a zraků svých od učitele vůbec ani neodvracel. Byl-li však učitelem na věc otázan, vstal a zůstal státi, jakoby nevěděl, byl-li vyvolán on nebo někdo jiný; vždy odpovídal teprve na druhou, třetí otázku a začasťe dosti nemotorně.

Nechť však byl pochválen nebo pokárán, vždy jevila tvář jeho klid. Nechť odpověděl správně nebo nesprávně, vždy měl hlas jeho přízvuk stejně klidný a jistý.

Chápavost' jeho byla i ve škole nápadně nepatrná. Trvaloť déle nežli měsíc, než se naučil držeti péro v ruce, a rovněž tak dlouho nežli dovedl správně rozeznati čáru svislou od vodorovné. Paměť jeho byla tak chatrna, že nejjednodušší slova musil sobě stokrát opakovati nežli si je na chvíli pamatoval. Přes den a noc pak zapomínával i slova před tím výborně naučená.

Doma dovedl celé hodiny proseděti s knihou v ruce, upíratí zrak svůj na písmenka a polohlasitě hláskovati; přes to uměli všickni spolužáci daleko dříve obstojně čísti nežli on. Psaní šlo ještě hůře; pro učitele to byla pravá muka – hoch čmáral „jako kočka“. Nejhůře bylo s počty. Sčítání a odčítání šlo sice správně, ale tak loudavě, že začasťe i vzorně trpělivému učiteli přecházela trpělivost'.

První rok školního vyučování skončil s tak nepatrným prospěchem, že byl hoch mezi žáky nejposlednějšími.

Přes to přece – ovšem jen s ohledem na vážené pěstouny, postoupil do druhé třídy a raděno jen, aby mu byl vzat domácí učitel.

Hoch učil a mučil se nyní s dvojnásobnou pílí, byl mravný a vytrvalý; ale což vše to naplat, když nestačí – duševní schopnosti!...

Manželé Morávkovi k nemalému zármutku svému seznali, že jest hoch přece jen jaksi přirozené připitomělý.

Přes to nevzdávali se přece ještě naděje úplně. K jejich cti budiž připomenuto, že k radě výborného paedagoga vzali útočiště ku prostředku za takových okolností jedině možnému: k vyučování názornému. Domácí učitel byl požádán vyučovati hocha výlučně jen tímto způsobem, a paní Alžběta i její manžel snažili se ze všech sil vzpružiti ducha hošíkova tím, že jej brali na venek i do zábav a vůbec všady, kde na něj nějaké vlivy působiti mohly.

Za nedlouho jevil se, ovšem jen mírně, účinek tohoto vyučování. Hoch zůstal sice na pohled klidným nebo správněji řečeno váhavým, nemotorným a připitomělým jako dříve, ale mnohá odpověď, zvláště když mu popřáno času ku přemýšlení, byla svědectvím, že hloupým není; ba začasť i pouhá otázka jeho skoro překvapila.

Po dva, po tři roky kojili se manželé Morávkovi nadějí, že snad hošík časem přece se duševně vzpruží aspoň tou měrou, aby prospěchem svým školním vyrovnal se spolužákům prostředně nadaným. Ale léta minula, aniž osvědčil jakékoli zvláštní nadání. Byltě již asi dvanáct roků stár a jako vždy – zase mezi žáky nejposlednějšími.

Teprve nyní, když byli na vlastní uši začasť od zcela cizích osob zaslechli nehrubě pochvalný úsudek o ubohém hochu, manželé Morávkovi počali chápati pravý stav věci.

Hoch byl jim tak přirostl k srdcím, že jim srdce ta takměř krvácela. S počátku jim bylo líto, že nedočkají se radostí, jakých očekávali... V duších jejich se hnulo sobectví, později však pocit ten ustoupil pocitu ušlechtilějšímu: útrpnosti a soucitu s hochem samým... Bylot' jim líto hochu, a paní Alžběta začasť se slzami v očích o hochovi rozmlouvala, a pan Morávek jen stěží slzy potlačil.

Duševní stav obou, zvláště v osamělých chvílích, když se zapředli ve vzpomínky, býval svrchovanou měrou teskný, trapný, ba bolestný. Místo sladce zádušně rozchvívajícího pocitu nevyplněného, ale přece ještě splnitelného přání, kterým před dvanácti a více lety doufali dovršiti rodinné i osobní své štěstí, zaujal pocit v nejvyšší míře trapný a palčivý – pocit trpké beznadějnosti... Bývalot' jim jako lidem, kteří po celý svůj život v něco doufali, něčím se těšili, od něčeho spásu očekávali a konečně, když se vytoužená chvíle přiblížila, nabyli nezvratného přesvědčení, že jest vše a k tomu na vždy ztraceno.

Přes to vše zůstal jim hošík „klenotem“, ba snad právě tím stal se jim skoro modlou, nejinak než asi jako vroucně milované, ale churavé dítě, o němž jsme přesvědčeni, že jest stav jeho úplně beznadějný... Milovalit' „ubohého hochu“ takořka křečovitě. Každé jeho přání, ba každý záchvěv jeho duše byl jim rozkazem. Zasypávali jej vším – pečovali o něj s něžností a vroucností, jaké jest člověk vůbec jen schopen...

Ke cti páně Morávkově budiž však připomenuto, že nepoddával se citu v té míře jako předobrá paní Alžběta, že snášel dosti krutou „ránu osudu“ v celku s resignací, ba více – že stále ještě vyhledával cesty a prostředky, kterýmiž by bylo možno palčivost' trapného pocitu aspoň zmírniti.

Při každé možné příležitosti uchyloval se o rady buď k výtečnému nějakému lékaři, zejména ku psychiatrům, buď na slovo vzatým paedagogům.

Hošík byl nucen dáti se nesčetněkrát lékařsky ohledati, a vždy znělo dobrozdání v ten smysl, že tělesně i duševně jest úplně zdrav.

Odpovědi a rady paedagogův byly záhadnější: obyčejně pokrčení ramenoma a konečně výsledek: „Což vše naplat, když jest prospěch vzorného školního i domácího vyučování přece jen tak nepatrný, že rovná se skoro prospěchu naprosto netalentovaných...“

Pan Morávek však nelenil; zkoumal a pátral, kde a jak vůbec mohl, až kdysi náhodou dopídl se aspoň jiskerky naděje. Výtečný jeden paedagog byl jej totiž upozornil, že duševní rozvoj není u každého stejný, že mnohý dospívá rychle, jiný pomalu a ještě jiný „plžovitě“, a uvedl mu také z dějin některá jména vynikajících mužů, kteří byli z mládí naprosto žádného nebo nepatrného nebo pochybného nadání prozrazovali, jako Napoleona, Newtona a j., o nichž jest zjištěno, že byli hoši zcela obyčejní, ba nemotorní, a ničím neprozrazovali, v jakém směru později vynikli.

Maje jednou vodítka jal se pan Morávek konati studie o obmezených z mládí hlavách, které v pozdějším věku nad jiné vynikly. Nalezl jich v dějinách slušnou řadu. Vedle již připomenutého Napoleona byl i Wellington z mládí „hoch ničím nevynikající“. Slavného botanika Linného pokládali učitelé jeho prostě za hlupáka; Newton sedával ve škole v poslední škamně mezi žáky nejobmezenějšími; teprv úsměšky spolužáků jej povzbudily k pilnosti, že v brzku nad jiné vynikl. Slavný fysik Arago neuměl ve čtrnáctém roce věku svého ještě čísti; ale po čtyřech letech byl již mezi nejlepšími chovanci polytechnické školy. Walter Scott byl z mládí neohrabaný a učil se jen s nechutí. Hogarth byl v celku nevědomec; pravopisně psáti nenaučil se nikdy. Robert Burns vynikl sice v tělocviku, jinak však byl „připitomělý“ po celý svůj život. Sheridan, Olivier Goldsmith, a zvláště Alfieri byli mladíci obmezení; Alfieri dokonce pokládán za „nenapravitelného hlupáka“, kterýž teprve po té, když byl půl Evropy procestoval, začal studovati s úspěchem. I duchaplný kritik ruský Vasil Grigorjevič Bělinský byl z mládí tupec a nevědomec, tak že byl z moskevské university pro „neschopnost a nedbalost“ vyloučen.

Vypočítání všech těchto a celé řady jiných historických obmezenců, neohrabancův a nemotorů z mládí padalo do duše paní Alžběty jako krůpěje osvěžující rosy – počalať se jako její manžel znova oddávati naději.

A tak se stalo, že takorka zbožňovaný hoch přes veškeren svůj posavadní neúspěch dán konečně přece na studie.

* * *

Rok míjel po roce...

Hoch dospěl v mladíka – paní Alžběta a pan Morávek stárli...

A jako v nižších školách nebylo i ve vyšších pilnějšího, pozornějšího, správnějšího, ale zároveň také chladnějšího, nemotornějšího a právem možno říci „dřevnějšího“ studenta nad adoptovaného nalezence.

Byl vzorně pilným, studoval s napjetím veškerých svých sil. Snad žádný z jeho kolegů neměl tolik a takových učebních pomůcek jako on. Každé jeho přání, ba každý pokyn každého učitele jeho vyplněn jako nejpřísnější rozkaz. Mezi nejdůvěrnější přátely jeho byli nejdůmyslnější, nejznalejší, nejčilejší studenti, kteří studovali s prospěchem přímo závidění hodným.

V osmi letech dospěl v tělesně švarného, zdravím kypícího mladíka v celku příjemného, ale přece chladného neb aspoň nevábícího zevnějšku.

Byl velký, silný, kostnatý a v celku souměrné rostlý. Přes to mu žádný šat neslušel – byltě v tomto vzhledě nad míru nedbalý... Tvář jeho nebyla právě ohyzdna; ale výraz její byl netečný, skoro bychom řekli přiblblý. Oko jeho jen zřídka se zalesklo a ještě řidčeji zajiskřilo; bylo jaksi zamženo a tím obyčejně bezvýrazno.

Byl nemluva. Promluvil-li přece, zněl hlas jeho nesměle, drsně; občas se i zajíkal, ba zakoktával.

Úsměv býval na jeho tváři „hostem řídkým“ – a srdečně, „z celé duše“ se rozesmáti, posud ho ještě nikdo neviděl.

Pěstoun jeho, pan Morávek, však přes to vše nedal se ničím mýlit. Snaha jeho čelila přede vším ke vzpružení mladíkova ducha – divadlo, koncert a vůbec všechny zábavy, v kterýchž se připravuje požitok duševní, časté výlety po Čechách a každoroční cesty ferialní do ciziny – slovem: všechny páky, sloužící ke zbystření ducha, byly po celou řadu let v práci; avšak výsledek všeho toho byl tak nepatrný, že nestál hrubě ani za řeč.

Mladík zůstal v podstatě tímže nemluvným, neohrabaným a připitomělým jako dříve a vždy jen s největší nouzí, hlavně z ohledu na vzorné pěstouny „proklouznul“.

Tak odbyl gymnasium i maturitu a nastoupil studia universitní.

Pan Morávek i jeho choť byli se sice již dávno vzdali veškeré naděje na vyplnění svých dávných přání; nicméně nemajíce jiné radosti nežli s „lítostí a žalem sloučené vřelé přichylnosti a lásky k ubohému mladíku“, nenamítali ničeho, když se dal zapsati na fakultu filosofickou.

Věděli již, že nebude prospívati ani zde; ale právě proto, že nestudoval „k vůli chlebu“ a po odbytých studiích nemusil hledati žádného praktického zaměstnání – poněvadž bylo již

dávno pevně ujednáno, že stane se jediným dědicem značného jmění svých pěstounů – ponechali mu tito úplnou a neobmezenou vůli a svobodu.

Mladík však svobody své nezneužil.

Zůstal co do povahy tímže dobrým, tichým, skromným, vždy a ve všem ochotným, ale zároveň také nemotorným, ba skoro přiblblým mladým mužem jako dříve, leda že častěji než kdy jindy vyhledával samotu a dovedl celé hodiny, ba začasť i půldny trávit v polotupém zadumání.

Svět se všemi radovánkami a rozkošemi, jenž mu byl jako zřídka komu dokořán otevřen, neměl pro něj žádné vnady. Odloučenost' a samota byly mu nejmilejší; ba zdálo se skoro, že život poustevnický, vůbec odumření světu bylo by jej v pravém toho slova smyslu oblažilo, kdyby býval nějakému oblažení vůbec přístup.

Tak minuly další čtyři roky...

Fakulta filosofická absolvována, ba i zkoušky, ovšem s tímže skoro nedostatečným prospěchem jako jinde odbyty.

Nadešly poslední prázdniny.

Pan Morávek a paní Alžběta byli sestárlí; byliť již stříbrovlasí... Četné vrásky v dobrodušných, laskavých tvářích byly zřejmým důkazem, že život obou kloní se již k západu...

Paní Alžběta byla již stařenou skoro šedesátiletou, pan Morávek pak o několik roků starší...

Pozemské štěstí bylo jim sice přálo, ale štěstí a blaho duševní, ono zvláštní uspokojení, pro které nemá lidská mluva ani slov a které jediné činí člověku pozdní podzim a zimu života snesitelnými, bylo se jim – vyhnulo...

Nebyli sice nešťastní; neboť i trpkému pocitu, jež v duších jejich budívalo nesplnění nejvšelijšího přání, aby se totiž na adoptovaném synovi dožili radosti, jako jiní šťastnější rodičové – byli časem svým aspoň poněkud uvykli...

Avšak což vše to na plat, když trapný a začasť i bolestný pocit ten vzbuzován nyní častěji než kdy jindy. Četní známí a přátelé byli se na svých dítkách dožili skutečně nemalých radostí. Staříčtí Křikavovi na příklad dožili se na svých dítkách skutečně řídkého potěšení. Nejstarší syn – před čtyřicetiletými lety hulanský důstojník, byl již dávno plukovníkem; mladší syn proslaveným lékařem, a dcera – tehdá „krev a mléko – svěží růže – a duchaplná –“ byla se proslavila jako virtuoska.

Pravda sice, že někteří známí nedožili se na svých dítkách žádných neb aspoň nevalných radostí; ale tento druh lidí manželům Morávkovým zřídka kdy tanul na mysli –

nemělit' proň skoro ani smyslu, leda – což však bylo zřídka kdy – stihl-li některé z jejich přátel a známých podobný „osud“ jako je samé.

V takových případech cítili s ubohými rodiči upřímnou soustrast' a dovedli hoře a zármutek jejich oceniti.

Nicméně vším tím vlastní jejich žal nikterak nebyl odčiněn, ba ani zmírněn.

Paní Alžběta stala se aspoň prodlením let, když už nebylo žádné naděje – skoro zádumčivou. Tiché hoře hlodalo na jejím srdci znenáhla sice, ale s houževnatostí zlého svědomí – skoro nic ji už netěšilo; ba ani hudba a divadlo, jež druhy nade vše milovala, neměly pro ni vnady a přitažlivosti.

Pan Morávek snášel sice neodvratný „osud“ s resignací muže, který byl společně se svou chotí vykonal svou povinnost'; leč i on nemohl se již ze života radovati tou měrou, jakoby se byl snad radoval, kdyby...

* * *

Tak trávili dobří a laskaví tito starouškové v míru a klidu a přece v tajném, tichém hoří poslední prázdniny adoptovaného syna na rozkošném letohrádku nedaleko Prahy, když nadešel významný den – šedesátých narozenin paní Alžběty.

Jako každoročně uspořádal pan Morávek i tentokráte ku potěše „své milé Alžběty“ malou domácí zábavu – koncert a divadelní představeníčko, k němuž pozváni nečetní, ale vybraní hosté z kruhu nejdůvěrnějších přátel a známých.

Paní Alžběta se tomu sice tentokráte vzpírala; nicméně – co pan Morávek činil, „dobře činil“ – a tak zábava zahájena...

Bylo čarokrásné odpůldne v měsíci září. – Zábava odbývána v parku, kde bylo postaveno improvizované divadélko...

Hostí bylo skoro padesát. Paní Alžběta seděla v popředí a byla zádumčivější než kdy jindy; pan Morávek seděl po pravé, adoptovaný syn po levé její straně – když o páté hodině zahájen koncert.

Koncertovali výborní umělci – potlesk byl všeobecný...

Po koncertu sehrán jednoaktový žertík dvěma herci a herečkou, kteří byli zvláště pozváni, načež střídaly se hudební a zpěvní kusy s různými vážnými i žertovnými deklamacemi.

Byla to v celku zábava ryze umělecká, ale přece jen jaksi všední a skoro možno říci unavující. Umělcům sice tleskáno, ale spíše ze zdvořilosti k domácí paní jako jubilantce nežli z vnitřního popudu.

Tak nadešel večer, když ohlášen kus poslední – deklamace vážná.

V parku rozkládalo se již poetické šero. Slunce bylo před půl hodinou zapadlo – kolkolem panovalo večerní ticho – vzduch byl sytě vonný – slovem: večer byl v pravdě čarokrásný.

Paní Alžběta seděla na svém křesle bez hnutí jako socha. Majíc bílé ruce v klíně křížem složené, upírala zrak na jeviště, kam byl právě vystoupil mladý herec, aby přednesem svým zábavu ukončil.

Tvář paní Alžběty jevila však nezměrnou unavenost'. Byloť zřejmo, že touží po samotě, po klidu – a že snad i tajné tiché hoře její znovu se přihlašuje k domnělému svému právu...

Herec zahájil svou přednášku.

Přednášel klidně a s přiměřeným přízvukem nebo-li jinými slovy – přirozeně a tím také v pravdě umělecky prostou a přece úchvatnou báseň o nalezenci, kterého se byli cizí lidé ujali a svrchovaným dobrodiním zasypali.

Motiv prostinký, skoro až chudičkový; ale provedení přímo mistrovské... Nebyla to báseň v běžném slova smyslu, nýbrž hluboká allegorie lidskosti – tklivá a dojemná, rozechvívající a konejšíci zároveň...

Líčen v ní krutý zápas nešťastné matky, nežli své ubohé robě odložila, líčen v ní duševní rozvoj dítky, když počalo osud svůj chápati, a prostými, ale úchvatnými slovy slavena lidskost' jakožto jediná spása...

Bylo to cosi, jako když prudká bouře doburácevši znenáhla se vzdaluje, až nastoupí v přírodě klid, a zlaté slunce v plné své čarokrásě se objeví – cosi, jako když beznadějnost' znenáhla mizí, a konečně sladký mír se vloudí do duše...

Co cítila paní Alžběta, nelze vypověděti.

Bylo jí jako posud ještě nikdy. S počátku se jí srdce křečovitě zúžilo, a slzy vyhrkly jí z očí; ale později slzy uschly, a tvář její se vyjasnila – nejinak nežli jako by byl anděl míru duši její políbil...

Herec na jevišti domluvil – bouře potlesku zaduněla mu v odměnu... Báseň učinila hluboký dojem na každého...

„Kdo je básníkem?“ zvolal náhle kdosi z hostův.

Uklánějící se herec cosi oznamuje; ale za panující bouře potlesku slovům jeho nikdo nerozumí.

I paní Alžběta byla se naklonila ku svému adoptovanému synu a zašeptala:

„Nevíš?“

„Vím“ – odpovídá také šeptmo mladý muž, načež jaksi stydlivě dodal: „Já!“ . . .

Je možno, je třeba ještě něco dodatí?

Pochybujeme...

Dospívající mladý muž byl poprvé v životě svém dovolil nahlednouti v bohatý, ba závidění hodný život svůj duševní – a jasná, ba stkvělá perspektiva, která se paní Alžbětě a jejímu choti otevřela, převážila vše..

Nemotora tělem, nemající zdánlivě pro zevnější svět hrubě ani smyslu, politování hodný ubožák, který přes všechno úsilí nemohl se vyšínouti ani k tomu, aby zdál se býti aspoň prostým vzdělavcem jako statisíce jiných, objevil se náhle jako obr, jako tvůrčí duch...

Nyní – po několika jen letech – náleží mladý muž ten mezi přední básníky, a pozdní život pěstounův jeho jest oslazen nejvzácnějším vědomím, že vychovali netoliko vzorného člověka, nýbrž nenahraditelný talent.

O masopustním koncertu

Masopust zahájil svou několikanedělní vládu – ples stihá ples...

Zde zimničné rozechvění lásky i tance chtivých, tam bláhová marnivost' pošetilých, onde pak strojená nebo skutečná netečnost' blaseovaných, kteří jsou mimoděk strženi do víru. Mysli dobré čtvrtiny Prahy jsou upjaty k několika jen místům, kde se ruch masopustní soustřeďuje.

Jaký div, že i hôtely, hostince, ba krčmy, ve kterých ruch ten doposud ještě nikdy nezavládl, mění svou tvářnost'.

Vetší nebo menší prázdnota, unavenost', ba nuda zírá ze všech koutův.

Obyčejně ten neb onen z každodenních hostů schází nebo přichází unaven, ba rozmrzen po probdělé noci.

Mnohdy nejví ani jediný stůl obvyklého svého vzhledu, a jen občas zavládne zde v normálních poměrech šum a ruch obvyklý.

Ale jak zcela jinak bývá v místnostech těch v případech mimořádných, když tam na příklad kapela koncertuje!

Veselá, bujná píseň – křepká polka nebo dráždivá mazurka a jiný taneční kus nalézá v masopustě vždy vnímavější posluchače než kdykoli jindy. Zaplašuje unavenost a nudu, rozjařuje – jakoby i ti, kdož jsou ruchu masopustního vzdáleni, cítili s těmi, kteří víří v tanečním sále...

Tak jest i v prostranném saloně, v němž právě koncertuje jedna z nejlepších kapel civilních. Každý stůl jest obsazen, host vedle hosta – místnost jest v pravém slova smyslu přeplněna.

Podobné tu bývá sice skoro vždy, kdykoli je zde hudba; leč právě dnes po několika dnech masopustního poloprázdna sešla se zase jednou společnost nad míru četná, by v náhradu za vír masopustní vzala za vděk obyčejným koncertem.

Kapela koncertuje již od osmé hodiny.

Kusy vážné a zádumčivé zůstávají téměř bez dojmu. Obecenstvo sice naslouchá; ale ruch a šum skoro se ani nepřitlumuje, a když kus končí, zatleská jen tu a tam nějaký milovník hudby.

Podobně naslouchá se i duchaplným variacím jen „na půl ucha“.

Za to když zazní vířivá polka neb unášející kvapík – jakoby se byla zábava tajemným kouzlem rozpoutala. Oči dám mimoděk se rozjiskřují; ten v taktu podupává, onen bubnuje prsty na stole; zde jeden host špoulí rty, jakoby pohvizdoval, tamo jiný celé tělo mírně rozhupuje.

Hluk a šum mění se skoro ve vřavu, která občas i hudbu přehlušuje. Když pak po několika minutách hudba končí, duní místností dlouho trvajícím potlesk – a kus musí býti jednou, ba i vícekrát opakován.

Ký div, že kus známý, vlastně právě oblíbený, při kterém byl ten neb onen z přítomných buď letos nebo vloni vířil v kole, rozjařuje v míře ještě větší; ký div, že kus, při kterém obecenstvo jaksi „spoluúčinkuje“, byť i byl skoro trivialní, přímo rozplameňuje.

A tak i zde.

Kapela koncertuje již po tři hodiny – zábava jest vždy volnější; šumu a hluku přibývá...

Po směsi národních písní zanotovala kapela první českou polku Hilmerovu.

Patriarchální tempo, prostinký motiv hudební a primitivní rozvedení jeho – celek působí jak archaismus a zůstává bez ohlasu. Nikde ani ruka se nezvedá, by zatleskala...

A jako v náhradu za „promarněných“ několik minut spouští kapela o vlastní újmě a bez jakéhokoli vybidnutí jednu z oněch polosprostých písní, která jest od nějakého času v rozjařené společnosti české vždycky vítána, – poněvadž se při ní „spolupůsobí“.

Přes všechnu svou všednost' budí již předehra jakousi pozornost'. Měkký, skoro bychom řekli dojemný motiveček, rozvedený v pološablonovitou a přece místy rázovitou rozmarnost', hned po prvních zvucích rozjařuje.

Melodie známé létací písně o kanonýru Jabůrkovi působí přes všechnu svou polojarmarečnost' jako nejrázovitější stkvost národní písně rozmarné.

Zábava téměř u všech stolů jako na povel umlká; pozornost' skoro všech jest upjata k tónům, které se vlní hučivým ruchem a šumem, jež přehlušují.

Ten pomručívá, onen polohlasitě a jiný nahlas odzpěvuje i slova – zde jednotlivec, tam celý stůl zdá se býti jako elektrisován. Skoro všechny tváře jeví onen nevyličitelný výraz, jaký dovede vykouzlit jen bujná rozmarnost'. Oči se rozjiskřují, rty sešpulují se k satyrickému úsměvu nebo se rozšklebují k smíchu takměř náhle vzbuzenému – slovem: neviditelný diblík humor se škraboškou satyry osvědčuje svou neobmezenou moc.

A když pak po chvíli zazněla melodie rázovitého refrainu: „A u kanonu stál a pořád ladoval“: zazněl refrain ten skoro jako z jedněch úst.

A v hudbu i zpěv duní temné rány, kterýmiž podle tempa melodie v středu kapely i u mnohých stolů napodobují trivialně rány z děl.

Obecenstvo „spolupůsobí“ s ochotou takměř dětinskou.

Hudba i zpěv hlučí dále s veškerou dissonancí umění spřeženého s dilletanstvím i neumělostí.

Sloka druhá, provázená hudbou zdánlivě sesílenou, zpívá se již jako ve sboru.

Vřava jest téměř ohlušující – u všech stolů panuje zvláštní, přímo nevyličitelný ruch.

Jen v nejzazším koutě salonu sedí jeden host se založenýma rukama a s výrazem mrazivého klidu v rázovité, sluncem do hněda ožehnuté tváře – obstarožný to pán, kdysi setník u dělostřelectva.

Když zazněla předehra písně, upíral zrak svůj kamsi v neurčité prázdno. Šedé oko jeho se zornicí takměř jako máček jest sice na pohled bezvýrazné, ale přece sokolí, dalekozraké.

Chvíli sedí vzpřímen a bez pohnutí jako přimrazen; po té se nahýbá na zad a opřev se o lenoch přimhuřuje oči.

V tváři jeho ani sval se nezachvěl.

Zdá se, že naslouchá hudbě a zpěvu, a přece nevidí, co děje se kolem něho, – duše jeho hrouží se ve vzpomínky.

Přikrčen za zbytkem nějaké staré zdi rozhlíží se po krajině.

Je letní jitro; slunce bylo se právě vyhouplo nad obzor, a lehýnká mlha zahaluje vzdálenější předměty v poloprůsvitný závoj.

Před ním – dívát' se s osamělé výšiny se širokým temenem – rozkládá se v půlkole široký, žírný údol končící v dáli asi dvou tisíc kroků smrkovým nebo jedlovým lesem, po jehož pravé i levé straně vystupují strmé skaliny.

Nevidí než-li žlutá pole, tu a tam strniště, místy zelený koberec luk nebo přihnědlou, zeleně olemovanou mez a nejniže v údolu klikatě se vinoucí stříbrný potůček.

Krajina jest liduprázdna.

Kam oko dohledne, nikde ani chatrčky, nikde živé duše.

Jen občas přelétne nad jeho hlavou cvrlikajíc nějaké ptáče, nebo se vznese ze žitniště skřivánek, aby zkusil pružnost' svých tetelivých křídel a produkoval se svým řinkavým zpěvem.

Kolkolem panuje sice ticho, ale nikoli úplné. Rušit' je podivné zvuky, jako když občas řetězy zalomcuješ, nebo kůň přitlumeně zaržá.

On však nemá pro nic kolem sebe smyslu. Zrak jeho jest neodvratně upřen ku pokraji lesa, jehož první stromy jen přebíhá, jakoby čekal, brzo-li se některý z nich pohne.

Jest sice jist, že od lesa nikdo by ho neshledl, ba že by neshledl ničeho za ním na plochém, na zad mírně se sklánějícím hřebenu vršiny, s které se dívá – a přece se číhavě opatrně příkrčuje, jakoby se bál, že může býti od lesa přece jen zahlednut.

Na vršině není však sám.

Kdyby se jen poohledl, spatřil by v místech těch posud ještě nikdy nevidaný malebný obraz.

Neméně nežli pět baterií stojí tu ve velikém půlkruhu připraveno k palbě. Čtyřicet kovových jícnu jest namířeno směrem k lesu a panují celému údolu.

Mužstvo stojí u děl jako sochy.

Svěží ranní větřík rozvívá chochole čák a někdy i malebně přes bedra přehozené kabátce.

Ve tvářích všech jeví se napjatý, ale přece mrazivý klid.

Za každou baterií viděti opodál několik čet pěchoty s nasazenými na puškách bodáky, ale „se zbraní u nohy“, – za nimi skupiny koňů, s nichž byli důstojníci i poddůstojníci slezli, a ještě dále skupiny příprěže s předními vozíky a povozy s nábojem.

Přes to vše, že každou chvíli přicválá nějaká ordonance, nebo ten či onen kůň se pohne, ba vzepne, nebo některý důstojník nebo poddůstojník popojde několik krokův, aby udělil nějaký rozkaz nebo na něco upozornil: – má celek přece ráz jakési ztrnulosti.

Velitel prostřední batterie však se neohledl. Sokolí zrak jeho jest napjatě upřen k lesu neméně než asi půl hodiny již...

Náhle kmitlo cosi v temném zelenu lesa jako bělavý blesk... Velitel se napolo vztýčil a obrátiv se pokynul pouze rukou.

U všech osmi děl jeho batterie nastal mírný ruch a šum – děla, ač připravena, hotují se k prvnímu výstřelu...

Skoro v nerozdílné chvíli vystoupilo z temna vzdáleného lesa současně několik řad podlouhlých tmavých skvrn – první, doposud ještě dle předpisu v rovné čáře postupující roje.

Velitel poznovu jen napolo se otočil a mávnul rukou po druhé.

Hned po té zazněl od děl odměřený povel:

„Šrapnely – dva tisíce kroků!“

A po krátké přestávce několika jen vteřin, kterých užito ku přesnějšímu ještě namíření připravených děl, zaznělo komando:

„Číslo první – pal!“

Švihavě dunivá rána zahoukla a rozechvěla ranní vzduch. Kotouče bělavého kouře vznášejí se nad dělem, z něhož bylo právě vypáleno.

Hned po té zní však klidně komando dále:

„Číslo druhé a třetí – pal!“

Dvě rány zaduněly takměř současně.

A v téže skoro chvíli slyšeti povel: „Číslo čtvrté – pal!“ a hned po té: „Půl batterie – salvu – pal!“

Zaduněla rána – hned po ní čtyři rány současně, načež v odměřeném tempu slyšeti jednotvárná komanda, na která houká tu rána za ranou, tu dvě nebo čtyři současně...

V několika vteřinách jest celá batterie zahalena v bělavý kouř, jež svěží ranní větřík rozvívá nebo žhaví jazykové na chvíli jako žluté blesky rozrážejí.

Po prvních dvou, třech ranách zahájily palbu i ostatní batterie po pravé i levé straně. Rána duní za ranou, salvy půl baterií, ba celých baterií hřimavě houkají, až se půda otřásá, tak že se zdá, jakoby celé temeno návrší přecházelo ve vlnitý pohyb.

Ohlušující dunění a houkání však řídí přesné velení.

Všechno děje se s klidem, s rozvahou a závidění hodnou chladnokrevností. Nikde ani nejmenší stopy po nepořádku – každé jednotlivé dělo, každá půl batterie pracují v stejnoměrném tempu jako pouhé stroje, nezávisící na obsluze lidské.

Údol před návrším, s kteréhož právě zahájena palba z děl, mění však znenáhla svou tvářnost.

Z temna lesa vystupuje řada temných podlouhlých skvrn za řadou, až tvoří takměř hodinu cesty dlouhý řetěz, který pomalu – co noha nohu mine – posunuje se klidně vždy blíže k návrší, s kterého kovové jícny chrlí šrapnel za šrapnelem.

Tu a tam sice některá řada mění svůj tvar. Zde jeden podlouhlý bod náhle se srotí, tamo už jich několik leží na zemi jako v kotouč schouleny, kdežto tu a tam pozorovati, kterak jeden nebo dva podlouhlé body vrávoravě se vracejí k lesu.

Bělavé blesky kmitají jen občas...

Když byl první dlouhý řetěz asi dvě, tři sta krokův od lesa, mění se vzhled před lesem i na návrší.

Zde mění se komando. Místo „dva tisíce kroků“ – velí se: „tisíc osm nebo sedm set“ – jinak pálí se s odměřenou pravidelností... Z lesa pak začíná vystupovati četa za četou.

Palba z děl jest vždy prudčí. Přestávky se krátí – povel za povel, rána za ranou houká takměř po pět minut.

První dlouhá řada jest již asi osm set krokův od lesa, čety asi čtyři sta kroků – pravé vystupují z lesa celé prapory...

Avšak v tu chvíli, kdy objevil se před lesem prapor první, zahoukly se skalín po pravé i levé straně lesa rány z děl namířených k návrší, s kteréhož byla palba zahájena. Hned první šrapnel srazil při „čísle prvním“ dva muže k zemi; ale z děla přece ještě vypáleno do prvního praporu před lesem.

V tom mění se komando.

Půl batterie míří děla ke skalině, odkud padla první rána, a nyní již duní rána za ranou; – druhá půl batterie pracuje jako dříve.

Klid a chladnokrevnost' zůstávají nezměněny. Z padlých dvou mužů při „čísle prvním“ jest jeden mrtev, druhý raněn, ale belhá se bez cizí pomoci do pozadí. Místa obou zaujali v několika vteřinách jiní ze zálohy, – a „číslo první“ pracuje zase jako ostatní.

Po dvě, tři minuty nic se nemění.

Velitel doposud jest příkrčen za zdí a jenom občas dává ostatním důstojníkům kynutím ruky znamení. Zrak jeho sleduje buď pomalu ku předu se šourající pěchotu nebo kotouče bílého kouře nad skalínou po levé straně lesa, odkud pálí se do jeho batterie.

V tom zapadl šrapnel do chumáče vojínů kolem „čísla čtvrtého“. Tři muži padli, laffeta a jedno kolo rozbity – dělo jest k další palbě nepotřebno.

Velitel vyskočil ze svého úkrytu a pospíšil k dělu. První pohled jej poučil, čeho třeba učiniti. Dvě slova komanda – zbylé mužstvo vleče trosky děla do pozadí...

Zatím ostatní děla houkají s nezměněnou, vlastně se zrychlenou prudkostí.

Rána za ranou, salva půlbatterii za salvou – jedna směrem ku skále, druhá do údolu, kde se byly první roje už asi na tisíc krokův od lesa vzdálily.

V tom padly z předních rojů nepřátel první rány z pušek.

Trochu bělavého kouře vzneslo se do výše a hned zase zmizelo.

U batterii ran těch nezaslechli. Teprve když hned na to zaduněl z údolu výstřel hromadný, zpozorováno, že v pravo a v levo pod návrším utkala právě pěchota boj s pěchotou.

Přes prudkou palbu z děl byl nepřítel rozvinul nepoměrnou převahu v bitevní šik.

Z lesa vystupují celé pluky...

První roje, zdánlivě již v nepořádku, postupují i se zálohami ku předu.

V tom přicválala na určeném koni ordonance a odevzdává veliteli lístek. Velitel přeletí následující lakonický rozkaz: „Čtvrtá batterie hájí posici stůj co stůj – po případě kryje ústup!“

Velitel rozhlédl se kolem.

Batterie po obou stranách byly ustály v palbě a hotují se k ústupu.

Ve dvou, ve třech minutách není po nich na návrší ani památky – místo jejich zaujalo několik praporů myslivců, kteří byli z údolu ustoupili na návrší.

Současně změnily i nepřátelské batterie směr své palby.

Místo do batterie vražednou palbu udržující pálí nyní z části do batterii opouštějících tryskem návrší, z části pak do pěchoty ustupující jednak po obou stranách návrší, jednak, ovšem z nepatrné části, přes návrší.

Následkem toho mění i poslední batterie na návrší směr své palby; pálíť do postupujících rojův a záloh jejich, jakož i do celých, z lesa již vystoupivších nebo právě vystupujících pluků pěchoty.

Klid a chladnokrevnosť mužstva jest doposud v permanenci. Batterie „pracuje“ jako při manévru; toliko tempo jest zrychlené, skoro možno říci horečné. Rána padá za ranou – salva za salvou otřásá vzduch.

Po chvíli mění se jen komando.

Místo „tisíc krokův“ slyšeti postupně „osm“, pak „sedm“ a ještě později „šest set krokův“. Jinak nic se nemění, leda že zpod návrší na pravo i na levo duní hromadný výstřel z pušek za výstřelem, kdežto nepřítel udržuje neprudší rychlopalbu.

Náhle zaduněly hromadné výstřely z pušek po pravé i levé straně batterie.

Nepřátelské roje zpod návrší ženou právě ve třech směrech útokem: na postavení pěchoty v pravo i v levo pod návrším – střed pak přímo proti batterii na návrší.

Dvě, tři salvy myslivců jsou první odpovědí; ale hned po té myslivci ustupují.

U batterie nemění se však než-li komando: „Kartáče – pět set krokův.“

A po krátké přestávce duní zase rána za ranou, salva za salvou přímo proti útokem ženoucí pěchotě.

V té chvíli mění však i nepřátelské batterie na skalinách po pravé i levé straně lesa směr své palby. Patrně byly předměty bezprostředně předcházející palby zmizely s obzoru – palba soustřeďuje se tudíž výlučně jen k předmětu posud viditelnému – ku zbylé batterii na návrší – a podporuje tak útok pěchoty.

Kanonáda v nejprudším tempu trvá jen dvě, tři minuty.

Pět set a snad i více šrapnelů zapadlo do batterie. Jedno dělo po druhém učiněno k palbě neschopným; mužstvo i důstojnictvo padá mrtvo nebo raněno. V kratinké době té nestojí tu v dešti šrapnelů, které dopadají jako krupobití, než-li velitel a jediný jen muž u posledního, posud nedemontovaného děla.

A útokem ženoucí jsou již jen asi dvě stě krokův od batterie.

V tom klesá raněn i velitel...

Ale vztyčuje se přece a komanduje ještě naposled: „Kartáč – tři sta kroků – pal!“

V tom zaduněl hromadný výstřel nepřátelské pěchoty, a poslední muž klesá.

Z celé batterie nezbylo než-li několik koňů příprěže, kteří se byli již dříve, když i do příprěže zapadlo několik šrapnelů, zplašili a rozprchli...

Po dvě tři minuty panuje v demontované batterii děsný klid, rušený jen křečovitě se svíjejícími raněnými – muži i koňmi.

Bílý kouř jest úplně rozvát...

V tom objevili se na návrší těsně před demontovanou batterií první čtyři nepřátelské pěchoty s nasazenými na puškách bodáky a spatřili nejděsnější obraz, jaký se může lidskému oku jeviti.

V půlhodině a několika minutách bylo návrší dobyt. Ztráty na obou stranách páčeny na tři tisíce mrtvých a osm tisíc raněných. .

A právě jen asi půl hodiny a několik minut hrála kapela rozjařenému obecenstvu melodii polojarmareční písně o kanonýru Jabůrkovi.

Třikrát ustala hráti; ale třikrát musila za nevyličitelné vřavy opakovati píseň nesčetněkrát opakovanou, by si mohlo obecenstvo za dětinsky primitivního napodobení ran z děl zazpívati nejráznější refrain písně: „A u kanónu stál – a pořád ládoval“.

Však starému vojínu, který byl před lety jen jednou s chladnou krví do opravdy spolupůsobil, úží se při pouhé vzpomínce srdce nevyličitelnou bolestí.

Tyránek

(Povídka paedagogická)

Podzimní slunce vrhá snivě poetickou záři plným oknem do elegantní studovny.

Jizba jest prostranná a o jednom jen okně, leč za jasných dnů jest v ní světla skoro „nazbyt“, za dnů pošourných pak tam panuje zvláštní pološero, ve kterémž začasť i člověka nejstřízlivějšího obléťavají myšlénky nejpoetičťjší.

A náleží-li člověk k oněm výminkám lidského pokolení, jež si obraly za úkol života přemítati, hloubati a hádati na prospěch jiných, neřešívají se záhady všech odrůd nikde tak příjemně, jako pravě v takovém pološeru.

Jinak neliší se jizba skoro praničím od obyčejných studoven. Vysoké regály podle stěny jsou plny knih a nesčťných balíků a balíčků potištěného papíru. Tu a tam viděti i „nezbytný“ prach, kterým matka příroda prodlením času soužívá i nejelegantnějši vazby knih, „nekonajících svou povinnost“.

Velký psací stůl s čťnými přihrádkami, s vysokými barikádami vázaných i nevázaných knih, s nesčťnými „zašpagátovanými“ balíčky poznámek a vűbec se vším všudy, čeho jest ku spisování učeného bádání potřebí, stojí opodál okna poněkud šourem, tak že světlo do studovny vnikající padá na pokaňkanou plochu stolu právě jen v onom úhlu, jež zákony optické pro píšící předpisují.

Toliko těžký, drahocenný koberec, kterým jest skoro polovice podlahy pokryta, liší se nápadně ode všeho ostatního. Nenít' na něm pozorovati ani prášinku; zřejmý to důkaz, že jediný tento předmět náleží do pravomocnosti vzorné hospodyně.

Dodáme-li ješťe, že na stole leží zlaté kapesní hodinky a před stolem že stojí lenoška, ve které jsa pohodlně o lenoch opřen a s rukama v klíně křížem složenýma sedí obstarožný, skoro již asi padesátiletý muž – uvedli jsme v podstatě vše, co jest v jizbě nejnápádnějši.

Muž sedí v lenošce už asi půl hodiny bez hnutí; oči má přimhouřeny, tvář takorčka ledově klidnou.

Jest vysoké, kostnaté, skoro vychrtlé postavy. Podlouhlá, bezvousá tvář pergamenové pleti má výraz dobrodušné přísnosti, jakou jevívají tváře sestárnuvších dobráků, kteří byli dlouholetým návykem vtiskly původně usměvavé tváři své nepřirozenou masku vážnosti.

Kolem úzkých pouvadlých rtů pohrává však občas doposud zbytek někdejšiho příjemného úsměvu. Pěkně vyklenuté, ale vráskami rozorané čelo, úzký, zašpičatělý nos,

mírně vysedlé lícní kosti a pololysá lebka – vše to tvoří v celku i v podrobnostech obraz člověka, nelišícího se v podstatě od všednosti.

A přece jest to jeden z oněch vzácných mužů, jež právem možno nazvati vzorem. Minulost' jeho jest neúhonná, snahy šlechetné, pracovitost' neúmorná. Je humanistou v nejširším, nejušlechtlejším slova toho smyslu, vlídný, přívětivý, laskavý a nanejvýš jen „otcovsky napomínající“.

Pravda sice, že vše, co na muži tom právě chválíme, nebylo vlastně darem „matky přírody“. Bývalť hoch veselý, svižný, bujný, pravý pudivítr. Skotačil jako statisíce jiných hochů, kdežto jako jinoch jevíval často známky povahy cholerické.

Nepřekvapí tudíž, dodáme-li, že stálo jej později nemalého namáhání i přemáhání, nežli povahu svou, původně skoro popudlivou, sešněroval ve tradicionelní umírněnost' a názoru svému ve svět dal ráz klidné resignace, která jedině přenáší šťastně přes všechna úskalí, přes všechny rokliny a rozsedliny „slzavého údolí“.

Již za dob studentských prozrazoval smysl pro život vůbec. Byltě vzorně pilný. A když pak se po ukončených studiích domohl zajištěného postavení, jako c. k. professor, oženil se.

Osud, jenž v tomto vzhledě provádívá mužům mnohdy nejpodivnější allotria, zachoval se k němu neobyčejně laskavě. Oblažilt' jej kromě velmi slušného věna bytostí tak tichou, dobrou a vzornou, že pojem i název „anděl“ jest skoro nepřipadný.

Na obloze domácího štěstí jeho neobjevil se nikdy ani nejnepatrnější mráček. Byl svrchovaně šťasten, možno-li tak totiž říci o muži, kterého již po několik roků trápívá suchý kašel. A šťastný muž ten právě přemýšlel – o svém štěstí.

Neunaví-li nás, sledujme nahodilé myšlenky jeho aspoň po několik minut!

„V čem spočívá lidské štěstí?“ napadlo mu náhodou. „Kdo jest šťasten, kdo as, a jak může býti nejšťastnějším?“

Jest nezkalené štěstí nebo jest dosažitelná pouze jistá jeho míra anebo jest štěstím pouze menší míra svízelův, útrap a protivenství?

Či jest snad štěstím býti člověkem nepředpojatým a vzpírati se tím celku, v němž předpojatost' pod nejrůznějšími škraboškami provádí své kejkle?

Jest štěstím neznati vášní a náruživostí, jež jinými tak lomcují, vyhýbati se pošetilostem, jež jiní pokládají za jádro moudrosti – slovem: jest a může býti štěstím státi opodál bludiště světa skoro osamělý? Necítiti s jinými, nemysliti po způsobě jiných, nežítiti ani po zákonech všeobecně uznávaných!

Či jest naopak pravým štěstím vrhnouti se střemhlav do víru lidských klamův a mamu, předsudkův a bludů, a holdovati všemu, čemu holduje většina – jásati s jásajícími, truchliti s truchlícími, plakati s plačícími?“

V tom byl z přemítání svého vyrušen.

Dvěře se zlehka pootevřely, a na prahu objevil se jeho „anděl“, dáma asi čtyřicetiletá, štíhlá a útloboká jako libella.

Pravidelná, oduševnělá tvář nevyličitelně jemných rysův a bělostné, skoro bychom mohli říci liliové pleti, prozrazuje onen druh povah ženských, které neznajíce odporu dovedou po celý svůj život trpěti, aniž si jen duchem nebo povzdechem postesknou. Bledě modré a přece výrazné oči jeví z pravidla něhu, občas však i horečně vzplanou. Bohatý plavý vlas nezadá nejjemnějším vláknům zlatého hedvábí, úzké a přece svěží, mnohdy až purpurové rtíky – slovem: vše působí ze vzdálenosti několika kroků mile a vábně.

Z blízka jeví však tvář ta přece již stopy pokročilejšího věku a zároveň i chorobnost'. Plet' jest nesvěží, kůže nesčetnými, ovšem sotva pozorovatelnými vráskami a promodralými žilkami protkána. Ruměnc lící rovněž tak rychle a nepředvídaně se objevuje jako mizívá, lesk oka a žhavost' rtů pak jsou zřejmými příznaky horečnosti.

Oblečena jest dáma ta ve prostý domácí kartounový šat bleděžluté barvy beze všech ozdob. Toliko sněhobílý nabíraný límeček a staromodní čepeček s bleděmodrými stužkami nasvědčují, že přece není naprostou nepřítelkyní ozdůbek.

Stanuvši na prahu rozhlédla se plaše a nesměle po jizbě, jakoby dříve zkoumala, dovoleno-li jest vstoupiti.

Muž v lenošce přívětivě kývnul hlavou. Dáma vklouzla tiše jako stín do jizby a zavřevši za sebou dvěře, popošla několik krokův.

„Přeješ si něco, milá Serafinko?“ optal se muž něžně.

Zavrtěla hlavou a sklopila cudně oči.

Muž pomalu vstal, přiblížil se a zadíval se jí zkoumavě do tváře.

Líčka její hořela, výraz tváře jeví ostýchavou pomatenost'.

„Ty's rozčílenu, polekána!“ ozval se muž.

Usmála se, zavrtěla hlavou, zvedla oči, ale hned je zase sklopila.

Muž mimoděk se nahnul a políbil ji lehce na čelo.

Couvla poněkud jako v milostném pomatení, ale zároveň zvedla cudně sklopený zrak a s výrazem nejsladší rozkoše zadívala se muži do očí.

V tu chvíli byla tak půvabná, že muž nemohl odolati. Ovinul pravou ruku kolem štíhlého tílka a přivinul ji k srdci.

Strpěla to, ba více, položila si hlavu na jeho rámě a setrvala tak po několik vteřin. Po té se mu opatrně vyvinula z náručí a s výrazem svrchované blaženosti zadívala se mu znovu do očí.

Tak postáli několik okamžikův.

Náhle sebou dáma prudce pohnula a ovinuvši sama pravou ruku kolem mužovy šíje něco mu stydlivě zašeptla.

Z výrazu tváře mužovy bylo zřejmo, že zaslechl tajemství nejsladší. Přivínil ženu prudce k nadržům a políbil ji. A ona, tak stydlivá a cudná, opětovala políbení vroucněji než kdy jindy.

I šeptali si a povídali, jako ve chvílích nejblaženějších. A vše to jediné z té příčiny, že po více nežli dvaceti letech měli konečně naději na vyplnění nejvroucnějšího přání: že ve šťastný jejich kroužek rodinný přibude sladké stvořeníčko, po kterémž tak dlouho páhli.

* * *

Od prostinké příhody té minulo několik měsícův.

Paní Serafina prožila zatím všechny následky tělesných i duševních změn, jež provázívají z pravidla každou radostnou udalost'.

Někdy jí bylo jen do jáсотu. Smávala se, zpívala a na myslí jí tanuly jen nejpříjemnější chvíle života. Zdálo se jí, jako by se na ni celý svět usmíval – jakoby měla celý svět objímati.

Zatím šel „celý svět“ svou všední cestou bez ohledu na paní Serafinu, o jejíž jsoucnosti neměl skoro ani zdání, tím méně aby věděl, že stáпí se duše její v růžových červánkách nejsladší naděje.

Však po kratinkém jáсотu duše dostavil se obrat. Chmurná melancholie vkrádala se do duše její, někdy povlovně, jindy pak vznikala náhle. Cítilať odpor i nechut' ku všemu, čeho se dotkla, nač pohlédla, co zaslechla, ba na co jen pomyslíla.

V okamžicích těch byl jí svět skutečně jen „slzavým údolím“, v němž člověk jen trpí, úpí, sténá a pláče. Vzdechala, sténala, plakala. Byla dráždiva a popudliva. I hněv a závist' a vůbec celá řada odporných hnutí myslí, o nichž soudívala, že jsou úplně v lidské moci, vkrádaly se proti její vůli do duše. I bůže snů, jindy z pravidla aspoň milosrdné, zpronevřovalo se jí. Dřímota dostavovala se v nejneobvyklejších chvílích za dne, kdežto v noci mίjel spánek její víčka. Usnula-li přece, mučily ji trapné, strašidelné sny, ze kterých se probouzela ustrašená, polekaná a zemdlená.

Duch její potácel se mezi nadějí a beznadějností. Někdy se jí zdálo, jakoby ji ovíval zázračně osvěžující dech jara, vanoucí z rajských sfér; ale po chvíli cítila umdlenost beznaděje a hned po té jí bylo, jakoby zoufalost zatínala své neviditelné spáry do její duše.

I vlastní její muž býval jí ve chvílích těch nemilý. Odpovídala mu úsečně, nevrle, mrzutě, někdy i drsně; leč v bezprostředně následujícím okamžiku propukala v pláč, objímala jej a líbala vášnivěji než se byla kdy do sebe nadála. A po chvíli dostavila se zase apathie s celým svým truchlivým komonstvem trapných a nejtrapnějších pocitů nudy a lhostejnosti.

Manžel paní Serafíny zůstal naopak klidným. Neušlo mu, že děje se s žínkou nenáhlá, ale podstatná změna. V první době pozoroval s uspokojením osvěžení a vzpružení ženina organismu. Později působily naň rychle se střídající změny jako příznaky povážlivé choroby; leč když jim uvykl, snášel i vrtochy ženiny trpělivě.

Mimoděk stával se k ženě vždy něžnějším. Každé přání, každý posuněk, každý pohled její byl mu rozkazem. I v dobách, kdy zaměstnání jeho vyžadovalo napjetí veškerých sil a zaujalo celou jeho bytost, kmitla se občas před duševním zrakem jeho mlhavá představa žínky, a vždy byl ochoten ustáti v práci a býti jí k službám třeba i malicherným. Mimo to zabýval se nyní v duchu častěji nežli kdy jindy záhadami vychovatelskými hlavně se zřetelem k neznámé doposud bytosti, která měla co nejdříve rodinný kroužek jeho oživit.

Nebyl v oboru tom nováčkem, tím méně nevědomcem. Vyznal se v theorii v tak mnohém, že byl by na základě osvědčených zásad vychovatelských snadno mohl sestavit objemné dílo. Spisy genialního Komenského, bez odporu největšího paedagoga všech věků, byly mu od mnoha let studiem nejzamilovanějším. Studoval je se zřetelem k požadavkům moderním, přirovnával zásady v nich vyslovené k zásadám jiných vynikajících vychovatelův a zbudoval tak na základě ryzé lidskosti a nepředpojatém názoru v svět vlastní systém vychovatelský. Veškerá snaha, byly základní zásady jeho systému, musí čeliti k tomu, aby byly všechny schopnosti člověka vypěstovány souměrně, aby žádné nebylo hověno na úkor druhé. Rozum i cit, soudnost i obraznost, vůbec všechny protivy duševní, z nichž jedna druhé v přirozeném úkonu jejím překáží, musejí býti, pokud vůbec možno, udržovány aspoň v poměrné rovnováze. Byl sice přesvědčen, že vypěstování člověka naprosto dokonalé souměrnosti jest nedostižným ideálem. Věděl, že takový člověk nikdy nežil a nikdy žíti nebude; přes to byl přesvědčen, že pokus, ideálu takovému aspoň se přiblížiti, stojí za namáhání nejúsilovnější. Ovšem sobě také netajil nesčetné překážky, jež sama příroda klade v cestu. Nebyl optimistickým jejím zbožňovatelem; neklekal před ní v zbožné a posvátné úctě, by velebil pouze její krásu a všemohoucnost, nýbrž přemítal také o její bezcitnosti, o

úskočném začasté zákeřnictví, s jakými – ovšem po nezměnitelných zákonech svých – přepadává živoucí tvory, mučí je, ba i hubí...

Rovněž mu nebyl neznámý fyziologický význam života. Tajemství vzniku a účelu života ovšem zůstalo i jemu nerozřešeno, ale prozkoumav všechny odporující si názory přijal za svůj názor nejreálnější: že totiž každý tvor a tudíž i člověk jest v podstatě podmíněn již svým zárodkem, a že další jeho rozvoj závisí výlučně jen na nesčetných, z pravidla nepostižitelných vlivech, jež naň působí. Názorem tím přiváděn ovšem jeho systém paedagogický v jakési kolísání. Neboť chorobný a od pravidelnosti se odchylicí zárodek podmiňuje již sám o sobě tvora, jež sotva která moc lidská může změnit v úplně zdravého a pravidelného. Nicméně zjistiti, abychom tak řekli, jakost' tvora, snažiti se vyzkoumati, jak dalece liší se od nejpřesnější pravidelnosti, a pokusiti se o odstranění neb aspoň o zeslabení vlivů přirozenému vývoji překážejících, zdálo se mu přece jen státi za pokus nejopravdovější. I ustanovil se na tom, že i vzhledem ku svému dítěti zůstane věren svým zásadám: že vynasnaží se vypěstovati člověka po svých náhledech nejdokonalejšího, ve všem co možná nejsouměrnějšího.

Však dosti o zásadách vzorného vychovatele!

Za nedlouho byl nucen podniknouti krátkou cestu a když se vrátil, zvěstováno mu, že narodilo se mu děvčátko.

Po špičkách vplížil se do ložnice ženiny.

Zastal ženu v loži. Přivítala jej pohledem matným, ale nevýslovně blaženým. Když ji byl něžně políbil na čelo, vztáhla bílou ručku svou ku stěně a poodhalila poloprůsvitný závoj, jímž bylo přikryto v sněhobílou peřinku zavinité novorozeňátko.

Nahnul se, by pohlédl na robátko; ale v panujícím šeru nepostřehl, než-li temné zarudlý, zdánlivě beztvary obličej zvicí dlaně dorostlého člověka. Lebka byla pokryta opentlenou háčkovanou čepičkou. Očka byla zamhouřena, a jenom úzké rtíky požmlouvávaly.

„Učiněný andělíček,“ zašeptla paní Serafina. „Očka jako chrpa, vlásky jako havraní perut'...“

A hned zase s něžnou úzkostlivostí tvářičku dítěte závojem přikryla.

Manžel se vztýčil a s výrazem svrchovaného uspokojení zadíval se v unylou, jaksi sladce ztrpčenou tvář ženinu.

Bylo mu zádumčivě slastno. Zdálo se mu jakoby měl před ženou v zbožné účtě pokleknouti; ale hned zase šlehla duší jeho šílená myšlénka: že by ji k smrti ulíbal...

Přes to zůstal klidným. Nahnul se jen a políbil žínku jako poprvé lehynce na čelo a zašeptav několik něžných slov zůstavil ji s dítětem o samotě.

V několika nedělích byly všechny nesrovnalosti, jež mělo narození dítěte v rodině našich manželů v zápětí, skoro úplně vyrovnány.

Možno-li u šťastných lidí mluvit o zvýšení štěstí, platí to v plné míře o paní Serafině a o jejím manželů.

Vytoužený „andělíček“ stal se jim zdrojem nesčetných nadějných a radostných chvil.

Již v několika dnech zarudlá tvářinka dítěte zbledla tou měrou, že podobala se karrarskému mramoru s nejjemnějším nádechem porosení. Původní rysy staly se znatelnějšími a shledáno, že dítě podobá se více matce než otci, ale že liší se od matky černými vlasy.

V prvních dnech dívala se paní Serafina po celé hodiny ve tvář svého jedináčka. I otec postál začasť nad andílčkem svým déle, jakoby si chtěl podobu jeho nevyhladitelně vštípit do paměti.

Někdy matka i otec stáli nad dítětem zcela bezmyšlenkovitě. – Jindy křížovaly mozky jejich různé mlhavé myšlenky, někdy zmocňoval se jich zvláštní pocit, pro který neměli slov. Bývaloť jim sladce bolestno jako v předtuše nějakého neštěstí.

I v poměru obou manželů stala se nenápadná, přece však podstatná změna. Přilnuliť k sobě pevněji a zároveň něžněji, laskali a líbávali se častěji a směleji než-li před rokem. Skoro se zdálo, jakoby byli zdětiněli. Svět mimo ně zdál se jim býti zcela lhostejným. Všechny myšlenky, všechna přání, všechny touhy obletovaly něžné stvořeníčko, o němž nemluveno a nemyšleno nežli ideálně.

Slova „náš andělíček“, „naše dušinka“, „naše beruška“ a podobná oživovala nejošumější frásovité povídání jako pravé perlinky šňůra skleněných imitací. A slůvka ta pronášena tónem tak jemným, něžným, skoro možno říci milodechým, že kdo je zaslechl, nikdy na ně nezapomněl.

S počátku působilo děťátko rodičům potěšení jen prostřednictvím jediného jejich smyslu: zraku. Dívaliť se na ně jen. Dotknouti se ho skoro se báli. Jakmile zavrňelo a začalo tak na duše jejich působiti prostřednictvím sluchu, měnilo se potěšení v úzkostlivost, že vní snad z popudu nepříjemného a že se rozpláče. Okamžiky ty byly jim svědectvím, že každá blaženost, každé štěstí vrhá také své stíny. Bývaloť jim, jakoby se jim tajil dech, a jakoby štěstí jejich v nerozdílném okamžiku mohlo se přemetnouti v bezměrné hoře. Jednotlivé tyto kapinky citového pelyňku byly však doposud tak drobounké, že číše blaženosti zůstala přece ještě nevýslovně sladkou.

Za nedlouho shledáno, co bylo sice již v prvních dnech spozorováno, ale čemu nepřikládána valná důležitost, že jest dítko bytost' tak pavučinkovitá, že první mrazivý dech přírody mohl by je zahubiti.

Následkem toho přilnuli rodičové k robátku svému ještě něžněji. Pochopiliť, že právě pro tuto svou přirozenou slabost' vyžaduje péče a ochrany nejvzornější. Doposud výhradně jen vegetabilní život robátka vyžadoval právě jen péči v tomto vzhledě. Není tudíž divu, že starostlivý otec pozapomněl na své plány vychovatelské a že soustředil pozornost' svou k životu fysickému.

K neuvěření, s jakou úzkostlivostí pečováno k rozkazu otcovu o zdravotní potřeby robátka! Čerstvý vzduch, přiměřená teplota a taková též krmě – krátce, o vše dbáno dle přesných předpisů vědy výlučně k tomu cíli, aby byla životní síla robátka vzpružena.

Největší péči vyžadovala s počátku strava matčina a později i krmě robátka. Jelikož zde nestačily vědomosti laikovy, vzato útočiště k odbornému znalci a dbáno rady jeho s úzkostlivostí mnohdy až směšnou. Kolébka jako přístroj, kterýmž nervová soustava robátek spíše trpí, vůbec ani nekoupěna. Dítko kladeno prostě do lože vedle matky. Zavrňelo-li nebo se rozplakalo, konejšeno jen pouhým převinutím a podáním matčina prsu, později lékařem předepsanou krmí. Hýčkání, to jest omamování jakéhokoli druhu naprosto vyloučeno. Slovem: o dítě pečováno jako o robátko knížecí.

Prodlením dvou měsíců jevílo dítko zcela zřejmě potěšitelnou změnu. Tvářinka nabyla přirozené barvy bělostné, jemné pleti, rysy staly se určitějšími. Barva líček vždy více odlišovala se od původní zarudlosti, až byla přirozeně růžovou, důkaz to zdraví. Útlý organismus sice se nezměnil, ale dítko přece poněkud sesílilo. Vnitřní ústroje konaly své funkce pravidelně. Nemluvně spalo klidně a probouzelo se jen z příčin přirozených.

S rozvojem tělesným držely stejný krok sotva pozorovatelné známky rozvoje duševního. Dítko častěji a déle než-li dříve nechávalo blankytná očka svá otevřena. Kdysi přistiženo i při tom, kterak obrací očka v jistém směru, jakoby byl nějaký předmět pozornost' jeho upoutal.

Pohledu dítko všímáno si nyní bedlivěji. Otec a především matka dívali se mu nyní významněji do očí a mluvivali k němu začasťe jako k rozumnému tvor, někdy ovšem též dětinsky blábolivě – až posléze postiženo při prvním zákmitu bezděčného zkřivení tvářičky – pousmání...

První zákmity vnitřního života dítěte, jevící se v bezděčném a neuvědomělém projevu, že zrakem a duchem postihuje, co se kolem děje, staly se nevyčerpatelným zdrojem dětinských rozprav, o jakýchž se druhdy rodičům ani nesnilo...

A což teprve, když po dalších třech měsících robátko začalo pobroukávati, když obracejíc zrak svůj po matce neb otci, usmívalo se již uvědoměleji!

Sotva pozorovatelně a začasté skoro nepostižitelně vznikající duševní život nemluvněte poskytuje tak nesčetné množství zajímavých odstínů, že nelze jich ani nejbystřejšímu a nejbedlivějšímu pozorovateli postihnouti, neřku-li věcně vylíčiti.

Ale kdož medle v divoké vřavě životní, v krutém začasté zápasu o existenci má dosti vnímavosti a zároveň i dosti času, aby věnoval pozornost' nejjemnějším odstínům duševního rozvoje pavučinkovitých stvořeníček? A byť i měl – kdo za našich dnů, kdy i nejbrillantnější líčení eruptivních událostí světodějných zůstavuje čtenáře chladným, má zálibu ve čtení tohoto druhu?

Možná, že jen čtenářky...

Skoro se však obáváme, že jsme již tím, co jsme byli právě jen zběžně naznačili, i mnohou čtenářku, zvyklou čtení vzrušujícímu a rozplameňujícímu, unavili.

* * *

Minul rok. Většině otců nepůsobivají zdravá novorozeňátka v prvním roce věku svého z pravidla žádných trampot neb aspoň tak nepatrně, že jich ani nepozorují. Dítě hrubě ani nepřekáží a výdaje v hospodářském ohledu bývají nepatrné nebo si jich nikdo ani nevšímá: dítě žije, abychom tak řekli, „na křídle“.

Pečlivý a svědomitý otec našeho nemluvněťka všimnul si však i této stránky jediné z té příčiny, aby neklamal – sama sebe. Po roce sestavil s tužkou v ruce zcela řádnou podrobnou billanci, z které uvádíme aspoň počty nejhlavnější: Paní bábě 10 zl. Křtiny: knězi 10 zl., kostelníkovi 2 zl., taxy a zpropitné 3 zl.; hostina 25 zl.; úhrnem v prvních osmi dnech 50 zl. Prádélko a různé potřeby již před tím nakoupené 30 zl.; nová služka: 5 zl. mzdy a 10 zl. výživa měsíčně, činí za rok 180 zl. Lékaři 50 zl.; různé drobnosti: vanička na koupání, palivo k ohřívání vody, mýdlo atd., za celý rok 20 zl. Mléko, kakao, piškoty a později různá koupě, taktéž za celý rok 10 zl. Mimořádné výlohy 20 zl. V celku tedy neméně než asi 360 zl. Na rodinu s úplně zabezpečenou existencí ovšem výdaj nepatrný, ale s hospodářského stanoviska přece jen výdaj, s kterýmž nutno počítati. Pojmeme-li dítě v prvním roce jako pouhou hříčku a zábavu rodičů, musíme vyznati, že zábava, kterou naše robátko připravovalo po celý rok svým rodičům, stála zajisté za více, než-li za částku v billanci vykázanou.

Robátko naše však vyžadovalo mimo to také ještě něco jiného, co váží jako peníze: času. Kdyby byl pečlivý otec sdělal billanci i v tomto směru, možná, že by byl povážlivě

hlavou zavrtěl. Uvážíme-li, že zajisté nejméně půl hodiny denně průměrně strávil jednak u svého dítěte, jednak přemítáním o něm nebo pouhým zpomínáním, činí to v roce více než-li 180 hodin. A počítáme-li 12 hodin pracovních na den, byla o celých 15 pracovních dnův oloupena v první řadě – věda, tedy cosi, co v životě učencově nikterak podceňovati nelze.

Přes to jsme jisti, že kdyby byl otec sdělal i tuto billanci, bylo by mu dítě přece jen zůstalo, čím mu bylo: nejdražším klenotem, jež nade vše miloval a chránil jako zřítelnicí svého oka; sladkou hříčkou, jíž by byl nevyměnil za rajske rozkoše; čímsi tak milým, příjemným a drahým, že nelze slovy ani označiti. Vmysleme se jen v potěšení vzorných rodičů, když se začal jedináček jejich stavěti na nožky, když se začal broukavě pokoušeti o napodobení zvuků, jež mu matka a jiní neustále opakovali, nebo když se konečně na nožkách udržel a později pokusil o první potácivé krůčky a blabolivé vyslovení nejjednodušších slov. Vše to znají v jisté míře rodičové všickni, ale z pravidla v brzku na to zapomínají.

Rodičové našeho robátka však věnovali tomu takovou pozornost, že ani po letech žádné podrobnosti nezapomněli – sledovali vývoj dítěte svého s bezpříkladnou pečlivostí.

Po roce lišilo se robě od robátek svého věku jen vlastnostmi individuálními. Byloť i nyní ještě slaboučké organisace tělesné, ale tělíčko jeho bylo úplně bezvadné. I vnitřní ústroje, nejprve plíce, srdce a mozek, ba i ústroje zaživací konaly funkce své zcela pravidelně, což bylo důkazem úplného nebo skoro úplného zdraví. Hrudník zdál se býti poněkud plochý, skoro pozapadlý; nožky a ručinky byly sice útlounké, ale pružnost a síla jejich byly věku dítěte zcela přiměřeny, ba někdy i překvapovaly. Rovněž byly všechny smysly úplně normální a vyvíjely se, jak se zdálo, zcela přirozeně a souměrně.

Mluvní ústrojí bylo vzorné. Obvyklé prvopočáteční šišláni a zaměňování některých zvucek jako na př. „t“ za „k“ netrvalo snad ani celý týden. Líčinka mělo dítě růžová, rtíky kypré, očka jasná, ba skoro možno říci jiskrně jasná – jediná snad abnormalnost, ale zároveň důkaz duševní čistoty. Zřejmé známky rychlé chápavosti jevíly se den ode dne. Pud napodobovati zvuky, posuňky, tudíž vše, co zoveme uvědomělým životem, byl dosti mocný a vyvíjel se přirozeně.

Po celý rok dítěte ani jednou povážlivě nezastonalo. Kromě pomíjejícího katarrhu plic v šestém měsíci, jenž jevíl se mírným kašlem a v desíti dnech úplně pominul, nepoznalo robě žádných útrap vzniklých z nějaké choroby. Spánek jeho byl pravidelný, klidný a bez nápadnějšího probouzení; krátce – dítěte bylo úplně zdravo a opravňovalo v ohledu tělesném i duševním k nadějím nejrůžovějším. Jisto sice, že dítěte v době té rodičů svých dosti často polekalo tím, že se někdy bez rozvahy rozběhlo, nebo sedíc někde na výšce neopatrně se

nahnulo, nebo drclo o něco hlavinkou a podobně. Leč vše to byly nehody nepatrné a tak všední, že na ně ihned zapomínáno.

Dítka bylo a zůstalo rodičům svým sladkou hříčkou, které jinak nenazývali, nežli svým „cukrouškem“ a pro bělostnou jeho pleť také někdy „konvalinkou“ nebo „sněženkou“.

Zatím děly se však v soustavě nervové přece jen – ovšem nepostižitelné změny. S počátku jevíly se nenáhlým, jen nejbystřejšímu oku zratelným přibýváním čilosti, chápavosti, rozhodnosti – vůbec nenápadným zbystřováním všech smyslů. Dítka bylo čilé a hravé jako koťátko – čiperné a švitořivé jako vlaštovička. Časem ovšem se základní tento ráz povahy skoro náhle měnil v mírné zachmuření, apathii nebo nechuť. Leč změny ty buď nepozorovány nebo připisovány na vrub vnějším dojmům.

Ve výroční den narození dítka sběhlo se však cosi, co vrhlo první zratelný, ba nápadný stín na posavadní utěšený poměr mezi robátkem a rodiči. Otec měl totiž neblahý nápad, aby v den ten uspořádána byla rodinná, vlastně skoro příbuzenská hostina. Paní Serafina ničeho nenamítala. Naopak byla ráda, že bude se moci čilým a roztomilým robátkem svým – řekněme to upřímně – pochlubit.

Přípravy k hostině vykonány, hosté sezváni. V ustanovený den a hodinu dostavili se hosté do jednoho. Přišla obstarožná teta se strany otcovy, vdova po c. k. radovi zemského soudu s dvěma svými dcerami; přišel bratranec paní Serafíny, pensionovaný major od vozatajstva; dále tři nejdůvěrnější druhy přítelkyně matčiny s pěti dítkami, v stáří sedmi až třinácti roků; ba přišel i ředitel ústavu, na němž otec professoroval, s dvěma nejdůvěrnějšími kollegy – slovem: sešla se společnost vybraná.

Tabule upravena v nejprostornějším pokoji bytu. Hosté zasedli a hodování zahájeno, jak dobrý mrav kázal – bez čiperné jubilantky.

S počátku hovořeno obvyklým způsobem o všem možném – i na dítka vzpomenuto, leč jen mimochodem. Po výborné polévce a neméně výborné šťavnaté hovězině přesunula se rozmluva na několik minut na děti vůbec a posléze na jubilantku. Poptáváno se na ni nejinak, než-li na nějakou kněžničku; vyptáváno se na její povahu, vlohy, jeví-li už nějaké, vůbec na vše, co koho jen napadlo.

„Hodňoučká, zdravoučká! Učiněný andělíček!“ libovala si šťastná matinka.

„A čilá, čiperná – učiněný diblíček!“ přizvukoval neméně šťastný otec.

A konec rozmluvy byl, že vyslovil kdosi – nevíme už, zda stará teta nebo některá z důvěrných přítelkyň matčiny, prostinké přání, že by snad bylo přece jen záhodno, aby se čilá a hodná jubilantka účastnila hostiny také osobně.

Opatrná matinka sice protestovala; ale když i někteří jiní k vyslovenému přání se připojili, musilo být hostům již z pouhé zdvořilosti vyhověno.

Dítko, oblečené v nejbělostnější sváteční šatečky – patrně již pro případ slavnostního představení připravené – přivedeno do jídelny a usazeno do vysoké dětské stoličky po boku své matky, která převzala dozor nad jeho chováním. V první chvíli zdálo se být zaleknuto. Čilá očka plaše bloudila s jednoho hosta na druhého, jemná tvářinka jevila zřejmě jakousi ustrašenost. Rozumí se, že stalo se předmětem pozornosti a hovoru skoro všech přítomných. Ve čtvrt hodině vyměněna taková spousta dotazův a odpovědí v příčině všech možných i nemožných vlastností dítěte, že nestačil by k vypsání jich snad ani celý foliant.

Zatím dítko společnosti uvyklo. Očka nabyla poměrného klidu, tvářinka jevila obvyklý výraz. Přirozenoť, že i před dítko dán příbor. A když pak pojídán výborně upravený bažant, nakrájela matička ždibeček i před svého jedináčka a poctila jej i žvanečkem. Dítko, patrně po příkladu ostatních, jaksi hltavě pojídalo. V tom. co to? Pan ředitel, dobrodušný šedesátník sedící náhodou naproti dítku, vytáhl zlaté hodinky, drahocenný dar svých žáků k pětatřicetiletému jubileu své činnosti, a podívav se na ně zase je zastrčil.

Lesk kovu odrazil se v blankytných očkách dítěte tak nápadně, že dítko mimoděk vztáhlo ručinku směrem, kde byl lesklý předmět zmizel, a vypoulivši poněkud očka jevila v tvářince neurčitou jakousi žádost.

Matinka, nemajíc o tom ani potuchy, vztáhla mimoděk ruku po ruce svého dítěte a jemně ji přitiskla k tělíčku.

Dítko však vztáhlo střelhitě ručku poznovu. Tvářinka mírně se sešklebovala k výrazu plačtivému; očka jevila výraz jakési vytřeštěnosti...

A dříve nežli matka přivedla nadzvednutou ručku do původní polohy, dítko nevrle zavrnělo a vřeštivě se rozkřiklo, jakoby je byl někdo špendlíčkem bodnul.

„Co pak chceš, dušinko? Mlč – dobrá, sladká dceruško!“ konejší matka své dítko obemykajíc je levou rukou.

Ale rozkřiknuvší se dítě propuklo ve vřeštivý pláč, div uši nezaléhají.

Ručkama šermuje před sebou, jakoby po něčem lapalo; tvářinka vždy více rudne, očka vždy více se rozjiskřují, a lesk jejich opalísuje ve dvou velkých slzách... Ruče běže matka dítko do náručí a odnáší je do vedlejšího pokoje... Mezi hostmi nastalo nepatrné pohnutí; někteří jevili i jakési napjetí.

Ale nepatrný případ nejvšednějšího druhu – kdož by mu věnoval zvláštní pozornost?

V několika minutách matka dítě ukonejšila a vrací se k hostům sama.

„Kde máš svou „sněženku“?“ ptá se jedna z přítelkyň.

„Proč ji necháváš služce, když se ztišila?“ táže se teta.

„I jen si ji sem zase přineseš a potěšíte se!“ vyzývá dobromyslný pan ředitel nemaje zdání, že byl vlastně on sám příčinou, pro kterou se bylo dítě rozkřiklo a rozplakalo.

Matka se sice chvíli vzpouzela, ale posléze přece – vyhověla.

Přinesla utišené dítě, posadila je do stoličky vedle sebe a pipkala se s ním obvyklým způsobem. Náhodou vytáhl však po několika minutách pan ředitel své hodinky znovu. Dítě opakovalo, čím se bylo již produkovalo: vztáhlo ručinky ku předu, vypoulo očka a začalo povrnívati.

Na štěstí tentokrát upozorováno, co bylo pozornost jeho upoutalo.

„Hodinky!... páně ředitelovy hodinky chce,“ upozornil pan major.

„Čiperná dceruška!“ podotkla teta.

„Všechno vidí – všechno!“ doložila matka.

Leč v okamžiku, když pan ředitel hodinky zastrčil, dalo se dítě do vřiskavého pláče. Matka je chtěla opět odnésti; ale pan ředitel vytáhnuv hodinky na těžkém zlatém řetízku mihnul jimi několikrát před očkami dítěte. Dítě se okamžitě ztišilo. Ale jakmile chtěl ředitel stkvost svůj zase zastrčiti, začalo znovu „nabíratí“.

Pan ředitel se nad robátkem smíloval. Odepjal řetízek a podal hodinky i s řetízem paní Serafině.

„Nechť si, dušinka, pohraje – když se jí líbí!“ podotknul.

Matka držíc hodinky v ruce, otáčí je před dítětem, jež vztahuje po nich ručinky, až je uchvátilo. Matka mu nebrání; držit' opatrně řetízek. A dítě s nevyličitelným výrazem radosti, ba rozkoše, pohrává si s lesklým stkvostem. Náhle – jak se stalo, ani sama matka nechápe, octly se hodinky i s řetízem v ruce dítěte. V bezprostředně následujícím okamžiku zvedlo dítě ruku do výše – a bác! – hodinky leží rozbité na podlaze. –

V životě dětském případ všední, nejvšednější – ale za okolností, za kterýchž se sběhl. Z prsou matčiných vydral se výkřik zděšení. Většina hostů jeví leknutí.

Vlastník hodinek dívá se s výrazem bolestné truchlivosti na trosky drahocenné památky; – otec zajikavě dítě omlouvá a slibuje, že dá hodiny, bude-li možná, spraviti.

„Proč jen nedáš pozor!“ připomíná káravě stará teta matce, která držíc jednou rukou dítě, byla se shýbla a druhou rukou sbírá střepy s podlahy.

„Mně se podobného něco nestalo ani jednou, ačkoli jsem už pět dětí vychovala,“ vykládá jedna z přítelkyň.

„To je tím, že se dětem všechno povolí,“ míní přísným tónem pensionovaný major.
„Bez disciplíny jest vychování naprosto nemožné.“

Delikventka-jubilantka sedí zatím ve své stoličce s vítězoslavným výrazem v něžné tvářince. Kolem kyprých rtíků pohrává úsměv uspokojení; z oček září šibalská útrpnost, jakoby chtěla říci: „Vidíte, jak jste nemotorni! Ani hodinky nedovedete rozbít!“

Když pak malinka, sebravši střepy s podlahy, vztýčila se, vztáhlo po nich dítě ručinky s toužou dychtivostí a zároveň jistotou, že je dostane, jako před chvílí. Tentokrát matka, jak se zdá, buď v bezmyšlenkovitosti nebo roztržitosti dítěti nevyhověla. Tvář dítěte se zakabonila a sešklebila. Po dvou nebo třech vteřinách dalo se dítě do tak vřískavého pláče, že ustrašená matka nevěděla si jiné rady, nežli je co nejrychleji odnésti. I to jest případ všední, nejvšednější; leč pro dítě, o němž jest řeč, přece jen významný. Byltě to první mravní trest, kterýmž bylo upomenuto, že nesmí vždy, co by chtělo.

Vřískalo, ba řvalo sice i mimo hodovní síň ještě chvíli, až pak posléze starostlivé matince přece se podařilo ukonejšiti je, to jest obrátiti pozornost jeho k něčemu jinému. Do hodovní síně již více nesmělo. Tam ovšem bylo ještě po nějaký čas skoro výhradně předmětem rozmluvy. Vyměněna celá řada mínění jednak o podobných případech vůbec, jednak o tom případě zvlášť.

Celá společnost souhlasila v tom, že mají býti děti opatrněji hlídány, že nemá se jim hověti ve všem, že má jim býti již v nejtělejší věku vštěpováno, co směji a co nesměji atd., jak už prý tisícileté praxe vychovatelská dostatečně dokázala.

„A když už by pranic nepomáhalo,“ ukončila paní teta rozmluvu, „vzala bych metličku a našupala bych mu.“

V praxi vychovatelské sevšednělý tento prostředek nevzbudil však v duši otcově nejmenšího ohlasu. Byltě přesvědčen, že jest povinností rodičů působiti na své děti výhradně jen mravně – na cit a na rozum. Mimo to naprosto nechápal, jak by mohl vztáhnouti trestající ruku svou na něžné, útlé stvořeníčko, které doposud ještě „neví, co činí“...

Hostina ukončena obvyklým způsobem. Hosté se rozešli. Kromě jediného pana ředitele, jenž zaplatil návštěvu památným svým stkvostem (jenž sice později spraven, ale nebyl již k praktické potřebě), všickni na pohoršlivý případ dříve neb později zapomněli.

* * *

Jasná obloha nad rodinným štěstím a blažeností rodičův dítěte ani dost málo se nezakabonila. Dítě jim bylo rovněž tak milé jako dříve, leda že poprvé v životě svém poznali, že by mu prominuli mnohem více, než-li co bylo spáchalo. Od té doby věnována však dítěti ještě větší pozornost, nežli před tím. Hlídanot' pečlivěji a pozorováno bedlivěji. A

tu shledáno, že vztahuje ručinky nejen po každém předmětu lesklém, nýbrž po všem, co jakýmkoli způsobem budí jeho pozornost. S počátku vzali rodičové útočiště k prostředku ochrannému. Neukazovali dítěti žádných věcí podobných; schovávali je před ním, aby nedráždili jeho zvědavosti nebo pouhé pozornosti. Ale nic naplat! dítě dovedlo si vyšukati věci, na které nikdo ani nevzdechnul – nejčastěji nože a vůbec předměty, kterými si mohlo snadno ublížiti. Ostražitosť rodičů zdvojnásobena, ale dítě pouhým pudem vedeno znalo v brzku všechny skrýše, kde podobné věci skrývány. Kdysi v nestřežené chvíli postiženo k nemalému leknutí matky s velkým kuchyňským nožem v zakrvácené ručince a pozdějším pátráním zjištěno, že nalezlo jej v kuchyni v zásuvce stolu, jež se jen stěží otvírala, že se jím řízlo, ale nedbajíc toho, že si jím, jak se zdálo, po několik minut hrálo.

Rozumí se, že nahučeno do dítěte stero laskavých napomenutí, že nůž ten pečlivě uschován; ale – za několik dní postiženo dítě s tímže nožem v ručince, aniž bylo lze vypátrati, jak k němu přišlo.

„Nepozornost – nedostatečný dozor,“ bylo vše, čím otec záhadu vysvětlil, rozkázav co nejpřísněji, aby byl na dítě dáván ještě bedlivější pozor, nežli dříve.

Nic však naplat! Po několika dnech postiženo dítě s matčinou zlatou náušnicí – v ústech...

Matku pojala hrůza... Co počítí? Jak možno se dohlídat? Zbystřen tudíž dozor ještě více; ale zase nic naplat... Zase a zase postiženo dítě při něčem méně nebezpečném sice, ale přece nepředvídaném, což konečně důmyslný a přemítavý otec vyložil zvláštní, skoro možno říci neobyčejnou duševní čilostí dítěte.

Šukavost dítěte byla začasť přímo úžasná. Jasná, bystrá očka téměř všechno postihovala. Zdálo se, jakoby o všem vědělo, jakoby kolem sebe všechno již znalo ačkoli nevědělo ani jmen, tím méně, aby bylo znalo vlastního účelu – ba více, jako by již i účel většiny věcí kolem sebe aspoň tušilo. V brzku zpozorováno, že nebere již nůž, nůžky, vidličku a podobné do ručky ledabylo a nahodile, nýbrž vždy jen jako dorostlý člověk – jenže po všem sahalo, všeho se chápalo rychleji, skoro možno říci horečněji. Živosti a známek neobyčejné chápavosti očividně přibývalo. Rodiče ovšem neustále napomínali a nabádali k opatrnosti, k umírněnosti atd.

Ale vše to, jak se zdálo, nesrovnávalo se se základním rysem živé, čilé, skoro horečné povahy dítěte, opravňujícího v ohledu duševním k nadějím nejmělejšim.

Duševní románek zajímavého stvořeníčka začínal býti den ode dne – ovšem jen pro milovníky nejjemnějších hnutí mysli a tak bedlivé a bystré pozorovatele, jakým byl otec – vždy zajímavější.

A přece není nám při nejlepší vůli možno odvážiti se líčení podrobného. Zdáť se nám, že k vylíčení jediného týdne, ba snad i pouhého dne nestačila by celá kniha; ba zdá se nám, že není skoro ani čtenářů, kteří by všechny jemné, zdánlivě bezvýznamné a všední odstíny každodenního dětského života od chvíle, kdy dítě otevře očka, až do chvíle, kdy usíná – sledovati chtěli a mohli s dostatečnou trpělivostí.

Horečný chvat životní, jakému byla většina z nás uvykla – divoká směsice mocných, vzrušujících dojmů, které na nás každodenně působí – zájem na velkých, začasť světodějných událostech, krátce veškeren moderní život vůbec odvrací mysl naše od věcí, k jejichž náležitému pochopení a ocenění jest především třeba trvalé nálady kontemplativní, nejvzornější trpělivosti a pozornosti, bez kterýchž jest sledování jemných odstínů všeho druhu naprosto nemožné.

Obmezujeme se tudíž na některé charakteristické momenty význačnější.

Otec i matka den ode dne poznávali, že nemají pouze dítě samo o sobě, na které a pro které by se hodila většina paedagogických pravidel a zákonů, nýbrž zcela určité individuum, které se pravidlům vymyká a žije i vyvíjí se po zákonech vlastní své organisace, jako nežilo a nevyvíjelo se až dosud žádné jiné dítě.

Veškerá theorie vychovatelská, s kterouž se byl otec kdysi tak namučil, zdála se býti oproti slaboučkému a křehoučkému stvořeníčku více méně malomocnou.

Vyslechloť sice každé poučení a napomenutí se vzornou trpělivostí vždy, kdykoli je slyšelo poprvé, jako naslouchalo všemu, co se mu vůbec vypravovalo. Ale při druhém nebo docela třetím opakování bylo již netrpěливо, naslouchalo „na půl ucha“ – a v tom i onom případě, ba v případech všech, řídilo se na konec přece jen vlastním pudem a vlastní vůlí.

Není tudíž divu, že jevílo se dítě všemu světu umíněným a svéhlavým.

Bystroduchý otec ovšem domníval se rozpoznávati zárodky určitých zámyslův a pevné vůle, vlastností to, které jsou ozdobou, ba řídkou výhodou každého člověka.

Ale což naplat, když vše to vyrovnávala zase těkavost' mysli, když snadná chápatost' vyvážena rovněž tak snadnou zapomnětlivostí, když umíněnost' a vůle střídala cíl svůj tak rychle, že zdálo se, jakoby byly mrskány žhavými metlami?

Uznáno tudíž za nutné pokusiti se o to, aby byl zdánlivé umíněnosti a svéhlavosti, vlastně vždy určitěji vystupující pevné vůli dán směr, povaze dítěte přiměřený a zároveň zámyslům rodičův odpovídající. Pokoušeno se vésti dítě k tomu, aby chtělo především jiným to, s čím souhlasili zároveň i rodiče, aby nechtělo, co by mu bylo na škodu nebo docela na záhubu.

Vzorná pečlivost' v tomto směru korunována za nedlouho skutečné uspokojujícím výsledkem. Přes to vše prokmitávaly občas jiskerky odbojnosti, a začasť se zdálo, jakoby v duši dítěte hromadily se mraky, z kterých může každé chvíle vyšlehnouti prudký blesk odporu. V celku bylo dítě poslušno, ale vždycky jen – po své vůli.

Pokyny, napomenutí, upozornění a nabádání všeho druhu bylo proň jen jaksi dočasným, pomíjejícím regulativem. Hlavním, vlastně jediným jeho velitelem bylo a zůstalo vlastní jeho „já“.

Však právě v tom spočívalo zvláštní kouzlo, které činilo dítě otci i matce v pravém slova smyslu nad jiné zajímavým.

Na sklonku druhého roku věku svého jevílo totiž dítě již tolik překvapujících známek samostatného života duševního, takovou míru nadání rozlišovacího a zároveň tak mnohostrannou chápavost', učenlivost', napodobivost', ba samostatnou vymyšlivost', že neodchýlíme se příliš od pravdy, díme-li, že podobalo se skoro tak zvaným „dětem zázračným“, ve kterých jest ta neb ona duševní vlastnost' nápadně vyvinuta na útraty ostatních.

U našeho robátka zdálo se však býti vyvinutí úplně souměrné. Logika i paměť, rozum i cit, vůbec všechny vzájemně se protínající a začasť i ničící protivy duševní zdály se býti v souladu přímo vzorném. A přece se každou chvíli rodičům, najmě otci, zdálo, že má ta neb ona duševní vlastnost' takovou převahu, že utlačí většinu ostatních...

Jaký div, že úzkostlivost' a starostlivost' rodičů den ke dni se množily, že namáhali se oba ze všech sil, aby udrželi všechny sporné živly duševní u svého dítěte aspoň v poměrné rovnováze. Spůsob, jakým se o to zasazovali, byl různý a zároveň zdánlivě úspěšný.

Na sklonku třetího roku věku svého nejevilo dítě nižádných nápadnějších odchylek v ohledu duševním, ale v ohledu tělesném nesneslo již přirovnání se stavem, v jakém bylo před rokem. Byloť tělesně již tak dalece vyvinuto, že mohlo vykonávati celou řadu funkcí životních bez cizího přispění – krátce, začínalo žíti i v této příčině vždy samostatněji.

Pobíhání jeho po komnatách, po chodbě a na ulici na procházkách nebylo již batolivým hmožděním dostati se s místa na místo, nýbrž rozběhnutím se, začasť i letem – až se otci i matce tajil dech.

Vystupování a vylézání na výšky, skákání se schodů, vůbec všechno, co zoveme skotačením, provádělo s chvatem, rychlostí, ba horečností; ale zároveň s neobyčejnou zručností, za jakou by se nemusilo stydět dítě žádného akrobata.

„Naše skotačivé „kůzlátko“, naše divoká „veveřice“,“ říkávala paní Serafina, a prsa se jí užila bázní, že dítě si ublíží.

„Návštěvy“ v otcově studovně byly nyní častější. Sházení a po zemi rozházení všech „nádob moudrostí“, jichž dítě mohlo v regálech dosáhnouti, třeba by bylo musilo vystoupiti na stolicí – bývalo začasť dílem několika okamžikův.

„To nesmíš, dušinko!“ varovala káravým hlasem paní Serafína, když byla vandalství několikrát trpělivě napravila.

„Jak pak ne?“ ozvalo se dítě zvonivým svým hláskem. „Vždyť jsi je taky shazovala na zem... Víš! – když jsi smežčila a oprašovala!“

Rozběhnouti se, drenouti o něco hlavou a přiběhnouti s výrazem trpce jásavé radosti k matce a zvonivým, bolest' tlumícím hlasem zašveholiti: „Koukej, mami! Že mám bouli jako kobližku!“ bývalo na denním pořádku. Modřiny a boule byly stálými příznaky jemné a přece rázovité tvářinky s jiskrnýma očkama.

Po celou dobu posavadního svého života dítě ani jednou povážlivě nezastonalo. Občas, obzvláště za jarní a podzimní náhlejší změny počasí dostavovala se mírná horečka. Suchoučké bělostné tílko bývalo rozpáleno, tepna zrychlena; dítě samo po nějaký čas apathické, pak nevrle, a spánek jeho nepokojný. Leč za den, obyčejně přes noc bylo zase po všem, a dítě hrálo si a skotačilo jako jindy.

Za občasných těchto rušivých a ničivých vlivů přírody na útlý a citlivý organismus dítěte trpivali vzorní rodičové z pravidla strašná duševní muka. Bývalo jim vždy jakoby znenáhla, ale krokem železné nutnosti se blížící, neodvratná katastrofa živelní ohrožovala jejich štěstí i život...

Ale nebylo pomoci: musilít' pítí z poháru nejistoty, bázně i smrtelné začasť úzkosti jako každý jiný, koho „matka příroda“ obmýšlí také svými krutostmi.

Na štěstí netrvala duševní tato muka dlouho. Jinak by si byli rodičové, nejsouce ještě na výstražná znamení přírody, kterýmiž ohlašuje bezcitnou svoji brutálnost', uvykli – skoro snad zoufali... Pozdravení se dítěte však je vždy zase potěšilo tou měrou, že zapomněli na vše, co je bylo v čas choroby bolelo, a mělo zároveň za následek, že chovali se k dítěti něžněji a laskavěji, že zdálo se jim, jakoby je milovali vřeleji, ba vášnivěji nežli před tím.

Za takových poměrů dospívalo dítě znenáhla ke konci první kapitoly svého životního románu, ke zralosti pro školu. V pátém a šestém roce věku byl dítěte v pravém slova smyslu „plný byt“, ba „plný dům“. Všady bylo lze pozorovati stopy jeho přítomnosti, často i jeho řádění. Zpřevrhané stolice, rozházené knihy v otcově studovně a všecky podobné nepořádky, jež pořádným rodičům bývají trnem v očích, mívalo i toto dítě každý den na svědomí.

Rychlé, často náhlé změny v duševním rozpoložení dostavovaly se častěji a nápadněji. Usmívavost' měnívá se v pomračování a naopak zase ponurý, ba mračný výraz v lahodný a

sladký úsměv nesčetněkrát za den. Radost dítěte bývá vždy jásavější. Výkřiky jeho pobuřují mnohdy celý dům neb aspoň nejbližší sousedstvo.

Často prozpěvuje, obyčejně z celé duše: pronikavé, nemelodicky, ale přece s citem a provází primitivní svůj zpěv živou gestikulací a výraznou mimikou. Začasté náhle umlká, kaboní se, jakoby se bylo zamyslilo. Ale po chvíli dostavuje se zase jiný živý, mnohdy i prudký výbuch duševní činnosti nejrůznějšího druhu. Oddechu nějakého skoro ani nezná. Proseděti několik minut zdá se mu mukou. A sedí-li, zabývá se něčím jiným živě a čile. Není divu, že všechno, na čem zrak jeho utkvěl, také chtělo míti.

Hraček a rozličných tretek mělo jako snad žádné jiné dítě; ale žádná loutka, žádná hračka nebaví je dlouho.

Mělo tretek těch plné kouty, a přece rodičové nestačili kupovati nových. Hračky často rovnalo a pořádalo, jevíc tím jaksi smysl pro pořádek; ale tretky byly na pohled přece jen vždycky v největším nepořádku – a jenom dítě našlo každou hračku bez odkladu nebo v několika okamžicích.

Dychtivá zvědavost jeho zdála se býti začasté všetečností. Všechno chtělo věděti, všechno znáti. Na všechno se vyptávalo a dotazy svými přivádělo matku, mnohdy i samého otce, zvláště u přítomnosti cizích lidí, do nemilých rozpakův. Začasté neuspokojilo se ani několikero odpověďmi a dotíralo na matku a otce, někdy i na cizí osoby s neústupností dolezavcův.

Jindy jevílo netrpělivost s nedosti rychlým nebo nedosti správným nebo nepochopitelným výkladem. Milostně usměvavá tvářinka jeho zrudla; mračilo se, dupalo nožkami, ba dalo se někdy i do pláče...

Matka měla s dítětem celý den co dělat. Celý den je hlídá, ustavičně za ním chodí, ba pobíhá – celý den napomíná, kárá, prosí. Ale dítě nezná, jak se zdá, žádných zákonův a pravidel kromě své vlastní vůle, vlastně svého pudu. Slova a vůbec pranic na ně nepůsobí. Ku všemu se usmívá, ku všemu přikyvuje; všechno zdá se pojímati správně a rozumně jako lidé dorostlí a zkušení, a přece každou chvíli podniká něco, co nesrovnává se s obvyklostmi.

I vzorně trpělivý otec pociťuje vždy více a nepříjemněji blízkost milostného diblíka, který neznaje klidu, nestrpí ho u jiných.

Studovna otcova není už dávno onou „svatyní ducha“, jakou bývala. Mnohdy bylo ji možno nazvati „rejdištěm“ šukavé, nepokojné bytosti, která nemá a nechce míti ani potuchy o tom, že otec potřebuje klidu.

Ubohý otec nemá doma téměř čtvrt hodinky ku své dispozici. Dítě jest každou chvíli ve studovně, aby se na něco optalo nebo něco povědělo, na co si bylo právě vzpomnělo. Každou

chvíli něco chce, na něco si stýská nebo žaluje; krátce, vyrušuje, překáží a jenom vzorné trpělivosti chladnokrevného otce děkuje, že to vůbec možno.

Domlouvání a napomínání praničeho neprospívá. Zavře-li se otec, buší dítě na dvěře pěstičkama, dupe, kviká a žebróní tak dlouho, až otec otevře...

S nejčtveračivějším úsměvem v tváři skočí dítě do komnaty, tulí se úlisně k otci, leze na klín, švitoří a překvapujícími, začasťe i důmyslnými dotazy neb odpověďmi udobřuje a smiřuje...

Kdyby otec na sklonku pátého nebo šestého roku sdělal podrobnou bilanci „zisku a ztráty“, jež mu byla milovaná jeho živá hračka v účtech zůstavila, byl by se „passiv“ snad i zhrozil.

Počítáme-li od roku druhého ročně všeho všudy dvě stě zlatých výdaj na hotovosti, činí to v pěti letech i s výdajem prvního roku – celkem 360 zl. – úhrnem 1360 zl., a připočteme-li jako „úroky z úroků“ za šest let třetinu kapitálu, činí to bezmála 1800 zl.

Nepoměrně hůře nežli „kasa“ pochodila však ubohá věda. Byla-li v prvním roce oloupena o 15 pracovních dnů, stoupalo „olupování“ rok od roku v té míře, že možno směle počítati šedesát pracovních dnů v roce, tudíž v šesti letech bez mála – celý rok nenahraditelné ztráty pro vědu a osvětu –

Avšak něžný, přítulný diblíček byl tak milý, že otec pozapomínal i na své povinnosti k lidstvu a že by byl nezelel, ani kdyby se byla „passiva“ v tomto vzhledě třeba zdvojnásobila.

Za takových poměrů není divu, že vážný a opravdový otec nyní častěji nežli kdy jindy přemítal o lidském štěstí vůbec a o prostředcích, jimiž by mohl býti nápomocen ku štěstí svého robátka zvlášť.

A opět se naskytl rozpor v názorech – začasťe nevyrovnatelný...

Jest štěstím míti pevné, nezdolné zásady a narážeti každou chvíli o skaliska bezcharakternosti? Říditi se zásadami svými přes všechna protivenství, nikdy nepodlézati, nýbrž vždy a ve všem jíti svou cestou přes všechnen odpor a všechna protivenství?

Jest štěstím státi opodál veškerého ruchu jako klidný divák beze všeho účastenství nebo jest štěstím v ruchu tom spolupůsobiti; bud plovati ve smyslu většiny s proudem nebo ve smyslu nepatrné menšiny vzpírati se proudu a obětovati se tak v krutém, začasťe bezúspěšném boji na život a na smrt?

Nebo jest pravým štěstím nečiniti přirozenosti své žádného násilí – ponechati jí úplnou volnost a žíti od případu k případu zcela nahodile, jak člověka napadne a jak mu právě vhod? Vykořisťovati každý příznivý okamžik na svůj prospěch, nikomu v ničem nepřekážeti, nejméně pak překážeti samu sobě – krátce, žíti jen sobě bez ohledu na jiné? Či jest štěstím

býti ve všem člověkem pokud vůbec možná dokonalým: nejeviti nápadné porušení rovnováhy mezi soudností a obrazností a všemi ostatními duševními protivami – nevynikati ani citem na útraty rozumu, aniž rozumem na útraty citu – býti poctivým, pravdomluvným atd., jak se vůbec všechny ctnosti lidské zovou – neboli jinými slovy státi oproti duševním obrům, kteří tou neb onou duševní vlastností svou nad jiné vynikají a jako všemu světu viditelné majáky po věky světélkují – jako zcela normální člověk bez nedosažitelných přání a snah?

Tak a podobně mudroval otec našeho robátka, aniž dospěl k výsledku uspokojivému, neboť státi se člověkem přibližně dokonalým a zároveň i přibližně šťastným zdálo se mu býti přece jen naprosto nemožným.

Po dovršení šestého roku věku svého zahájilo dítě druhou kapitolu životního svého románku – vstoupením do školy.

Matka i otec těšili se na změnu tu již několik měsíců před tím v pevné naději v rozhodný obrat k lepšímu.

I dítě jevílo již zcela zřejmě touhu po nějaké změně vůbec a těšilo se na příslibované rozkoše školní, v téže asi míře jako se těšili rodičové, že budou moci přenechati péči a dozor nad dítětem zcela bezpečným osobám a budou míti aspoň několik hodin denně svatosvatý pokoj.

Ku cti obou však budiž připomenuto, že nelíčili dítěti školu jako nějakou mučírnu, v které musí tolik a tolik hodin denně za trest pobýti. Naopak, nesčetněkrát matka i otec, když se naskytlá příležitost k nějakému pokárání, ovšem vždy co možná nejlaskavěji připomínali, že jest škola jen pro dítěti poslušné a hodné a že kdyby snad někdy přece jen mělo býti dítě potrestáno, nestalo by se to jinak, nežli že by do školy – nesmělo...

Odevzdání dítěti škole stalo se obvyklým způsobem.

Matka je dovedla, jak zákony školní předpisují, k zápisu a vodila je pak do školy i ze školy přes to vše, že podobného žádný zákon světa nepředpisuje.

Teprve ve škole změnilo se stvořeníčko s nesčetnými až dosud jmény, jako dušinka, beruška, konvalinka, sněženka, veveřice atd., v bytost' s jménem jen jediným – v Serafinu Zdeborskou a bylo – možno-li tak o dítěti jeho věku říci – na změnu tu téměř hrdo.

Prosté zvuky rodinného i křestního jména, jež nebylo až dosud snad ani jednou zaslechlo pohromadě a opravdově pronésti, uchu jeho lahodily.

Prvních několik dnů školních minulo, aniž se událo něco jen poněkud pozoruhodného kromě nápadné změny, která se byla s dítětem stala od překročení školního prahu.

Serafinka totiž zcela zvažněla, zopravdověla.

Kdežto jindy jevívala tvářinka její převahou bezstarostný nebo škádlivě skotačivý úsměv, bývala nyní z pravidla klidná a jenom občas a při zvláštních příležitostech přeletí jí lehynký, ale jaksi polonucený úsměv.

Mírně opravdový a laskavě vážný způsob, s jakýmž učitelka s dětmi zacházela, neminul se již v prvních dnech účinku na vnímavou dušinku Serafinky. Učitelka zdála se jí býti, jako se z pravidla děje, vyšší bytostí – čímsi skoro nepochopitelným – čemu nelze odporovati, neřku-li se vzepříti, co nutno poslouchati a nelze nižádným způsobem pohněvati.

Serafinka sedávala tudíž ve škamně „jako pěna“ – vtělená pozornost: oči na učitelku upřené, sluch napjatý na každé slůvko, jež učitelka pronášela.

Jaký div, že bylo dítě, vlastně napjatá jeho pozornost učitelkou již v prvních dnech spozorována a zároveň pochválena.

Serafinka se zapýřila radostným studem, sklopila očka, líčka jí zahořela. A když pak blankytná očka upřela zase na učitelku, neušlotéto, že jest takořka horečně rozjiskřena.

Po několik okamžiků byla Serafinka skutečně jako čarokrásný andělíček, jak je nesmrtelný Quido Reni kouzlíval na plátno. Kdyby jí byl spatřil člověk světa a osudů lidských znalý, byl by jí mohl směle předpověděti, že časem svým, až vzroste v pannu, bude míti mimoděk nepoměrně více „nešťastných lásek“ na svědomí, než-li snad všechny její spolužačky dohromady.

První prudší opravdové pohnutí mysli však po chvíli minulo, aniž zůstavilo jiné stopy kromě radostného rozechvění, jakým naplňuje něžnou duši dětskou podobný případ skoro vždy.

Podobně jevílo dítě očividnou změnu i doma. Hrávaloť si sice jako kdy jindy, ale méně chvatně, méně divoce. A po několika jen dnech neznalo milejší hry nad primitivní pokusy „hráti si na slečnu učitelku“.

Žačkou musila jí býti matka, ba kdysi vyvábila i otce ze studovny, poprosila ho aby si sedl, jak ona sedává ve škole, a počala se tvářiti i mluvíti jako učitelka.

Potěšení rodičů nad těmito hříčkami bylo nepoměrně větší než by se dalo souditi. Domnívaliť se poznávati v dítěti svém nadějně utěšenou změnu, do které bylo lze nadíti se pro budoucnost nejlepšího.

Avšak nadějná změna, vyvolaná nepřírozeně pod násilným nátlakem pro okamžik neodolatelné změny všech možných vnějších vlivů, neměla dlouhého trvání.

Prodlením několika neděl přihlásila se nad jiné mocnější přirozenost ku svému právu, a nežli minulo čtvrt' roku, byla změna povahy v snaze i chování úplně vyrovnána.

Ze zvažněvšího a zopravdovělého děvčátka stalo se zase bezstarostně se usmívající dítě plné života, čilé, šukavé a hravé, skotačivé, rejdivé, ba skoro až rozpustilé.

První známka návratu k původnímu temperamentu jevila se úlisně přemoudřelou umíněností.

„Nevod' mne už do školy, mami!“ žebroňilo dítě. „Jiné dívky taky chodí samy – já se stydím“.

Matka odpírá, odmlouvá a vykládá, seč jest. Nic naplat! Serafinka prosí, pak kaboní čílko, pláče a hned se zase k matce tulí a opět prosí se slzami v očích, až si, co chtěla, vyprosila.

„A tuhle tašku já nosit nebudu!“ povídá jindy, když byla přišla ze školy. „Kup mi, mami, jinou!“

A mrštivši taškou do kouta dodává:

„Kup mi, mami, takovou, jakou má Žákovice Johanka!“

Co následovalo, lze si snadno domyslet.

Ale posléze nová taška přece jen koupena, a Serafinka byla půl dne spokojena.

Druhého dne však chce jiné šaty, třetího jiný klobouk, čtvrtého jinou hračku – vůbec chce a chce a zase jen chce... Zdá se býti se vším nespokojenou. Nic jí nevyhovuje, všechno zdá se jí býti nehezké, nevolné, nemotorné. A když to matka neb otec podrobí nejpřísnějšímu prozkoumání, musí vyznati, že jest záhodno, ba nutno, aby bylo koupeno nové.

I ve škole neseřádá již „jako pěna“. Poposedává, vrtí sebou, šuká sem tam, poohlíží se, zkrátka, zdá se býti myšlenkami Bůh ví kde. A přece vždy, kdykoli jest vyvolána, odpovídá na vše jako žačka nejpozornější.

Nechť učitelka učí čemukoli, vše téměř v nerozdílné chvíli pochopuje a umí dáti slovy toho důkaz. Všemmu učí se hravě, začasťe téměř bleskurychle. Nic nezdá se býti podivnému tomu stvořeníčku nepochopitelným a nenaučitelným.

Nadání jest nade vši pochybnost' zřejmé – jen pozor, aby se nezvrhlo.

Napomínání den ode dne se množí, ale nepomáhají.

Nepozornost' jest jen zdánlivá, nebo správněji řečeno: větší, vlastně znatelnější pozornost' jest u Serafinky naprosto zbytečna.

Duševní obzor děvčátka již v prvním roce školním v úžasné míře se šířil.

Jediný nový pojem, jediný pokyn a začasťe jediná myšlenková jiskřinka stačila vzbuditi v duši mnohonásobný ohlas, jevíci se i v nesčetných dotazech a mnohdy i omrzujícím vyptávání nejen po rázu a povaze nápadných vlastností zevních, nýbrž i po příčinách, účincích i konečných cílech.

Ovšem vše ve formě naivní, primitivní a často skoro až směšné. Ale kdo ví, jak nepřípadně pronášívají myšlenky své i lidé dospělí a mnohostranně vzdělaní, nepodiví se, že asi sedmileté děvčátko, nemající až dosud ani dostatečnou zásobu frází, kterými si zkušení a dospělí místo oblékání myšlének svých v přiměřený slovní háv vypomáhají, brávalo doposud útočiště k nejměšnějšímu druhu vyslovení se.

Obraznost nabývala vždy větší pružnosti. Necht' naznačen dítku obraz nějaký, třeba v rysech nejhrubších, skoro vždy dovedlo si jej doplnit, zaokrouhlit v míře přímo překvapující.

Časem prokmitaly ze slov i chování také již jiskérky obraznosti tvůrčí. Bývalot' zřejmo, že v duši dítěte vyhupují se a seskupují představy a obrazy, jichž nebylo ještě smysly svými poznalo, ba o nichž nebylo až dosud snad ani zaslechlo.

Vše to bylo, jak přirozeno, podmíněno zvláštní nervovou soustavou a mělo tudíž nejen své přirozené příčiny, nýbrž také i následky.

Tajuplná vibrace nervů dítěte, kterouž moderní fyziologové vysvětlují činností duševní, byla dle všeho tak intenzivní, že právem bylo ji lze nazvati horečnou. I jakost' nervů byla, jak přirozeno, zcela jiná než u jiných dítek. Dle všeho převládala citlivost', začasté skoro až chorobná.

Následky konečné ovšem byly nepostižitelné a nedozírné. Ale následky bezprostředně se jevící: zimničný chvat, rychlé, nepředvídané a často i zdánlivě bezdůvodné změny v náladě, zálibě a podobném, vůbec veškerá abnormálnost' zajímavého stvořeníčka budila oprávněné obavy, že dříve nebo později musí nadejítí osudná katastrofa: buď ochabnutí nervův a nenáhlé jich odumírání nebo následkem nadobyčejného a neustálého napjetí – náhlé jejich ochrnutí.

Osudné známky ty jevily se v druhém a třetím roce školním v míře vždy hroznější. Dítka stalo se následkem toho zdrojem nesčetných a bezpříkladných svízelů nejen pro rodiče, nýbrž i pro celé okolí.

Podrobné líčení všech nesnází, jež dítě svým rodičům v době té působilo, vymyká se z rámce našeho vypravování. Obmezujeme se tudíž jen na úhrnný výsledek: že totiž snad žádné jiné dítě nespůsobilo svým rodičům starostí a nepříjemností jako toto.

Žaloby všech odstínův, od nejprostšího nezaviněného opomenutí až po zdánlivě úmyslnou zlomyslnost' dítěte – množily se den ode dne. A přece rodičové ani jednou nepostihli u svého dítko nejnepatrnějšího zákmitu zlé vůle.

Naopak – dítko mělo, jak běžná fráze dí, „zlaté srdce“. Každému důvěřovalo, každého mělo rádo, s každým by bylo „srdce rozdělilo“. Nicméně každý stín cizí vrhal stíny i do jeho

dušinky a zaviňoval více méně náhle nepředvídané a nevysvětlitelné převraty, jež vykládány vrtkavostí, umíněností, svéhlavostí, ba i jinými nectnostmi rázu nepoměrně nechvalnějšího.

Nesnáze rodičů množily se od týdne k týdnu, ba ode dne ke dni.

Mnohdy nevěděli si rodičové již s dítětem, o němž šla v sousedství pověst' pohoršlivé nezbednosti, rady, tím méně pomoci.

Otec zapomenul na všechny své vychovatelské theorie skoro úplně; matka pak začasť v skrytosti hořce si zaplakala...

Z roztomilého kdysi diblíčka, kterémuž ublížiti zdálo by se hříchem, stal se zdánlivě nezkratitelný odbojník, pro kterého zdál se býti i nejkřutější vychovatelský trest mírným.

Nejkrajnější prostředek polepšovací: trestání tělesné vznášelo se nad černou hlavinkou modrookého andělíčka již tak blizoučko, že zajisté jen zázrakem nebylo prostředku toho užito nejen mimo dům od osob cizích, nýbrž i doma od matky nejhlaskavější a otce nejtrpělivějšího.

Možno-li čtenářům našim připomenouti si všechny možné svévolnosti a rozpustilosti, jichž může se dítě v pravém slova smyslu nekárané v sedmém až devátém roce věku svého se dopouštět – necht' seskupí všechny na útlá bedra sladké druhdy Serafinky a snaží se vpravit se v děsný očistec rodičův.

Z nejroztomilejšího „andělíčka“, z nejrozkošnějšího diblíčka, opravňujícího v každé příčině nadějí nejasmělejší, stal se v pravém slova smyslu tyránek, jenž byl postrachem každému, komu se jen přiblížil.

Matka začasť po celé hodiny nevyšla z hněvu neb aspoň rozhořčení; ba i v otci vzkypěl mnohdy hněv, že zamručel a jednou docela i ruku zvedl, aby.

Ale rána, první to citelný trest, kterýmž bylo útlé tílko ohroženo, nedopadla – a povaha, nemravy i zlozvyky dítěte zůstaly nezměněny.

Není tudíž divu, že posléze byla by snad i vzorná trpělivost' otcova vypověděla poslušnost'; ale „osud“ smiloval se nad dítětem způsobem nad jiné bolestným.

Několik neděl po zahájení čtvrtého školního roku vrátila se Serafinka ze školy zamlklá, apathická. Pozivovala, jídla se ani netknula, stěžovala si na mrazení a po několika hodinách ležela již ve své postýlce – rozpálená.

Zavolaný lékař prvního dne nezjistil žádné určité choroby, ale předpověděl prudký zánět průdušek, který se také dostavil. V několika dnech však konstatoval zánět levého křídla plic – chorobu akutní.

Poměr rodičů k ochuravělému jedináčkovi změnil se přes noc. Bylit' mu zase jen nejhlaskavějšími pěstouny; zapomněli na všechny nepřijemnosti a svízele. Pomyšlení na

možnou ztrátu nejdražšího, co měli, vyrovnalo vše, co jim bylo v poslední době ztrpčovalo život.

Kdo neseďel, nebděl za dlouhých nocí u lůžka svého vlastního dítěte, když vznáší se mezi životem a smrtí, nemůže si ani přibližně učiniti pojmu o duševních mukách, jež rodičové Serafinčini přetrpěli.

A v nejchmurnějších, nejbeznadějnějších chvílích, kdy srdce jejich úžila se křečovitou bolestí, kmitalo dušemi jejich neustále cosi jako výstražný záblesk – že snad přece nebyli k dítěti dosti laskavi, že je nemilovali, jak měli a mohli.

Snadněji možno se vpraviti v potěšení a radost rodičů, když posléze i krise minula, a dítě se začalo pozdravovati.

Kdo by býval svědkem všeho, co se nyní dělo mezi rodiči a dítětem, nikoho by nebylo ani ve snu napadlo, že dítě rodiče své vůbec kdy jen stínem něčeho pohněvalo. Bylo jim zase jen sladkým, milostným andílkem, jako v první době svého života – nejdražším stkvostem, jedinou nadějí a oporou v životě...

Příroda bývá však k nám lidem začasťe nemilosrdnější nežli zaslужujeme. Sotva se dítě jaks taks pozdravilo, sotva dva, tři dny ztrávilo mimo lože, dostavila se zvýšená teplota poznovu. Místo popichování v zádičkách a pod lopatkou, kterýmž se ohlašoval zánět plic, dostavila se za sešedivění pleti mučivá bolest hlavy hlavně v čele – a přivolaný lékař zjistik naduření sleziny, předpověděl novou smrtelnou chorobu – tyf.

Ubohé, přeubohé dítě ulehlo poznovu a po tři neděle za bezměrných duševních muk rodičů vznášelo se mezi životem a smrtí, až pak posléze přes jemný a v nejvyšší míře již seslabený organismus neobyčejná životní síla přece zvítězila.

Dítě se začalo pozdravovati. Ale hrozné, děsné na ně podívání. Byloť jen kost' a kůže, vyhublé, vysílené, pleť bezbarvá – lazárek, který by byl vzbudil útrpnost' i člověka nejnesoucitrnějšího...

Jaký div, že otci i matce zalily se oči při každém pohledu na ně slzami, – že v duchu se zapřisahali, že dítěti nikdy již ani pohledem, tím méně slovem nebo posuňkem ublíží.

Apathie dítěte k životu znenáhla vždy více mizela. Malomocný organismus vždy více sílil, zlenivělé, vlastně seslabené nervy nabývaly vždy větší pružnosti, až po mnoha, mnoha měsících pozdravilo se konečně dítě úplně a zahájilo tak třetí kapitolu svého životního románu.

* * *

Laskavostí a něžností rodičů k pozdravivšímu se dítěti přibývalo. Nikdy nelaskali se s ním v té míře, nikdy nevyhovovali každému jeho přání, ba vrtochu s takovou ochotou jako nyní. V bezměrné přichylnosti své k nejdražšímu jedináčku ani nepozorovali, kterak povaha jeho znenáhla se zase mění, kterak andělíček mění se v diblíka a diblík v – tyránka.

Po roce byla Serafinka ve všem všudy touže divokou, nezkrutitelnou divoškou jako před svou chorobou – postrachem každého, komu se jen přiblížila.

Již dávno před svým ochuravěním byla jevila zálibu v dětinské koketnosti: oblékala se doma v matčiny šaty, brala na hlavu matčin klobouk atd. – nyní zachvátilo ji parádnictví s veškerou silou a mohutností první vášně.

Pravda – žádné děvče v celé škole, ba v celém sousedstvu nebylo tak vkusně ustrojeno jako ona; za žádným neohlíželi se lidé na ulici s takovou zálibou jako za Serafinkou, – ale co vše naplat, když stálo to rodiče nesčetných útrap a svízelnů, když koketní tyránek panoval doma samovládne jako nejvrtkavější ukrutník.

A přece nebylo široko daleko dítěte přítulnějšího, upřímnějšího a srdečnějšího! Jediný úsměv jeho vyvážil všechny strasti, jediné slůvko pronesené zvonivým jeho hláskem odzbrojovalo otcův i matčin hněv.

Přes všechnu svou divokost' bylo dospívající děvče obestřeno zvláštním kouzlem přirozené něžnosti, lásky a oddanosti, divuplným pelem čehosi, co bychom snad nejpřípadněji mohli nazvat předzvěstí poetické svůdnosti a slastné vášně, která žhavostí svou i ničení a umírání činí slastnějším nejblažších pocitův.

Děvče bylo vůčihledě spanilejší: bělostná pleť, růžová líčka, žhavé rtíky a především hluboké azurové oko s přitlumeným, ale přece horečným žářem. . Nad to pak jasný, zimničně pracující duch, o němž právem mohlo se říci, že myšlenkové jiskry jeho hrávají v duhových barvách citu i rozumu, paměti i obraznosti, bystré soudnosti, vzdělanosti i samorostlého vtipu – vše to bylo zřejmým důkazem, že první muž, jenž po dvou nebo třech letech octne se v ovzduší divuplné této sireny, bude navždy ztracen.

Nicméně což naplat, když i nyní ještě nezbyvalo ubohým, ba přeubohým rodičům, nežli těšiti se jedinou, poslední jen ještě nadějí: že snad později – až Serafinka dospěje úplně – změní se povaha jedináčkova aspoň v té míře, aby byla aspoň snesitelnou.

První zákmit, že se poslední naděje splní, postižen mezi třináctým a čtrnáctým rokem, kdy Serafinka takořka náhle zvažněla, kdy dostavil se panenský stud a všechny ostatní příznaky dospělosti.

Úsměv s tvářinky zmizel – vážný klid byl rysem základním... Ale když se tvář oživila úsměvem, byl to úsměv svůdný a okouzlující, přímo neodolatelný.

A rovněž tak skoro náhle nadešla změna téměř ve všem: v mluvení, chování, v přáních i snahách – a jenom jediné zůstalo nezměněno: horečnost celé bytosti...

Půvabnější, ale zároveň vášnivější tanečnice nad Serafinku snad ani nebylo.

V šestnáctém roce věku svého byla ve všech zábavách „královnou plesu“ – z tyránka domu stala se mimo dům panovnice srdcí.

A matka i otec.

Leč k čemu dále líčiti, co vzpírá se líčení, pro co nemá žádný jazyk světa slov!

Otec i matka v bezměrném štěstí pozorovali, že téměř nedostižitelný ideál dítěte, o jakém se jim ani ve snu nezdálo, oživuje a oslazuje zbytek dnů jejich života... A nejslastnější trvalé rozechvění duší bylo jim odměnou za vše, co byli vytrpěli.

Avšak matka příroda – tato krutá, bezcitná macecha, řídící se zákony, kterých žádá radost, ani žalost, žádné přání, žádná vůle lidská nezmění – nejmocnější tato síla, proti které není žádného prostředku, na jejíž tajemný povel život vzpučí i mizí, až zanikne – ukanula v pohár slastí rodičů jedinou kapku ničícího svého jedu, a rozklad bez odporu jednoho z nejdokonalejších výtvorů přírody zahájen...

V osmnáctém roce věku svého čarokrásná Serafinka počala mírně pokašlávat. Spánek její byl neklidný, oko vždy horečnější, dech takorčka sršivě žhavý...

Nevrlost střídala se s apathií vždy nepředvídaněji. Občasná úzkostlivost měnila se v úzkost a bázeň skoro smrtelnou. Chmurná melancholie obestírala její duši, a jásavé výbuchy vzplanulé životní síly horečností svou neklamně označovaly vzácného života toho kapitulu – poslední...

Ještě jednou – naposledy vzkypěly všechny vzájemně se rušící živly ve zvláštním tomto organismu v přirozenou bouři chaotického příboje a odboje vůle – ještě jednou a naposledy stala se na několik měsíců rodičům svým a každému, kdo se k ní přiblížil, proti své vůli tím, čím jím byla téměř po celý svůj život.

Z tyranisujícího kdysi diblíka, jehož každý bujný a svévolný skutek zdál se býti následkem překypující životní síly, stával se znenáhla ubohý lazárek, jehož rozmary a vrtochy byly již zřejmě jen ode dne ke dni se množícími příznaky oné děsné plicní choroby, za které děje se osudný závěrečný chemický rozklad organismu, aniž nervy pozbývají své pružnosti, tudíž – při úplném vědomí...

Věda a posavadní její prostředky osudného rozkladu nezamezily, a duchaplná theorie, kterouž důmysl lidský již po celé věky zahaluje a halí nepředpojatý názor v přírodu: jakoby každý z nás byl původcem a strůjcem svého osudu – osvědčila se býti lživou poznovu...

Ubohá Serafinka slábla vždy více, až ulehla – a po několika dnech. . . .

Podzimní slunce odpolední vrhá matnou záři do komnaty, ve které ubohý tyránek dodýchává...

Matka klečí u lože, otec stoje upírá zrak svůj k zemi.

Oba mlčí...

Náhle ozvala se dcera sotva slyšitelným hlasem:

„Odpusť, matko! – Odpusť i ty, otče, čím jsem vám ublížila – čím jsem vás kdy pohněvala... Teprve nyní, když už sotva hlavu nadzvedám, zdá se mi, že chápu, čím jste mi byli... Teprve nyní chápu, jak neskonale šťastnou jsem byla po celý svůj život, a želím jen, že.“

Hlas jí selhal – zajikla se – a v několika minutách dodýchala.

Z křečovitě sevřených prsou matčiných vydral se zoufalý výkřik.

Vztýčila se, zavravorala a klesla choti svému do náručí.

A teprve v této chvíli matka i otec poznali vlastní zřídlo útrap, jež byli zakusili; teprve nyní domnívali se chápati i příčinu neskonalého štěstí ubohého tyránka...